

OTDK-DOLGOZAT

Somogyi Noémi

MA

2013

**A KÜLFÖLDI MUNKAVÁLLALÁS INDÍTÉKAINAK VIZSGÁLATA
A FIATALOK KÖRÉBEN LONDONBAN**

**RESEARCH OF THE MOTIVATIONS TO WORK ABROAD AMONG
YOUNG PEOPLE IN LONDON**

Somogyi Noémi

Kézirat lezárva: 2012. október 23.

TARTALOMJEGYZÉK

1.BEVEZETÉS	1
2.SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	3
2.1.MUNKAERŐ-PIACI HELYZETKÉP	3
2.1.1.Magyar munkaerőpiac.....	6
2.1.2.Nemzetközi kitekintés	7
2.2.MIGRÁCIÓS JELENSÉGEK	8
2.2.1.A magyar migrációs jelenségek	10
2.2.2.Európai és globális migrációs jelenségek	11
2.3.OKOK, INDÍTÉKOK, BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK ÉS HOZADÉKAIK	13
2.4.EGY BRIT PÉLDA.....	17
3.A KUTATÁS BEMUTATÁSA.....	20
3.1.KUTATÁSI BEVEZETŐ	20
3.2.A KUTATÁS CÉLJA MÓDSZERE ÉS LEÍRÁSA	22
3.3.A KUTATÁS VIZSGÁLATI EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA	25
3.4.A KERESZTTÁBLÁS ÖSSZEFÜGGÉSEK VIZSGÁLATA	58
4.ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK	61
4.1.ÖSSZEFOGLALÁS	61
4.2.KÖVETKEZTETÉSEK	65
4.3.JAVASLATOK.....	66
IRODALOMJEGYZÉK	69
MELLÉKLETEK.....	I
1. MELLÉKLET: TÁBLÁZATOK	II
2. MELLÉKLET: MAGYAR NYELVŰ KÉRDŐÍV	XIV
3. MELLÉKLET: ANGOL NYELVŰ KÉRDŐÍV	XVIII

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A foglalkoztatottak létszámának alakulása	6
2. ábra: A 15-64 évesek foglalkoztatási és munkanélküliségi rátája az EU országokban	7
3. ábra: Londoni plakát.....	20
4. ábra: A kitöltők földrajzi megoszlása.....	25
5. ábra: Életkori megoszlás	26
6. ábra: Nemek szerinti megoszlás	26
7. ábra: A kitöltők családi állapotának megoszlása.....	27
8. ábra: Anyanyelv szerinti megoszlás	28
9. ábra: A kitöltők legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása	29
10. ábra: A kiutazást megelőző időszak/ gyermekkor településtípus szerinti megoszlása.....	29
11. ábra: A nevelőtípusok gyakoriság szerinti megoszlása.....	30
12. ábra: Szülők/nevelők legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása	31
13. ábra: A külföldi munkavállalás indítékainak gyakoriság szerinti megoszlása az összes kitöltő esetében	32
14. ábra: A külföldi munkavállalás indítékainak gyakoriság szerinti megoszlása a magyar kitöltők esetében	33
15. ábra: A külföldi munkavállalásban eltöltött idő	34
16. ábra: A londoni munkavállalásban eltöltött idő	34
17. ábra: A külföldi munkavállalás tervezett időtartama	34
18. ábra: A Londonban való letelepedési szándék	35
19. ábra: Elhelyezkedési nehézség Londonban.....	36
20. ábra: A munkavállalás szempontjából preferált város	36
21. ábra: Külföldi munkalehetőségekről való tájékozódás	37
22. ábra: Hazai munkavállalási tapasztalatok megoszlása	38
23. ábra: A megkérdezés pillanatában dolgozók aránya	38
24. ábra: Foglalkozási területek szerinti megoszlás	39
25. ábra: A tanult szakmájukban dolgozók aránya	40
26. ábra: A Londonban dolgozók általuk említett szakmában töltött idő megoszlása Londonban.....	42
27. ábra: A kitöltők foglalkozási terület szerinti besorolása	43
28. ábra: A jelenlegi foglalkozás a kitöltők eredeti szakmájába sorolhatóságának megoszlása.....	43
29. ábra: A jelenlegi munkahelyen való munkavállalás indítékainak megoszlása..	44
30. ábra: A londoni migráns munkavállalók aktuális munkájukkal való elégedettsége.....	45
31. ábra: Munkavégzéssel töltött idő az összes kitöltő esetén	45
32. ábra: Munkavégzéssel töltött idő a magyar anyanyelvűek esetén.....	46
33. ábra: Külföldi kereseti lehetőségek alakulása a hazai bérekhez képest a válaszolók véleménye alapján	47

34. ábra: A londoni kereseti lehetőségek alakulása a hazai bérekhez képest a válaszadók véleménye alapján.....	47
35. ábra: A válaszadók londoni beilleszkedési sikerének megoszlása.....	48
36. ábra: A Londonban munkát vállaló migránsok hazatérési hajlandósága	49
37. ábra: A londoniak jellemzése a válaszadók véleménye alapján.....	51
38. ábra: A külföldi barátok jelenléte.....	51
39. ábra: A külföldi kultúrával való találkozás gyakoriságának megoszlása.....	52
40. ábra: A megkérdezettek hazlátogatási gyakorisága.....	53
41. ábra: Otthoni ismerősökkel való kapcsolattartási módok gyakoriság szerinti megoszlása.....	54
42. ábra: Az identitástudat változása a londoni migráns fiatalok körében.....	55
43. ábra: Az identitástudat változása a londoni magyar migráns fiatalok körében	55
44. ábra: A migrációs konfliktusok megjelenésének megoszlása a Londonban munkát vállaló külföldi fiatalok esetében.....	56
45. ábra: Az identitástudat változásának vizsgálata a londoni fiatal migránsok körében 2.	57

1. BEVEZETÉS

Dolgozatom egy saját migrációs kutatáson alapuló tudományos munka, melynek fókuszában a fiatal korosztály külföldi munkavállalásának indítékai állnak. Az okok és ezeknek háttérösszefüggései mellett a pályamunka a kérdéskör globális vizsgálatának érdekében, a magyar és európai munkaerő-piaci helyzetre, lehetőségekre is kitér.

A The Economist folyóirat Open Up. című cikkében 2008-ban a következőképpen fogalmazott: *„Bevándorlók nélkül a fejlett világ előregedő és egyre válogatosabb társadalmi már rég hanyatlásnak indultak volna. Gyorsan átalakuló gazdaságaiknak egyre nagyobb szüksége van mind a magasan képzett, mind a kellemetlen és fárasztó munkákat is elvállaló képzetlen munkavállalókra.”* (The Economist, 2008, idézi Hajduk, 2008) Amint az látható a migráció tehát nem csak az éppen, véletlenül fennálló, problémás hozadéka a gyorsan változó európai munkaerőpiacnak, hanem kívánatos feltétele is a jól működő gazdaságoknak és társadalmaknak. A jelenség vizsgálatát pedig három másik tényező is indokolja. Ezek pedig a népesedési folyamatok, a globalizáció és az Európai Unió hatása.

Hajduk (2008) szerint a nyugat-európai országokban, a migráció körüli viták már nem arra korlátozódnak, hogy meghatározzák, milyen csoportokat érdemes befogadni, hanem sokkal inkább kiterjed a bevándorlók társadalmi integrációjának kérdéseire. Így a legtöbb nyugat-európai kormány már felismerte a társadalmi kohézió elősegítése érdekében tett erőfeszítések fontosságát, ám ugyanakkor Magyarországon még mindig a xenofóbiáról suttnak. Ezt támasztotta alá a néhány éve lezajlott, nagy port kavaráó politikai döntés is, miszerint az erdélyi – anyaországon kívül élő – magyarok 2004-ben a népszavazás alapján nem kaphatták meg a magyar állampolgárságot. (Ám a probléma 2010 – a külföldön élő magyarok kettős állampolgárságának könnyített megszerzése – óta javulni látszik.)

Tehát amint látható a migráció egy nagyon aktuális jelenség, melynek európai és magyar vonatkozásai külön-külön is tárgyalhatók, ám összefüggéseik talán még aktuálisabbak, különösen mióta Magyarország az Európai Unió része lett. A Schengeni egyezmény óta pedig könnyebbé is vált a külföldre utazás és munkavállalás a magyarok számára is, mindez pedig magával hozta a fiatal, kalandvágyó korosztály nagyszámú képviselőjének „szerencsepróbálását” a távolabbi európai országokban is.

2012 nyarán nekem is lehetőségem nyílt próbára tenni magam London munkaerőpiacán, így a jelenség aktualitása és személyes érintettségem révén magam is érdeklődni kezdtem a migrációs folyamatok mozgatórugói iránt.

Mikor elkezdtem tudományos szemmel tekinteni a londoni munkavállalásra, számos kérdés fogalmazódott meg bennem, melyekre valóban szerettem volna választ kapni. Ilyen volt például, hogy vajon elsősorban miért mennek külföldre, vagy akár Londonba dolgozni és élni az emberek? Mi vonzza őket. A jobb fizetések? A város kimerhetetlenségének varázsa? A kalandvágy? Miért van az, hogy sokan csak egy meghatározott időtartamra tervezik a kinti munkavállalást, ám mégis kint ragadnak? Fontos-e számukra, hogy tanult szakmájukban helyezkedjenek el, vagy inkább csak az, hogy legyen egy jól fizető állásuk? Változik-e valami azoknak az én-tudatában, akik Londonban dolgoznak egy ideig? Más-hogy látják-e ennek hatására magukat vagy a világot?

A fentiek csupán töredéke annak a temérdek kérdésnek, amely felmerült bennem a téma kapcsán és tagadhatatlanul kíváncsivá tett arra, hogy hogyan látják ezt kortársaim, azok a fiatalok, akik saját bőrükön tapasztalták ugyanazokat az érzéseket, körülményeket és változásokat, amelyeket a nyáron én is. Ezért választottam kutatásom tárgyának a külföldi munkavállalás indítékainak vizsgálatát a fiatal korosztály körében.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. MUNKAERŐ-PIACI HELYZETKÉP

Napjaink sokat tárgyalt és kedvelt témája a nemzetközi migráció már számos kutató (többek között: Bodó, Hajduk, Pálinkó, Rolek, Szűcs és még sokan mások) érdeklődését felkeltette, mivel egy igen látványos, olykor problémás jelenségről van szó, mely önnön természetéből kifolyólag mindig tartogat valami újat. Ám mielőtt összefüggéseinek vizsgálatára kerülne sor, érdemes áttekinteni milyen nemzetközi munkaerő-piaci alapokon nyugszik a vizsgálat témája.

A Munkaügyi Szemle 2009-ben közölte a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet *„Többé nem hagyjuk figyelmen kívül a globális foglalkoztatottság problémáját”* címet viselő kutatását, melynek megalapozottságát az a tény adta, hogy az egész világon egyre kevesebb a termelési jellegű munkahely, valamint a nemzetközi kereskedelem, a munkaerő-, és tőkeáramlás nagyban befolyásolják az egyes országok gazdaságát. Emellett a világ munkavállalóinak túlnyomó része és szinte valamennyi új belépője is a fejlődő országokban él. (Rolek, 2009)

A fejlődő országok és a fejlett világ természetesen más képet mutat, más pozitívumaik és negatívumaik vannak. A fejlődő országokat a formális gazdaság alacsony foglalkoztatottsági szintje és a nem formális gazdaság nagy súlya jellemzi. Ezen kívül alulfoglalkoztatottság a nem formális gazdaságban és az intézményes szociális háló hiánya figyelhető meg. Az ILO szerint a fejlődéshez szükség lenne a foglalkoztatás növelésére a formális szektorban, valamint a termelés és a foglalkoztatottság rugalmasságának növelésére is. Ahhoz, hogy a *„beruházási ráta a háztartások megtakarítási rátája fölött maradjon jelentős nemzetközi segítségre lenne szükség [...] egy másik alapvetően szükséges lépés lenne, hogy az egyoldalú agyelszívást egy olyan körforgássá alakítsuk, amellyel mind a fejlődő országok, mind a fejlett országok nyernek.”* (Rolek, 2009. p. 109.)

A fejlett országokat az 1970-es évektől kezdődő hirtelen megnőtt munkanélküliség jellemzi, mely már 2009-ben is gyakran 5% fölötti értékeket mutatott, valamint a markáns szakadék, mely az alacsony- és magas végzettséget igénylő munkák között tátong. A tanulmány külön tárgyalja Közép-Kelet Európát és a FÁK-ot (Független Államok Közössége), melyet leginkább az alacsony foglalkoztatási ráta jellemez. Gyakori az 1 évnél is tovább tartó munkanélküliség és további nehézség, hogy a hiányos adatszolgáltatás miatt

nehéz pontosan megítélni a valós munkanélküliséget, ráadásul ezt a mutatót a 1992-2002 között kivándorolt nagy számú munkavállaló is jelentősen befolyásolta. (Rolek, 2009)

Az ILO 2009-es becslése szerint „[...] a világ munkaerő-állománya ma 3,1 milliárdal több, mint 1980-ban. Minden évben 46 millió munkavállalóval van több, a növekedés üteme azonban lassul.” (Rolek, 2009. p. 108.) Az akkori előrejelzések szerint 2007 és 2015 között „[...] a világ munkaerő-állománya 1,3%-al fog nőni évente, egyre jobban képzett és egyre öregebb lesz. [...] A fejlődő országok fogják kitenni a munkaerőpiac 75%-át, addig ez a szám a fejlett országokban 13%-ra csökken. [...] A világ munkaerő-állományának 40%-át teszik ki a nők.” (Rolek 2009. p. 108.) A világban élő valamennyi fiatal munkavállaló 80%-a a közepes jövedelmű és kevésbé fejlett országokban él, a fejlett országok munkaerőpiaca pedig könnyen elöregedhet.

Az OECD – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet, melynek céljai közé tartozik a tagországok gazdasági növekedésének, foglalkoztatottsági szintjének emelése – 1996-ban fogadta tagjai közé Magyarországot. Az OECD szerint kétféle statisztika létezik a munkanélküliségi ráta nagyságának prezentálására, melyek eltérnek egymástól. A kétféle adatforrás miatt tehát megkülönböztethető az ILO-féle munkanélküliségi ráta és a nyilvántartott álláskeresői rátája. A nemzetközi összehasonlítás céljából az ILO szerinti rátát alkalmazzák leggyakrabban, ám az uniós tagállamokra, valamint Norvégiára és Törökországra vonatkozóan az Eurostat mutatóit veszi át az OECD. A többi tagországra pedig saját becslései módszereit alkalmazza.

Fontos továbbá, hogy az OECD által publikált adatok a 15-74 éves népességre vonatkoznak. Az OECD 2009-es adatai szerint a vizsgált országok többségében nőtt a 4. negyedévben a munkanélküliség a korábbi adatokhoz képest. Ez alól kivételt képez Ausztrália, Ausztria, Kanada, Japán, Korea, Mexikó, Portugália, Törökország és az Egyesült Királyság. Ezekben az országokban az adott időszakban kis mértékben csökkent a munkanélküliség, a többi országnál tehát növekedett. Ezek közé az országok közé tartozott többek között Magyarország, Franciaország, Németország, Görögország, a Szlovák Köztársaság, Spanyolország stb. „A munkanélküliségi ráta kissé emelkedett az Európai Unió egészét tekintve, beleértve az euró-övezethez tartozó országok együttesét, a G7-et, valamint az OECD európai országainak összességét.” (Lindner, 2010. p. 7.) Az OECD országok közül 25 országban volt alacsonyabb a munkanélküliségi ráta a 30-ból hazánknál és csak 4 országé volt magasabb. Linder (2010) szerint mindez összességében azt jelenti, hogy a munkaerő-piaci válság hatására az EU-ban 5 millióval, az OECD államokban 20 millióval, Magyarországon pedig 100 ezerrel nőtt meg a munkanélküliek száma.

Artner (2011a) tanulmányában az ILO féle munkanélküliségi adatokat használva a következő paramétereket közölte: 2007-től 2009-ig 34 millióval nőtt a munkanélküliek száma, ami 2009-ben elérte a 212 millió főt. Ez a hirtelen növekedés leginkább az akkori világválság hatásaként tudható be. A mutatók azóta kis mértékben, de javulni látszanak. 2008 és 2010 között ugyan nőtt a munkanélküliségi ráta éves összehasonlításban, de 2009 májusától csökkenő trendet vett fel, és a növekedés lelassult. A fejlett országok munkanélküliségi rátája 2010-ben még mindig növekedést mutatott, ám a fejlődő országoké 2010 márciusától már éppen annyi, mint a 2 évvel korábbi adatok. A ráta mérséklődése 2010-2011 között leginkább a nők munkanélküliségének csökkenéséből adódott.

Artner (2011b) egy másik cikkében leírja, hogy a világon 2011-ben körülbelül 214 millió migránst tartottak számon, akik közül 105 millió fő munkavállaló, a maradék 109 millió főt pedig a munkavállalókkal vándorló családtagok teszik ki. Az EU27 tagállamában 2008-ban 696 ezer fő kapott állampolgárságot, ami összességében nagyon nagy szám, ám így is 11 ezerrel kevesebb, mint 2007-ben. (Ezeknek 29%-a Afrikából, 22%-a Unión kívüli európai országokból, 17%-a Észak-, és Dél-Amerikából érkezett.) A legtöbbben pedig az Egyesült Királyságba, Franciaországba és Németországba települnek le. Ha a lakosok számához viszonyítjuk a kiadott állampolgársági engedélyek számát, akkor Svédország, Luxemburg, Franciaország, Portugália és az Egyesült Királyság vezet. Az Európai Bizottság 2010-es jelentése szerint jelenleg az EU lakosságának 2,3%-a él másik EU-s országban szülőhazája helyett és 17%-uk tervezi, hogy más EU-s országban fog munkát vállalni a jövőben. További 48% válaszolta, hogy így tenne, ha elveszítené jelenlegi munkáját.

Érdemes a foglalkoztatási rátát is megvizsgálni, mely 2009-ben az ILO által vizsgált országoknál 60,4%-ot mutatott, a férfiak esetében 72,8%, a nőknél pedig 48% volt. Itt is különbségeket tapasztalunk a fejlődő és fejlett országok között. A foglalkoztatás folyamatosan csökkent 2008 – 2009-ben hónapról hónapra a fejlett országok esetében. Holott a fejlődőeknél éppen az ellenkezője volt tapasztalható – 2007 – 2009-ig lassú növekedést mutatott a foglalkoztatási rátájuk. Artner (2011) leginkább a válság hatásait vizsgálta ezekben az országokban, ám ezek a mutatók globálisan is érvényes tendenciát mutatnak. A válság tehát világszerte rányomta bélyegét a munkaerő-piaci trendekre.

Azonban a munkaerőpiac állapotának teljes feltárására nem elég a munkanélküliségi és foglalkoztatási adatokat megvizsgálni, mivel nagy számban dolgoznak munkavállalók a formális szektorokon kívül is. A válság hatására pedig az informális szektor szerepe még inkább megnőtt. Emellett sokan dolgoznak még bizonytalan és rossz körülmények között.

Ezért is vezette be az ILO a sebezhető foglalkoztatottak és a dolgozó szegények fogalmát, mely „az egyéni vállalkozók, kisegítő családtagok, alkalmi munkából élők, idénymunkások kategóriáit tartalmazza. [...] A dolgozó szegények száma az 1,25 dollár/fő napi jövedelemszint alatt kb. 700 millió, de a napi 2 dollár/fős jövedelemhatár alatt élők száma meghaladja az 1,2 milliárd főt.” – írja Artner. (Artner 2011. p. 47.)

2.1.1. Magyar munkaerőpiac

Érdemes Magyarországot a korábbi mutatók tükrében külön megvizsgálni. Tehát 2010-ben a 15–74 éves korosztályban 3733 ezer fő volt a foglalkoztatottak száma, míg a munkanélküliek száma 490 ezer főt tett ki. „A munkanélküliségi ráta 11,6%-os szintet ért el. A munkanélküliek száma és a munkanélküliség az előző évhez képest csak alig változott, iránya kedvező, mivel csökkenést mutatott. [...] A munkanélküliség átlagos időtartama 18 hónap, ami 1,8 hónappal több, mint egy évvel korábban.” (Lindner 2011. p. 3.)

A keresetek alakulása is változott az utóbbi időben. A teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi bruttó keresete/fő az előző év azonos szakaszához képest 2011-ben 1,5%-al emelkedett. A versenyszférában ez 5,8% volt – ezen belül a szellemi foglalkozásúak keresete jobban (7,1%), a fizikai foglalkozásúaké kevésbé (4,1%) emelkedett. Ez idő alatt a költségvetési szférában dolgozók keresete 8,9%-al csökkent a 2010. évi keresetkiegészítés januári és márciusi kifizetése miatt. „A teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi nettó átlagkeresete 2011. I. negyedévében 139 707 Ft volt. A fizikai foglalkozásúak átlagos havi nettó keresete 97 464 Ft-ot, a szellemi foglalkozásúaké 182 223 Ft-ot tett ki. A versenyszférában 143 510 Ft, a költségvetés területén 131 699 Ft-ot volt a nettó keresetek havi átlaga a teljes munkaidőben alkalmazásban állók esetében.” (Lindner 2011. p. 6.)

1. ábra: A foglalkoztatottak létszámának alakulása

Forrás: KSH (2011)

Ahogy az 1. ábrán is jól látszik a KSH egy újabb, 2012-es közlése alapján látható, hogy Magyarország a foglalkoztatottak (15-74 évesek) számának alakulását tekintve javuló tendenciát vett fel a korábbi évhez képest, ami reménykedésre adhat okot, ám a mutatók sajnos még mindig igen gyengék. Ám elmondható, hogy egy mérsékelt rekonstrukció vette kezdetét.

2.1.2. Nemzetközi kitekintés

Nemzetközi viszonylatban az alábbi ábra szemlélteti az aktuális mutatószámokat. Ahogy az a 2. ábráról leolvasható, Magyarország kicsit lemaradva a középmezőnytől 56,1 %-os foglalkoztatási aránnyal, de 0,4 %-os növekedéssel szerepel az összehasonlításban. Míg például az Egyesült Királyság a 6. legjobb helyen szerepel a maga 69,5%-os foglalkoztatási arányával, viszont a korábbi év eredményeit tekintve 0,5%-os romlással, ami összességében előre utalhat arra, miért választják a nemzetközi migráció szereplői közül oly sokan ezt az országot uticéljuknak.

15–64 évesek foglalkoztatási rátája és a munkanélküliségi ráta az Európai Unió tagországaiban, 2011. III. negyedév					
Ország	15–64 évesek foglalkoztatási aránya			változás az előző év azonos időszakához képest (2011.III–2010.III.) százalékpont	15–74 évesek munkanélküliségi rátája 2011. III. negyedév
	férfiak	nők	együtt		
	2011. III. negyedév				
	%				%
Ausztria	78,9	67,2	73,0	0,4	3,7
Belgium	66,6	56,7	61,7	–0,3	7,8
Ciprus	74,9	60,5	67,6	–2,4	7,7
Csehország	74,6	57,5	66,1	0,7	6,6
Dánia	76,5	71,0	73,8	0,0	7,5
Egyesült Királyság	74,5	64,6	69,5	–0,5	8,4
Észtország	70,1	64,5	67,2	5,1	10,9
Finnország	71,8	68,7	70,3	1,0	6,8
Franciaország	68,7	60,0	64,3	0,0	9,0
Görögország	65,9	44,9	55,4	–4,3	17,8
Hollandia	80,2	69,9	75,1	0,2	4,2
Írország	63,3	55,0	59,1	–1,2	14,7
Lengyelország	67,2	53,2	60,2	0,2	9,4
Lettország	63,7	61,7	62,7	2,1	14,4
Litvánia	61,8	61,0	61,4	2,9	14,8
Luxemburg	72,3	57,3	65,0	–1,1	4,4
Magyarország	62,1	50,9	56,4	0,4	10,7
Málta	74,0	41,6	58,1	1,4	6,2
Németország	77,6	68,0	72,8	1,3	5,8
Olaszország	67,8	46,1	56,9	0,2	7,7
Portugália	68,8	60,3	64,5	–1,0	12,6
Spanyolország	63,6	52,1	57,9	–1,0	21,5
Svédország	77,6	73,1	75,4	1,3	6,8
Szlovákia	66,8	53,0	59,9	0,7	13,1
Szlovénia	68,5	61,4	65,1	–1,2	7,9
EU–25	70,9	59,0	64,9	0,1	9,5
Bulgária	62,4	57,3	59,9	–0,7	10,2
Románia	65,4	52,8	59,1	–1,1	7,2
EU–27	70,5	58,7	64,6	0,0	9,4

2. ábra: A 15-64 évesek foglalkoztatási és munkanélküliségi rátája az EU országaiban Forrás: KSH (2011)

Ami még érdekes lehet a téma szempontjából, hogy a fiatalok munkanélküliségére is nagy hatással volt a 2007-es válság Európa szerte. A KSH (2012) adatai alapján 15-24 évesek munkanélküliségi mutatóit tekintve Spanyolország vezet 48%-al, de Magyarország a 26,1%-ával is a kevésbé előnyös helyzetű országok közé tartozik. A legjobb értékeket 2011-ben Ausztria, Németország és Hollandia esetében regisztrálták (7-9%).

2.2. MIGRÁCIÓS JELENSÉGEK

Egy nemzetközi migrációval foglalkozó kutatás bemutatása előtt elengedhetetlen tisztázni a témához kapcsolódó jelenségek körét. Ugyanis hagyományos értelemben a migrációértelmezések magva, hogy a migrációt egyszeri eseményként írják le. Ám a dolog összetettségét az adja, hogy létezik cirkuláció is, ami az egyének többes, visszatérő mozgásainak rendszerét takarja és létezik vándorlás is, mely viszont ritkábban történik meg az egyének életútjában ám különleges helyzetnek tekinthető. Demográfiai értelemben pedig ismétlődő eseményről is van szó. Egyik fajtája a vándorlásoknak a szezonális vándorlás, mely elsősorban *„a mezőgazdaságban, építőiparban, és a tömegturizmushoz kapcsolódó szolgáltatási ágazatokban”* (Illés – Kincses, 2009. p. 731.) figyelhető meg. Másik típusa a transznacionális vándorlás, mely hagyományos értelemben legalább két egymástól független államot érint, modern értelemben azonban a vándorló/migráns nem szakad el véglegesen a kibocsátó államtól, viszont az új, befogadó államhoz munkája, lakóhelye stb. révén kapcsolódik. Ilyen értelemben mintegy „kétlaki életet” folytat. (Ehhez a modern értelmezéshez kapcsolódik kutatásom 3. hipotézise, melyről bővebben később lesz szó.) A szokásos, lakóhely koncepcióra épülő migráció-felfogással ma már kevésbé lehet pontosan megragadni az új típusú vándorlási folyamatokat, mivel az egyén életútja során egyre gyakrabban kényszerül önszántából vagy rajta kívül álló okokból vándorlásra vagy cirkulációra. Főként *„a 25-54 évesek dominálnak a cirkuláris migránsok körében. Így feltételezhetjük, hogy elsősorban a fogadó országbeli jövedelemszerző tevékenység, és a szülőföldön maradás párhuzamos tartós igénye készíti cirkulációra ezeket az embereket.”* (Illés – Kincses, 2009. p. 744.)

A migráció több tényezőtől függ. Többek között attól a társadalmi-gazdasági környezettől, amelyben végbemegy, valamint egy-egy korszak jellemző vonásaitól is. Mivel a globalizáció korában élünk, így érthető, hogy az országok közötti jövedelemkülönbségek is gyorsuló ütemben növekednek, ami szintén okot adhat az útnak indulásnak. Illés és

Kincses (2009) szerint hazánk a közép-európai országokkal együtt a világgazdaság félperifériájához sorolható, tehát nem igazán kitüntetett migrációs célország.

A globalizáció egyik hozadékaként említhető, hogy a társadalom egyes rétegei a gazdasági átalakulás miatt vagy kiszorultak a formális munkaerőpiacról vagy átkerültek a szolgáltatói szektorba. Ennek hatására főként Kelet-Európa egyes államaiban ezek a rétegek illetve a fiatalabb korosztály egy része megindult más európai, illetve éppen Európán kívüli országokba (pl. USA, Kanada, Izrael stb.) Korunk vándorlása pedig lehet periodikus, időben korlátozott, szociológiai értelemben nem befejezett, illetve a kötődés az elvándorolt és a kibocsátó közösség között is nagyon sokféle lehet. A másik oldalon Melegh (2011) szerint, a bevándorlás kontrollja is sokat veszített hatékonyságából, valamint a migránsok is szervezettebben érkeznek. Eközben az egyes cégek és iparágak üzleti megfontolásból is erősen érdekeltek a szakképzetlen munkaerő mozgatásában. Sőt egy új középosztálybeli életstílus is megnövelte a cselédként, vagy éttermi kiszolgálóként alkalmazandó bevándorlók iránti keresletet. A vándorlók által hazautalt pénzek pedig határozottan befolyásolják az otthoni társadalmi békét is.

A vándorló tömeg felosztható egyrészt a határokon át ingázó, „szerződéses munkaerőre”, mely *„a kormányok és munkáltatók által időben korlátozott mozgást jelent”* (Melegh 2011. p. 169.) és a szakképzetlen munkaerő rendezettebb csoportjára, akik főként a globális városokba áramlanak, hogy ott kiszolgáló személyzetet alkossanak (pl.: gyerek-, idős- és beteggondozás, háztartási munkát végző cselédipar, tömegturizmus kiszolgálóhelyei stb.). A magas szakképzettséggel vagy speciális tudással rendelkező ún. „elit” csoportok is megjelennek a migrációban (pl.: menedzser, informatikus stb.), ám rájuk gyakran az jellemző, hogy sehol sem telepednek le egy-két évnél hosszabb időre, gyakran csupán egy-egy nagyobb beruházás lebonyolítására. (Melegh, 2011)

Közismert, hogy a kelet-európai átalakulás után, térségünkben egyes országok bevándorló (pl.: akár Csehország, részben Szlovákia és Magyarország), míg mások kibocsátó országokká váltak (Albánia, Románia, Bulgária). *„Azok az országok váltak kivándorlási országgá, amelyek a világkapitalizmusba való visszatagozódáskor is komolyabb agrárfoglalkoztatottsággal rendelkeztek a betagolódás időpontjában.”* (Melegh 2011. p. 171.)

2.2.1. A magyar migrációs jelenségek

A CEDEFOP (Európai Szakképzés-fejlesztési Központ) ReferNet hálózata országonként 4-4 témakörben készített kutatási jelentéseket a 2004–2009 közötti kutatások eredményeiről, melyben az egyik ilyen témakör a migráció és mobilitás volt. A felmérésekből kiderült, hogy Magyarországon a gazdasági és politikai szerkezetváltás óta a befelé és a kifelé irányuló migráció mértéke is megnőtt, de csak kis mértékben. Az EU-s csatlakozás nem hozott ugrásszerű növekedést a külföldi munkavállalás tekintetében. Ám a migráció iránya nagymértékben megváltozott, ugyanis a korábban nagyban preferált Németország és Ausztria moratóriumot vezetett be, így Anglia és Írország vált a kelet-európai – így a magyar – munkavállalók kedvelt uticéljává. Változás viszont, ahogy a HVG 2011-ben közölte, hogy az év májusában Németország és Ausztria feloldotta a 2004-es korlátozásokat, így a magyarok már munkavállalási engedély nélkül is dolgozhatnak az említett országokban. Érdekes tény viszont az is, hogy *„2007-re az Angliában munkát vállaló külföldi dolgozók mintegy 4,2%-a magyar állampolgár volt.”* (Szakoktatás 2011. p. 2.) A 2004-es EU-s csatlakozást követően a küldő és a fogadó országok részéről is voltak félelmek. Így az előbbieknél a sokat emlegetett agyelszívás (brain drain) veszélyével foglalkoztak sokat Kelet-Európában, a fogadó országoknál pedig bevándorlási kvótákat szabtak meg és korlátozások sorát vezették be. Ám mint utólag kiderült félelmük alaptalannak bizonyult, mivel a megindult migráns bevándorlók nem okoztak zavarokat a helyi munkaerőpiacokon.

Magyarországról Melegh Attila (2011) szerint kevésbé érdemes kivándorolni, hiszen a jóléti rendszer fejlett. Magyarország gazdasági szerkezete átalakult. A kutató szerint ennek köszönhető, hogy nem alakult ki masszívabb kivándorlási hullámot generáló állapot. Véleménye szerint, esetünkben a magyar kivándorlók leginkább Németországban regisztrálnak be bevándorlóként és 2011-es adatok szerint ott volt a legnagyobb a magyar bevándorlói állomány. Ám jelentős számban élnek magyarok USA-ban, Spanyolországban, Olaszországban és az Egyesült Királyságban is.

Magyarország az 1990-es évektől az utóbbi néhány év kivételével bevándorlási célország volt. Ez a hullám azonban megtorpant, mely összefügg *„a magyar gazdaság lelassulásával, a GDP stagnálásával és a munkaerőpiac nagyon rossz szerkezetben való megmerevedésével. [...] A magyarországi bevándorlás tehát alacsony intenzitású és e kontextuális hatás következtében részben más szerkezetű, mint Európa nagyobb bevándorlású országaiban.”* (Melegh 2011. p. 174.) Két fontos sajátossága, hogy egyrészt jelenleg nem túl jelentős a migráns munkaerő és népesség az országban, másrészt pedig a rendszervál-

tozást követően megugrott migrációs mutatók az utóbbi években már csak lassan növekedő migrációt jeleztek.

2.2.2. Európai és globális migrációs jelenségek

A legújabb európai adatok azonban arra utalnak, hogy a migránsok humán tőke tekintetében jó hatással vannak a befogadó országokra. Ez a humán tőke pedig viszonylag jól is értékesül, mivel a migránsok a tényleges réseket töltik be és addig sakkoznak, míg megélhetésüket is biztosan megalapozhatják. A magyarországi migránsok egy jelentős része viszont csak az ingázásban érdekelt. Csupán akkor kívánnak letelepedni, hogyha az kiemelkedő előnyökkel jár. Magyarország tehát nem vált olyan célországgá, mely nagy számban vonzaná az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező munkásokat, és akiket vonzana, azokat sem telepíti le. (Melegh, 2011)

A magyarországi migráció nemzetközi összehasonlításban az európai viszonyokhoz képest igen szerény, ezzel szemben a nyugat-európai országokba évről-évre nő a bevándorlók száma és a külföldi népesség aránya. Az országoként eltérő adatok és különböző mérési módszerek nem teszik lehetővé a standardizált, országokénti egységes statisztikai adatgyűjtést. De mindenképpen kulcsinformációkhoz juthatunk a nagy nemzetközi felmérésekből, a népszámlálásokból, a munkaerő-felmérésekben megjelenő migráns népesség nagyságából és a kérelmezett munkavállalási engedélyek számából is. (Hárs, 2009)

Az európai migrációs folyamatokat a 21. század elején nagyban befolyásolja az EU és a FÁK (Független Államok Közössége) migrációs rendszerei és ezek kölcsönhatásai – az EU középpontjában a „régí tagállamokkal, a FÁK pedig Oroszországgal. Molodikova (2009) szerint akkoriban a volt Szovjet Unió népességmozgásainak 80%-a a FÁK határain belül zajlott, míg a FÁK nemzetközi migránsainak 50%-a pedig Oroszországba vándorolt. Az EU-ban a migráció kontrolljának rendszerei ugyan országoként is jelentősen különböznek, ám még ennek ellenére is van a FÁK és az EU országai közötti migrációs áramlásoknak néhány közös jellemzője. Ilyen például, hogy a FÁK és EU országok közötti különbségek nagyban segítik a küldő és fogadó országokat is fejlődési problémáik kezelésében. Továbbá a FÁK-ban és az EU-ban is létrejöttek különböző migránsokat vonzó központok, melyek hozzájárultak új etnikai diaszpórák kialakulásához is. Határaikon keresztül folyamatosan tranzitmigráció zajlik, mely gyakran az illegális migrációs áramlat új útvonalainak és etnikai összetételének változásához vezetett.

A két nagy európai migrációs rendszer (EU és FÁK) között jelentős kölcsönös kapcsolatok vannak. Az egyik ilyen, hogy a korlátozó migrációs politika egyik térségben sem szorította vissza az illegális migrációt, csak növelte azt. Az is igaz, hogy „*az európai országoknak szükségük van a munkavállalási célú migrációra, a migránsoknak pedig munkára van szükségük a megélhetésükhöz. Egyetlen cél van, aminek érdekében a helyzet kezelendő, ez pedig a cirkuláris, oda-vissza migráció rendszerének kialakítása.*” (Molodikova 2009. p. 142.) Érdekes tény, hogy „*az elmúlt évtized migrációs folyamatai során Ukrajna, Belorusszia, Moldova és Grúzia migránsai lassan Európa nyugati fele irányába orientálódnak, míg a közép-ázsiai migránsokat még mindig nagyon vonzza az orosz munkapiac, és közülük sokan Oroszországban akarnak letelepedni. Egyes felmérések szerint az elmúlt öt évnek az EU keleti határvidékére irányuló migrációjában többen vettek részt a FÁK országaiból, mint ázsiai és afrikai országokból.*” (Molodikova 2009. p. 143.)

A migrációs fogadó országok közül a legtöbben a válság hatására különleges intézkedéseket vezettek be, melyekkel szigorították többek között a bevándorlási engedélyek kiadását. Ilyen ország volt pl.: Spanyolország, a Cseh Köztársaság, Olaszország, Oroszország USA, Egyesült Királyság és még sokan mások. Ám mi most csak az utóbbival foglalkozunk, hiszen témánkkal ez releváns. 2011-ben az Egyesült Királyságban még nem vezettek be új rendszert, viszont „*szigorítottak a nem uniós külföldiek munkavállalási engedélyének kiadását meghatározó pontrendszeren, és felfüggesztették a szakképzetlenek munkavállalási engedélyének kiadását [...] és a magasan kvalifikáltak bevándorlását is visszavethetik.*” (Artner 2011. p. 67.) Megnőtt az önkéntes hazautazók és kitoloncoltak száma is (2008 utolsó negyedében 13 950 fő). Az előbbieket meglehetősen kedvezőtlenül hatottak az angol kis- és középvállalkozási szférára, mely saját piacképességének zálogát sokszor a vendégmunkásokban találta meg. (2008-ban az említett szféra 48%-ban alkalmazott külföldi vendégmunkásokat.) Ezért az angol KKV-vezetők jelentős része (29%) fejezte ki abbéli aggodalmát, hogy külföldi munkavállalói hazatérnek és 40%-uk mondta azt, hogy 2009-ben feketemunkát fognak alkalmazni. (Artner, 2011b)

A másik oldalon a küldő országok állnak, akik alapvetően 3 válaszreakciót adtak a fenti változásokra. „*Olyan programot indítottak el (vagy bővítettek ki), amelyek a hazatérők újra munkába állását, vállalkozását segítik, felleptek jogaik védelmében a befogadó országokban, vagy új munkaerő-piaci szegmenst nyitottak meg számukra.*” (Artner 2011. p. 68.) Tehát ezen az oldalon egy erős támogatói hozzáállás, míg a másik oldalon egy kis-kirekesztő, korlátozó szabályozás figyelhető meg.

2.3. OKOK, INDÍTÉKOK, BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK ÉS HOZADÉKAIK

Adler és munkatársai (Kis – Lőrincz – Munkácsy – Timár) a 2005–2015-ös időszakra ökonometriai modellek alapján vizsgálták az egyének migrációs döntéseit és a nemzetközi vándorlás alacsony szintjét prognosztizálták. Ez évente 70 000 – 260 000 főt jelent, akik az EU-10 tagállamaiból a 15 régi EU tagállamba költöznek. Magyarország esetében előre láthatólag 2,2%-ot érint a külföldre költözés. Ezt támasztja alá egy 2012. októberi Index cikkben a KSH migrációkutatója, Melegh Attila (2012), aki azt nyilatkozta, hogy *„míg 2005-ben a hazai népesség egy százaléka hagyta el az országot, hogy hosszabb, rövidebb ideig külföldön éljen, mára ez a szám két százalék lett, azaz 180 ezer fő fölé emelkedett”*.

Arra, hogy milyen befolyásoló tényezők állhatnak az útnak indulás mögött az ECOSTAT (2009) felmérése sok választ adott. Ebben a kutatásban a magyarság migrációs terveit vizsgálták és azt találták, hogy a magyarok nagy része úgy tekint az EU-s csatlakozásra, mint egy jó lehetőségre a külföldi munkavállalásra. Az általános hozzáálláson túl a demográfiai és szociológiai tényezők is sokban befolyásolják a migrációs döntést. (Szakoktatás, 2011)

Az egyik ilyen a nem – a férfiak mobilabbak, mint a nők (16%-uk tervez külföldi munkavállalást szemben a nők 9%-ával). Másik fontos tényező az életkor, melynek emelkedésével a migrációs hajlandóság csökken (a 30 év alattiak körében a legmagasabb ez az arány – 32%). Az iskolai végzettség is befolyásolja a döntést – a felmérésben a legmagasabb migrációs hajlandóságot (15%) a gimnáziumot végzettek és a szakképzettséggel rendelkezők érték el, ezt követte (11%) a diplomások csoportja. Sokat számít a foglalkozás is: a tanulók vezették a listát - 42%-uk tervezte a külföldi munkavállalást. (Ezt a magas arányszámot nagyban befolyásolhatják a tanulói mobilitási programok is – Lifelong Learning Programok – melyek a külföldi tapasztalatszerzésre ösztönzik a tanulókat). A tanulói csoportot a munkanélküliek követték (24%), majd pedig az építőiparban dolgozó fizikai munkát végzők, gépkezelők, gépkocsivezetők (...) és végül pedig a mezőgazdaságban dolgozók zárták a sort. (Szakoktatás, 2011)

Földes (2012) az Index hírportál egyik cikkében számolt be a Magyarországot elhagyók körében végzett kutatásról, melyből kiderül, hogy a legtöbben meglepően nem az anyagiak miatt hagyják el az országot, hanem a kilátástalan jövőkép miatt. Ám emellett vezető okként jelent meg a rossz közhangulat, harmadik helyen a pénz, majd a politika, kalandvágy végül pedig a szerelem jelentek meg indítékként. Az előbbieket egy része, mint

a kibocsátó országon belüli politikai és egyéb jellegű kedvezőtlen körülmények, magas munkanélküliség, országok közti bérkülönbségek Hajduk (2008) megfogalmazásában taszító tényezőként ragadhatóak meg, mely problémákat az esetleges szakpolitikák kidolgozásakor kiemelten kell kezelni. A megkérdezettek több mint fele megtalálta a számítását, ám a másik fél beilleszkedési problémákról, a munkakeresés nehézségéről és anyagi problémákról is beszámolt. Földes (2012) nem reprezentatív kutatásában az érintettek túlnyomó többsége saját szakmájában talált munkát, míg csupán 17 %-uk állította az ellenkezőjét, 15%-uk pedig még keres.

Bodó – székelyföldi magyarok migrációs jellemzőit kutatva – 2008-ban közölt tanulmánykötetében a vendégmunkára motiváló tényezők között elsősorban a pénz/ külföldi jobban fizetett munkahely jelent meg, valamint az otthoni munkalehetőségek hiánya. A kutató összefüggést (egyenes korrelációt) talált a fiatal életkor, valamint az egyedülálló családi állapot és a migrációs hajlandóság mértéke között is. Nagyon sokan pedig a kíváncsiságot, kalandvágyat, az idegen országok, kultúrák megismerésének vágyát emelték ki. Előfordult indokként emellett a vendégmunka divat jellege, mások pozitív példája, még nagyobb súllyal pedig a tanulás, szakmai tudás elmélyítésének igénye valamint a tudás- és tapasztalatszerzés vágya. Bodó (2008) felméréséből kiderült, hogy a döntést elősegíthetik közvetett tényezők is, mint például az otthoni munkahelyi érdemtelen bánásmód vagy egyszerűen individuális törekvések. Érdekes feltételezésként jelent meg viszont, hogy a kutatás résztvevői körében megfigyelhető az ún. két lábon állás paradigmája – azaz, hogy az érintettek ragaszkodnak korábbi kultúrájukhoz, családjukhoz, barátaikhoz, emlékeikhez, de már egy másik kultúrához is tartoznak – új élményekkel, barátokkal, munkájuk révén. A megkérdezettek nagy része nem tervezte hazájának végleges elhagyását, viszont kevesen tudták behatárolni, hogy meddig tervezik folytatni ezt az életformát.

Az egyik meghatározó és a legtöbbször emlegetett mozgatórugó lehet tehát a pénz kérdésköre. Erős motivációt jelent a tény, hogy egy másik városban/országban ugyanazért a munkáért, melyet otthon végez valaki, jóval több fizetést kaphat. Ezt jól szemlélteti brit és holland kutatók munkája, akik 21 szakmacsoportot vettek górcső alá a műszaki fejlődés és globalizáció függvényében és azt találták, hogy egész Nyugat-, és Közép-Európában nőtt az egyenlőtlenség. Egyrészt a legjobban és a legrosszabbul fizetett szakembereknek is több munkaórát kellett teljesíteniük 2006-ban, mint 1993-ban. Másrészt azt találták, hogy a növekvő bérkülönbségekért elsősorban a műszaki fejlődés a felelős. Ami azt jelenti, hogy egy műszakilag fejlettebb helyszínen magasabb bért érhetünk el ugyanazzal a munkával. (Egyedi, 2009a)

Visszatartó erő lehet viszont az idegennyelvtudás alacsony szintje (a fenti felmérés résztvevőinek csupán 20%-a jelezte, hogy kommunikálni tud legalább 1 idegen nyelven). Emellett „*a hagyományok, a társadalmi és gazdasági helyzet, továbbá a családtól való távolság szintén befolyásolják az egyének migrációs szándékait.*” (Szakoktatás 2011. p. 5.) A Szakoktatás című folyóirat, egyik ismeretlen szerzős (2011) cikke szerint, ezek persze nem feltétlenül visszatartó erők, lehetnek éppen indulásra készítő motívumok is. Ám ha az adott személy társadalmi, gazdasági helyzete egyszerűen nem teszi lehetővé annak a minimális kezdőtőkének az előteremtését, ami a külföldön való elinduláshoz kellhet, ez esetben itt is visszatartó erőről van szó.

Az Európai Bizottság 2011-ben összeállította az uniós állampolgárok és vállalkozások külföldi munkavállalásával/költözésével kapcsolatos 20 leggyakoribb problémát, melynek magvát a hiányosságok képviselik. Ezek pedig információhiány – az embereknek gyakran nincsenek meg a megfelelő információik arról, hogy milyen jogaik vannak, kihez fordulhatnak segítségért vagy tájékoztatásért. Végrehajtási hiányosság – eltérések az uniós jogi keret és a gyakorlati megvalósítás/alkalmazás között. Végül jogalkotási hiányosságok – egyes területeken az uniós jogi keret nem megfelelő az állampolgárok/vállalkozások elvárásainak. (Elek, 2011)

A külföldi munkavállalás indítéka jelentkezhethet munkáltatói oldalról is, ilyen például a kiküldetés, melynek lényege, hogy „*[...] a munkáltató a munkavállalót gazdasági érdekből, ideiglenesen, szokásos munkavégzési helyén kívül kötelezheti munkavégzésre.*” (Ficsór 2010. p. 51.) Ennek a lényege, hogy a munkajogi kapcsolat ez alatt nem változik, csupán a helyszín, ami lehet akár egy másik város vagy adott esetben külföld is.

Koltai (2009) szerint, ahogy a kiküldetésnek, úgy bármilyen hosszabb külföldi tartózkodásnak/ munkavállalásnak lehetnek negatív hozadéakai, következményei. Előfordulhat, hogy a kint tartózkodás előbb vagy rosszul ér véget, esetleg a hazatérés után jelentkeznek pszichés problémák, sőt anyagi kár is. Ennek a kockázatát csökkenteni tudjuk interkulturális felkészítőkkel, ám a kutató felmérése szerint például a kiküldetést vállaló cégeknek is csupán 21%-ánál volt kötelező ilyen programon részt venni.

A kint tartózkodás alatt vagy a bevándorlók, külföldi diákok esetében gyakran megfigyelhető az ún. interkulturális sokk, mely annak következtében alakulhat ki, hogy az egymástól különböző kultúrájú embereknek kell együtt dolgoznia, együttműködnie, így előfordulhat, hogy nem tudják megoldani a kulturális különbségekből fakadó problémákat. Ilyen feszültségforrás lehet a magas-, vagy alacsony kontextusú kultúrák közti különbség – milyen szívesen kommunikálnak, bocsátkoznak magyarázatokba a felek; vagy

ilyen lehet még a kommunikációs jellemzők használata; az egy-, vagy több-idejűség; a jelen-, múlt- vagy jövő-orientáltság; időérzékelés; hatalmi távolság, státusz, hierarchia, formalitás vagy informalitás; individualizmus – kollektivizmus; egyedüllét kezelése; szerződés/kapcsolat fókusz. Számos elmélet és modell született már, ami az interkulturális sokk leírásával foglalkozik így pl.: Lysgaard (1995) U-görbéje, Pedersen (1995) és Winkleman (1994) Négy szakaszból álló elmélete és akár Elmer (2002) modellje. Ám abban mindannyian egyetértenek, hogy ha külföldre utazik valaki hosszabb időre, kell, hogy legyenek olyan megküzdési módszerei, technikái, melyekkel egy ilyen interkulturális sokkot kezelni tud. Az instabil személyiséggel rendelkezőknél ennek ellenkezője deviáns magatartást, szenvedélybetegségeket is generálhat. A legjobb tehát, ha az érintettek rendelkeznek ún. interkulturális kompetenciakészlettel, melybe beletartozik a nyitottság, kulturális nyitottság, tolerancia, extraverzió, társas kapcsolatok kiépítésének képessége, empátia, rugalmasság, érzelmi stabilitás, stressztűrő képesség és lelkiismeretesség. (Koltai, 2009)

Pálinkó (2011) – elsősorban biológusokról folytatott – kutatásában beszámol arról, hogy a kivándorlás jelensége minden tudományterületet érint, de legerősebben a műszaki- és természettudományos területeken jelenik meg. Ezen túl „*alapvetően a fiatalok (harmincéves korig) és a PhD-vel rendelkezők között jelentős a potenciális mobilitás.*” (Pálinkó 2011. p. 90.) A vizsgált populáció esetében az életpályák legfőbb alakítója a „véletlen” volt. A hazai biológus kutatók esetében az elérhető lehetőségek szűk köre határozta meg a karrierjüket. Életpályájuk tehát tulajdonképpen csak a külföldi munkalehetőségek bevonásával vált alakíthatóvá, kiszámíthatóvá. További fontos alakító faktorok voltak még: a végzett munkával való elégedettség, a munkakörnyezet motiváló ereje és a kapott jövedelemmel való elégedettség. Meghatározó volt még a korábban már említett életkorfaktor, ugyanis a hosszabb időtartamú külföldi munkavállalás két életszakaszon a legjellemzőbb: pályakezdőként és páréves hazai munkát követően, de szintén az életpálya kezdetén. A kettőben közös, hogy az érintettek mindannyian független, gyermekeket nem nevelő családok és távozáskor belátható időn belül tervezik a visszatérést. A pályakezdők jelentős része azért indul útnak, mivel itthon nem talált végzettségének megfelelő munkát, így elkerülve a „brain waste” jelenségét. De felmerült még az okok között a tapasztalatszerzés, jövedelemszerzés indítéka is. A hazatérésben pedig szinte mindig személyes okok merülnek fel, mint a család, országhoz való kötődés a személyes kapcsolatokon keresztül; a karrierszemponatok inkább ezzel szemben fogalmazódtak meg.

Ha tehát hosszabb kinn tartózkodás után hazatérésre kerül a sor, nem mindig csak a viszontlátás pozitív érzelmei kísérhetik. Ilyen lehet a feszültség, magányosság érzése, ré-

gi barátoktól, családtagoktól való eltávolodás élménye, az érzés, hogy amit magunk mögött hagytunk soha többé nem tér vissza. Egy új színnel gazdagodik a személyiség, ami megváltoztatja az utazót, így akaratlanul is egy szakadék képződik a régi szeretteik és önmaguk között. Ez az ún. hazatérési sokk, melynek kezelésében a hazatérőknek aktív szerepet kell vállalniuk, el kell fogadniuk, hogy sok minden megváltozott és újra fel kell építeniük, ki kell alakítaniuk azokat a közös pontokat, amelyek korábban már megvoltak az őket körülvevőkkel. Adler a hazatérőket hozzáállásuk alapján 2 csoportra: optimista-pesszimista ezen belül aktív-passzív csoportokra osztotta, azok alapján, hogy hogyan viselkednek az érintettek hazatérésük után.

Christofi és Thompson (2007) szerint ez a sokk nem feltétlenül a hazatérés után jelentkezik, megelőzheti egy boldog eufórikus állapot is. Maga a sokk pedig egy újra-beilleszkedési folyamat része. Butcher (2002) szerint pedig egy gyász-jelenségről van szó. A hazatérőknek el kell siratniuk külföldi barátaik, életmódjuk, hazájuk idealizált képének, kapcsolataiknak megváltozását. Mindezt úgy, hogy a környezetük ez idő alatt a kitörő eufórikus örömet várja el tőlük. Ez a magyarázat arra, hogy ezt az érzést miért akarják eltitkolni mások elől, és miért kell egyedül elfogadniuk, feldolgozniuk a változásokat, ami még nehezebbé teheti az újraalkalmazkodást. (Szűcs, 2010)

2.4. EGY BRIT PÉLDA

Nagy-Britannia a maga 243,6 ezer négyzetkilométerével és 61 113 205 főjével (2009 júl.) jóval nagyobb, mint Magyarország. Nemzetiségi megoszlás szerint is színes képet mutat: 83,6% angol, 8,6% skót, 4,9% walesi, 2,9% észak-ír, 2% fekete, 1,8% indiai, 1,3% pakisztáni, 2,8% egyéb. Az angol font napjainkban pedig a legerősebb európai valuták között szerepel, ezért érthető miért gondolják sokan, hogy talán ott lehet a második esélyük a boldogulásra. A Világbank adatai szerint 2011-ben az Egyesült Királyság éves GDP-je 2,4316 billió USD volt, míg Magyarország GDP-je ugyanebben az időszakban 140,0293 milliárd USD. Az Eurostat adatai alapján 2012 júniusában Nagy-Britannia munkanélküliségi rátája 8% volt, ugyanekkor Magyarországon 10,8%. A különbség tehát nyilvánvaló.

2009-ben a brit újságok továbbra is a munkanélküliség drámai emelkedéséről számoltak be. Ám sok vállalat Angliában olyan eszközöket választott ennek orvoslására, melyben úgy csökkentették a költségeket, hogy eközben a munkaerőtől nem kellett megválni. A személyzetügyi CIPD intézet és a KPMG 2009-es felmérése szerint a résztvevő *„cégek fele a munkaerő-felvétel felfüggesztését, 44%-a a szerződéses vagy ideiglenes*

munkaerő alkalmazására vonatkozó szerződések megszüntetését, 15%-a pedig a rövidített munkaidő bevezetését választotta.” (Egyedi 2009. p. 146.) Az elbocsátások megelőzésére leggyakrabban használt 10 módszer a következő volt: munkaerő-felvételi stop, az ideiglenes vagy szerződéses munkaerő alkalmazásának csökkentése, rövidített vagy rugalmas munkaidő, prémiumok vagy nyugdíjráfordítások csökkentése, bérbefagyasztás vagy – csökkentés, kifizetések elhalasztása, túlórák megszüntetése, hosszabb szabadságok, áthelyezés más vállalathoz, vállalaton belüli áthelyezés. A britek tehát megtalálták a módját, hogyan tartsák kordában a munkanélküliségi rátájukat. (Egyedi, 2009b)

Érdekes megvizsgálni a másik oldalt is. A HVG egy 2011-es cikke szerint nagyjából kétszer annyian pályáznak a magyarok közül külföldi állásra, mint 3 évvel ezelőtt – állítják a munkaerő-közvetítők, akik főként takarítói, konyhai kisegítő állásokat ajánlanak. *„A nehéz fizikai munkát a britek egyáltalán nem vállalják, e munkakörökben szinte csak kelet-közép-európai vagy ázsiai bevándorlók dolgoznak, napi nyolc órában, kegyetlen teljesítményelvárással”.* (G. Tóth 2011. p. 56.) Annak ellenére, hogy a magyarok külföldi munkavállalási szándéka még így is az egyik legalacsonyabb az EU-ban, az aktív munkaképes korú magyarok 2-2,5%-a, azaz kb. 100 ezer fő dolgozik külföldön a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat becslése szerint. Az első helyen a 2004-es korlátozásokat eltörölve Ausztria és Németország áll, ezt követi az Egyesült Királyság, Hollandia és Svédország. Érdekes adat, hogy a német területeken előszeretettel fogadják a magyar szakmunkásokat, ám jó elhelyezkedési esélyekkel kecsegtetik a közvetítők a hazai informatikusokat, mérnököket, orvosokat és szakápolókat is. Angliában az utóbbiak bruttó 15 fontos órabért is megkereshetnek, miközben a minimálbér 2011-ben bruttó 5,93 font volt, 21 éves kor alatt pedig 4,92 font. A legolcsóbb szállás díja 60-70 font, így nagyjából minimum, havi 6-700 fontot is félre tudnak tenni még a szállodai segédmunkások is. (G. Tóth, 2011)

Sajnos a mai fizetéskülönbségek már nem elegendőek arra, hogy esetlegesen az egész családot áttelepítsék az érintettek Angliába, így jellemzően 1-2 évre tervezik a kint maradást, amivel még mindig meg lehet alapozni néhány évre a hazai megélhetést is. Viszont G. Tóth szerint (2011) problémát jelent, hogy a jelentkezők 90%-a nem beszél jól, vagy egyáltalán nem beszél angolul, ami a szállodai kisegítőmunkák esetében még nem is olyan nagy baj, ám az előrelépéshez vagy a változtatáshoz kint szükség lehet rá és a sokszor lengyel, szlovák, Fülöp-szigeteki munkatársaktól nem tudnak jól megtanulni angolul. Hátráltató tényező lehet még a kezdeti költségek összegyűjtése is (repülőjegy, első havi szállásdíj, megélhetési költségek, esetleg közvetítői díj), melyeket előre ki kell fizetni (ez minimum 250-300 ezer Ft is lehet).

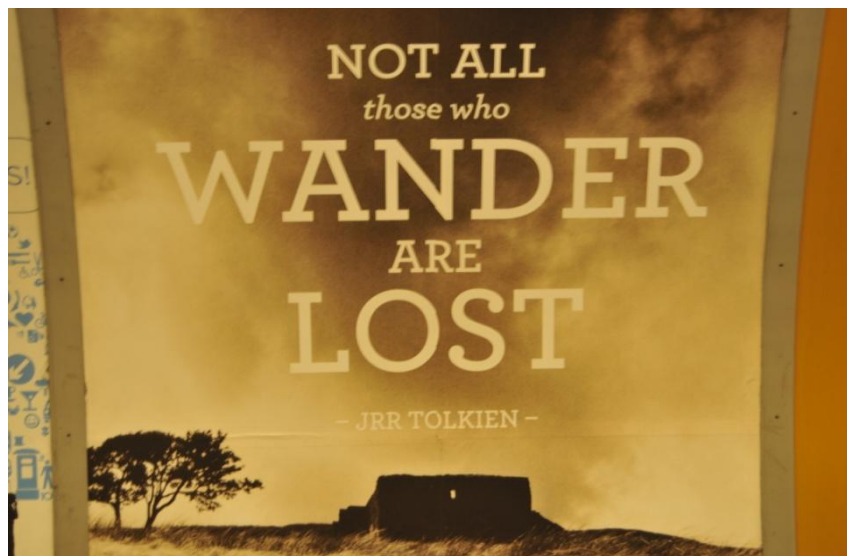
Tehát amint láthatjuk a külföldi, akár londoni munkavállalás egy korántsem egyszerű, sok összetevőből álló folyamat eredménye, melynek valós okaira és összefüggéseire magam is kíváncsi lettem.

3. A KUTATÁS BEMUTATÁSA

3.1. KUTATÁSI BEVEZETŐ

A migrációs kutatásokban sajnos napjainkig meghatározó az a nézet, amely a migránsokat „[...] gyökértelen, otthontalan, két világ közt tévelygő embereknek tünteti fel” (Bodó 2008. p. 13.) és negatív jelenségnek állítják be a vándorlás különböző formáit. Az utóbbi időszakban viszont megváltozni látszik a helyzet. Bodó szerint (2008) az elméleti megközelítések és közéleti diskurzusok hangneme kissé megváltozott és a vándorló embert már nem feltétlenül tévelygőként ítélik meg, inkább egy sajátos élethelyzetben élőként tekintenek rájuk, amely egy „határokat átlépő, transznacionális térben zajlik”. A munkamigrációval foglalkozó szakemberek számára izgalmas szakmai feladatként kínálkozik annak feltérképezése, hogy hogyan épül fel ez a világ, az országok, kultúrák közti tér, milyen eszközök teszik „normálissá” a két világ közötti „ingázást”.

A korábban említett általánosan megváltozott szemléletet támasztja alá az a plakát is (3. ábra), melyet a londoni metró egyik állomásán fényképeztem 2012 nyarán. Amint láthatjuk a korábban említett változás már a reklámok világában is üzenetként jelenik meg, legyen az terméket vagy akár egy kiállítást népszerűsítő médium. A következő idézet J. R. R. Tolkien-től származik: „Not all those wander are lost”. Szabadfordításban tehát nem mindenki elveszett, aki vándorol.

3. ábra: Londoni plakát

Forrás: saját fénykép

Napjaink Európájában ahhoz, hogy releváns képet kapjunk a munkaerőpiac új, fiatalám migráns munkavállalóinak helyzetéről és gondolkodásáról, munkavállalási hajlandóságáról, motiválhatóságáról elengedhetetlen e kérdéskör határokön átívelő alapos vizsgálata. Ezért is vállalkoztam egy saját migrációs kutatáson alapuló tudományos munka elkészítésére, melynek fókuszában a fiatal korosztály külföldi munkavállalásának indítékai állnak.

Kutatásom három komplex hipotézisre épül, melyek a következők:

H1: Feltételezem, hogy a külföldi munkavállalás elsődleges okai a jobb kereseti lehetőségek, a széles munkaerő-kereslet. A fiatalok migrációs okai között alapvető szerepet játszik még a korábbi szociokulturális háttérük – ezért gyakran előfordul, hogy azok a fiatalok, akik rövidebb időre tervezik a kinti munkavállalást hosszabb időt töltenek Londonban a korábban tervezettnél, de életük végéig nem szándékoznak ott maradni.

H2: Feltételezem, hogy a Londonban munkát vállaló fiatalok túlnyomó többsége nem saját szakmájában keres munkát/ dolgozik. Az elsődleges céljuk a mielőbbi munkába állás és a jó kereset, amiért viszont sokkal több időt/órát is kell dolgozniuk.

H3: A külföldön munkát vállaló fiatalokban felmerül a két lábon állás, az egyszerre itt is vagyok, ott is vagyok paradigmája. Azaz minden fiatalban élnek még a saját nemzeti sajátosságaik, melyeket alapvetően nem akarnak elfojtani vagy elfelejteni, de emellett egy új „londoni öntudatuk” is kialakul. Az a fiatal, aki hosszú időt tölt Londonban, többé nem érzi magát csak magyarnak, franciának stb., hanem kettős „nemzeti érzése” alakul ki.

Kutatásomban tehát arra törekedtem, hogy a fenti három, összetett hipotézist a rendelkezésre álló lehetőségekhez mérten a lehető legtöbb aspektusból megvizsgáljam és érvényességét bizonyítsam vagy megcáfoljam. Mivel komplex hipotézisekről van szó a vizsgálat nagy körütekintést igényelt, melyben segítségemre volt számos jeles tanulmány és szakcikk, valamint 3 hónap londoni munkavállalás, melyet 2012 nyarán nekem is volt szerencsém meg tapasztalni, ezen kívül pedig a kutatás empirikus, kézzel fogható módszer is, melyről részletesebben a későbbiekben lesz szó.

3.2. A KUTATÁS CÉLJA, MÓDSZERE ÉS LEÍRÁSA

A felmérés célja tehát annak feltárása volt, hogy milyen indítékok, okok húzódnak meg napjaink fiatal munkavállalói külföldi, esetünkben londoni munkavállalásának hátterében. Milyen új faktorok jellemzik az idegen körülmények közötti munkát, milyen prioritások jelennek meg leggyakrabban a munkahelykeresés és munkavégzés tekintetében, valamint az ott kialakult új életmódjuknak, életritmusuknak milyen hatásai lehetnek az identitástudatukra, megfigyelhető-e egyáltalán bármilyen változás.

A felmérés adatfelvétele több szálon futott. Egyrészt személyes, papíralapú kérdőívezés formájában London központi részén, leginkább az 1-2. zónában, több helyszínen: többek között utcákon, köztereken – mint Picadilly Circus, Marble Arch, Hyde Park, Knightsbrige, Trafalgar Square, Leicester Square, Earl's Court, stb. Bevásárlóközpontokban – mint Westfield London Shepherd Bush Shopping Centre, Harrods. Néhány londoni vendéglátó-ipari egységben – mint McDonald's, Pub-ok és közlekedési csomópontokon – mint például Charing Cross Railway Station, Victoria Station. A kérdőívezést itt önállóan, a járókelőket megszólítva végeztem 2012 őszén.

Mivel 2012 nyarán magam is Londonban dolgoztam és egy magyar tulajdonú cégen keresztül jutottam londoni lakáshoz, tudtam, hogy ennek a cégnek (Londoni Magyarok) a város számos pontján vannak kiadó/kiadott lakásai, ahol szinte csak magyarok élnek. Így néhány ilyen helyre is elmentem (Wembley) és szintén papíralapú kérdőívezést folytattam az ott lakó magyarokkal. Néhány további papíralapú kérdőívre pedig személyes londoni ismerőseimet, barátaimat megkérve – hogy saját ismerettségük körükben töltsék ki – tettem szert.

A kutatás másik adatfelvételi módszere az online felületen is elkészített kérdőív volt, melyet egy közösségi portálon megosztva, illetve e-mailben elküldve kértem minden olyan fiataalt, aki megfelelt a célcsoport kritériumainak, hogy töltsse ki, illetve küldje tovább ilyen ismerőseinek – az ún. „hólabda-módszert” alkalmazva.

A vizsgálandó célcsoportot pedig a 18–30 év közötti, Londonban munkát vállaló – nem brit állampolgárságú - fiatalok képezték. A hangsúly tehát a fiatal, bevándorló és a londoni munkavállaló kifejezéseken volt, ami Londonban – mint a multikulturalizmus egyik legnagyobb európai fellegvárában – kézenfekvő választásnak bizonyult.

A személyes kérdőívezésnél a kutatási helyszínek kiválasztásakor a célcsoport London central-beli leginkább jellemző előfordulási helyeit tartottam szem előtt. A kutatásban

a rendelkezésre álló idő függvényében a legnagyobb példányszámú mintát így a bevásárlóközpontokban sikerült gyűjteni.

A kutatás módszereként egy 41 kérdésből álló kérdőívet alkalmaztam, melynek oka, hogy ez a kutatási módszer felelt meg leginkább a vizsgált probléma jellemzőinek. Ugyanis maguktól, a külföldi munkavállalóktól kellett a rendelkezésre álló idő alatt viszonylag nagy példányszámú választ begyűjteni. És ahogy azt Londonban én is tapasztaltam az emberek mindig sietnek valahova – ezt valószínűleg a város méretei, a közlekedés túlterheltsége és az ott kialakult életvitel magyarázhatja. A lényeg tehát, hogy a megszólítandó járókelőknek nem sok ideje van részt venni egy kutatásban – holott igen segítőkésznek bizonyultak – így egy viszonylag gyorsan kitölthető, főként feleletválasztós kérdésekből álló kérdőív kézenfekvő választásnak tűnt. Valamint azt is szem előtt tartottam, hogy a kérdőív viszonylag nagy elemszámú mintán kitölthető, ám számomra mindebből csak a korábban már említett populáció jöhetett szóba.

A kérdőív összeállításában meghatározó szerepet játszottak a korábbi, hasonló kérdéskört feszegető felmérések és tanulmányok is. Úgymint a szakirodalmi részben felvontatott művek, különösképp Hajduk: *Esély vagy veszély? Bevándorlás Magyarországra* című tanulmánykötete 2008-ból, amely az ötletmerítés és a kutatási téma egy másik nézőpontból való vizsgálatánál segített – többek között a potenciális migrációs okok és néhány főbb összefüggés tisztázásában. Ezen kívül a kérdőív kérdéseinek megalkotásánál nagy segítséget jelentett Bodó: *Diskurzusok és életutak a migráció tükrében* című kötete, szintén 2008-ból, melyben a szerző saját migrációs kutatását mutatja be, amiben a székelyföldi térség magyarországi irányú vendégmunka típusú migrációs folyamataival foglalkozott. A kutatás számos ponton hasonlóságot mutat Földes: *A közhangulat és a jövőtlenség miatt menekülnek a magyarok* című 2012-es kutatásával, mely cikk már csak a lekérdezés után jelent meg a médiában, így már csak utólag tudtam felhasználni.

A kérdőív a következő részekből állt:

- Az első rész a kitöltők személyes adataira kérdezett rá (életkor, nem, anyanyelv, iskolai adatok; majd a gyermekkori környezet; hol nevelkedett, kik nevelték, családi háttér).
- A második részben többek között a kitöltők külföldi, londoni munkavállalásának okait, jellemzőit, időtartamát célozta meg a kérdőív. Ezen kívül kitért még a londoni álláskeresés körülményeire, nehézségére, a hazai munkavállalásra, anyagiakra, munkával kapcsolatos tervekre és az otthoni munkanélküliség becsült értékére.

- A harmadik rész pedig a kitöltők identitástudatának vizsgálatára törekedett a londoni munkakörülményeket illetően. Ilyen volt például, hogy mennyire sikerült beilleszkedni, mennyire érzi magát londoninak, milyen véleménnyel van a londoniakról, hogyan tartja a kapcsolatot azzal a hellyel és ottani ismerőseivel, amelyet London miatt otthagyt/ ott kellett hagynia.

Tehát így épült fel a 41 kérdésből álló kérdőív, melyet angol és magyar nyelven is, online és hagyományos papír alapú formában is kitölthettek a kutatásban résztvevők. Típusát tekintve – a vegyes kategóriába sorolható, ugyanis strukturált és strukturálatlan kérdéscsoportokat egyaránt tartalmazott, azaz egyes kérdéseknél meghatározott választási alternatívákat kínált, míg másoknál nyílt, kifejtős válaszlehetőségeket foglalt magába.

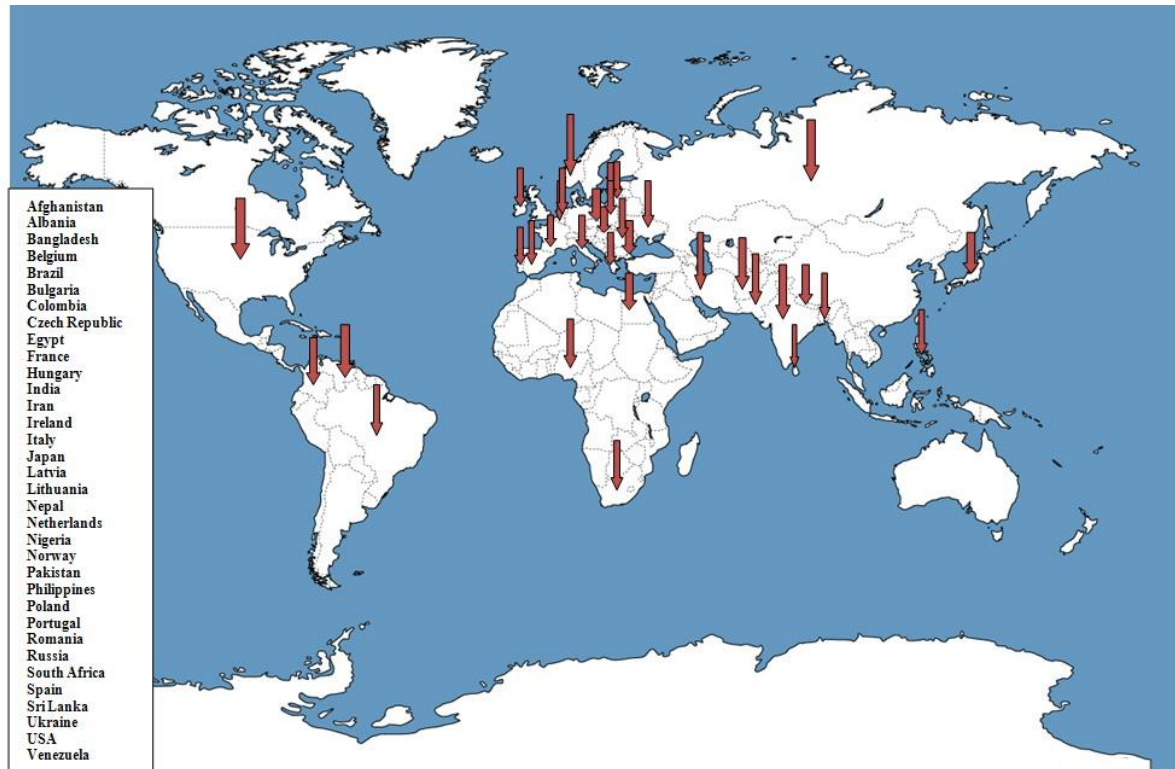
A mintába került adatközlők valamennyien Londonban élő, ám nem brit állampolgárságú munkavállalók voltak, akiknek véletlenszerű kiválasztásánál is arra törekedtem, hogy a kitöltés pillanatában rendelkezzenek londoni munkahellyel.

A vizsgált célcsoport kitöltői közül sokan nagyon segítőkésznek bizonyultak és szívesen rászántak 6-8 percet a válaszadásra, (főleg miután megtudták, hogy egyetemi tanulmányról volna szó), míg másokban ugyan megvolt a válaszadási hajlandóság, ám időhiány vagy egyéb egyéni tényező miatt már csak szimpátia alapján szelektálva a kérdéseket - haladtak előre. A célcsoport egy másik részénél pedig sajnos felmerült néhány probléma, mivel a néhányuk számára kissé hosszúnak bizonyult a kérdőív és nem szívesen áldoztak minderre idejükből. Mindezzel együtt, így összességében **157 db** kérdőívet sikerült kitöltnem. Az adatok feldolgozása pedig Excel és SPSS rendszerben történt, mivel a köztük lévő összefüggésekre is kíváncsi voltam.

3.3. A KUTATÁS VIZSGÁLATI EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA

A visszakapott kérdőívek alapján jól kirajzolódik a kitöltők származási országának, anyaországának földrajzi megoszlása. Ahogy a 4. ábrán látható, hogy a 152 kitöltő (mivel 5 fő nem válaszolt a kérdésre) 34 országból származott, melyeket a térképen piros nyilak jeleznek. Ez a 34 ország pedig a következőkből állt: Afganisztán, Albánia, Banglades, Belgium, Brazília, Bulgária, Kolumbia, Cseh Köztársaság, Egyiptom, Franciaország, Magyarország, India, Irán, Írország, Olaszország, Japán, Lettország, Litvánia, Nepál, Hollandia, Nigéria, Norvégia, Pakisztán, Fülöp-szigetek, Lengyelország, Portugália, Románia, Oroszország, Dél-Afrikai Köztársaság, Spanyolország, Srí Lanka, Ukrajna, Amerikai Egyesült Államok és Venezuela.

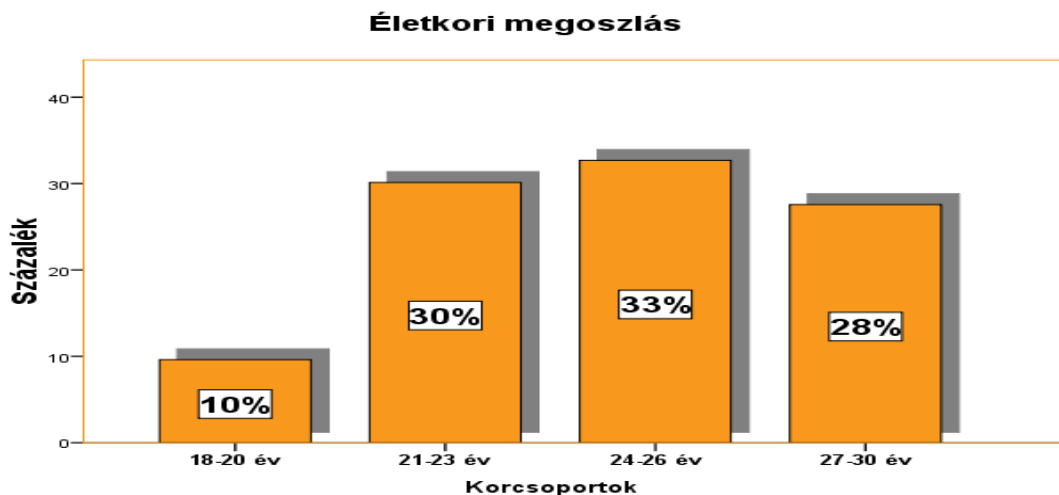
A **származási ország** a papír alapú kérdőívben sajnos még nem szerepelt a kérdések között, ám megkértem a résztvevőket, hogy írják rá ezt a papírra. Az online verzióban azonban már 0. kérdésként szerepelt. A kitöltők számszerinti eloszlása nem egyenletes az országok között. Érdekesség, hogy mivel viszonylag nagyszámú magyar kitöltőt találtam, így alkalmam nyílt őket külön is vizsgálni. (67 fő mondta, hogy a származási országa Magyarország.)

4. ábra: A kitöltők földrajzi megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

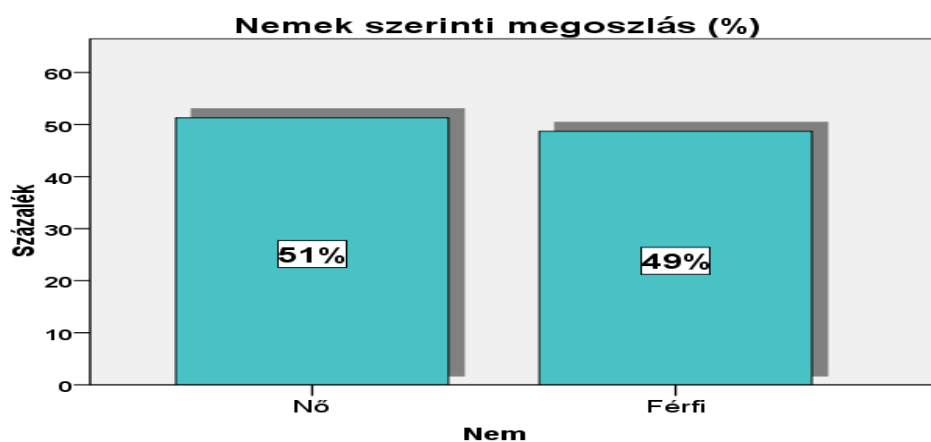
Ahogy az 5. ábrán láthatjuk a megkérdezettek (156 fő) a 18-30 év közötti korosztályból származtak, mivel alapvetően a fiatal korosztályt célozta meg a kutatás. A mintában, legkisebb százalékban (10% - 15 fő) a legifjabb kitöltők szerepeltek – 18-20 éves korig, a 20-30 év közöttiek **korcsoportok** szerinti eloszlása (3 éves időintervallumokra felosztva) nagyjából egyenletes: 21-23 évesek 30%-ban (47 fő), 24-26 évesek 33%-ban (51 fő), végül a 27-30 évesek 28%-ban (43 fő) képviselték magukat. Mindez összefügghet a Londonba érkező dolgozó/ dolgozni vágyó fiatal korosztály életkori megoszlásával is.

5. ábra: Életkori megoszlás (%)

Forrás: saját szerkesztés

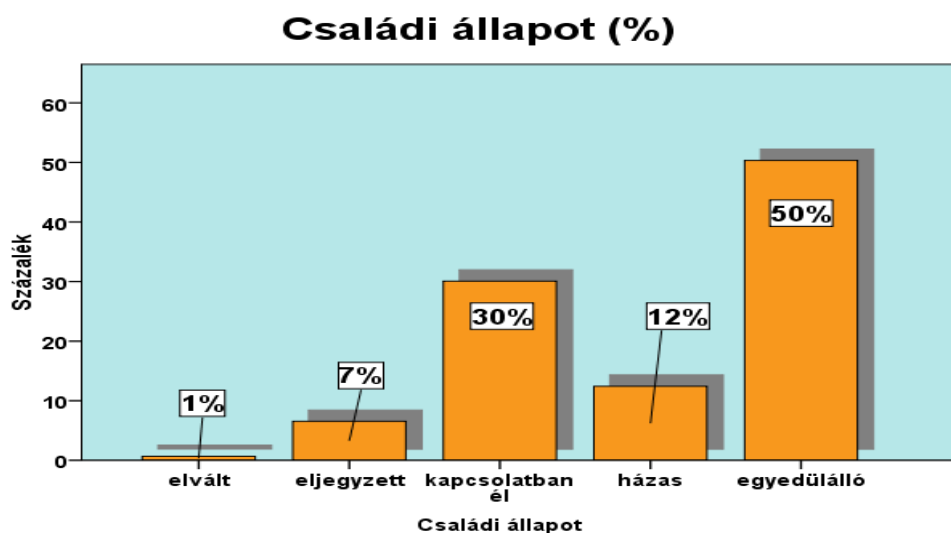
A kitöltők **nemek szerinti megoszlása** szintén szerencsésen alakult, ahogy azt a 6. ábrán láthatjuk – ugyanis a kérdésre válaszolók (154 fő) között közel egyenlő arányban képviseltette magát mindkét nem. 51% (79 fő) volt tehát a nők aránya, míg 49% (75 fő) a férfiak aránya a kitöltők között.

6. ábra: Nemek szerinti megoszlás (%)

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek **családi állapot szerinti megoszlása** szintén a mai fiatal korosztályra jellemző képet mutat. Ahogy az 7. ábrán láthatjuk a kérdésre válaszoló 153 kitöltő túlnyomó többsége – 50%-a (77 fő) egyedülálló, 30%-uk (46 fő) pedig párkapcsolatban él. A fennmaradó 20%-ból 12% (19 fő) házas, 7 % (10 fő) eljegyzett és 1% (1 fő) elvált. Ebből arra következtethetünk, hogy a külföldi munkavállalás motívumai esetében valószínűleg előnyt jelent és erősítő tényezőként hat, ha az érintett migráns munkavállaló a migrációs döntést meghozó időszakban nincs kötött családi állapotban, házasságban. Ám az esetek kisebb százalékánál pedig maga a házasság is indítékként jelenhet meg, ugyanis a válaszadók egy kisebb része férje/ felesége miatt döntött a Londoni munkavállalás mellett (őt követve, vagy előre menekülve – ám erről majd a későbbiekben lesz bővebben szó).

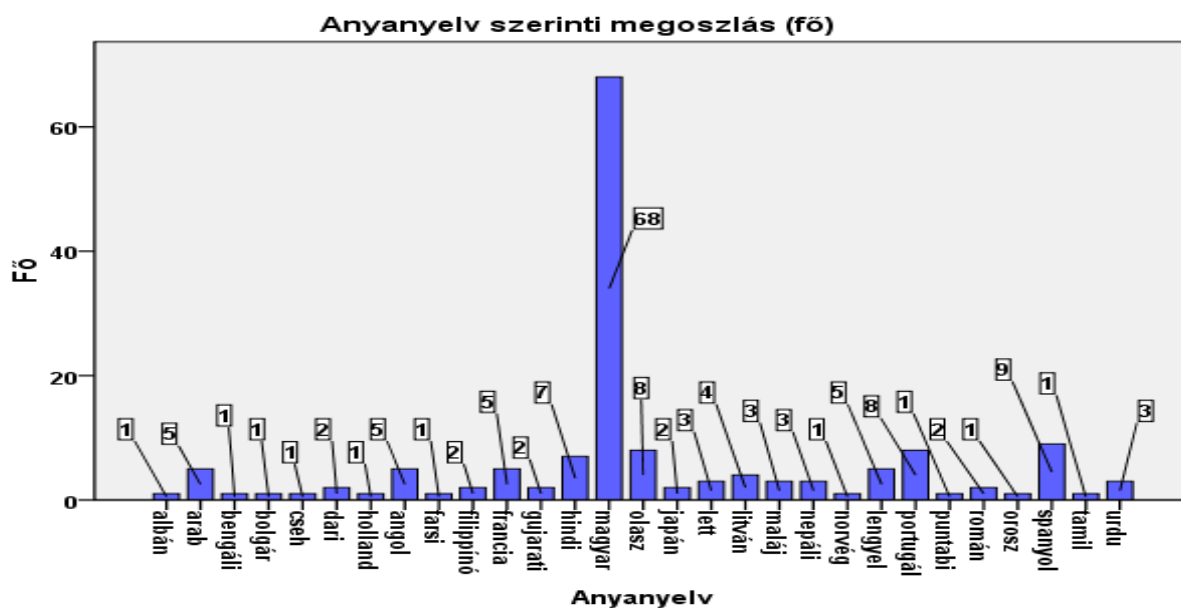

7. ábra: A kitöltők családi állapotának megoszlása (%)

Forrás: saját szerkesztés

A kitöltők **anyanyelv szerinti megoszlása** (8. ábra) igen színes képet mutat hasonlóan a megkérdezettek származási országához, ám következtethetünk a kapott adatokból a Londonban legnagyobb valószínűséggel megjelenő idegen nyelvekre is. A mintában kiugróan magas a magyar nyelvet anyanyelvként megjelölők aránya (68 fő), ám ez nem jelenti azt, hogy ezzel arányos számban élnek a városban magyarok a többi nemzethez képest, csupán annyit, hogy ebbe a mintába viszonylag nagyszámú magyar kitöltőt sikerült bevonni – lakóhelyük direkt módú felkeresésével. A kitöltők között a többi nyelvhez képest magas volt még a spanyol (9 fő), olasz (8fő), portugál (8 fő) és nem sokkal lemaradva a hindi (7 fő), majd a lengyel, francia, angol és az arab nyelvek (5-5 fő). Ezen kívül megtalálható volt még: az albán (1 fő), bengáli (1 fő), bolgár (1 fő), cseh (1 fő), dari (2 fő), holland (1 fő), farsi (1 fő), filippínó (2 fő), gujarati (2 fő), japán (2 fő), lett (3 fő), litván (4

fő), maláj (3 fő), nepáli (3 fő), norvég (1 fő), puntabi (1 fő), román (2 fő), orosz (1 fő), tamil (1 fő), urdu (3 fő). Összesen tehát 29 nyelv fordult elő a kutatásban anyanyelvként megjelölve.

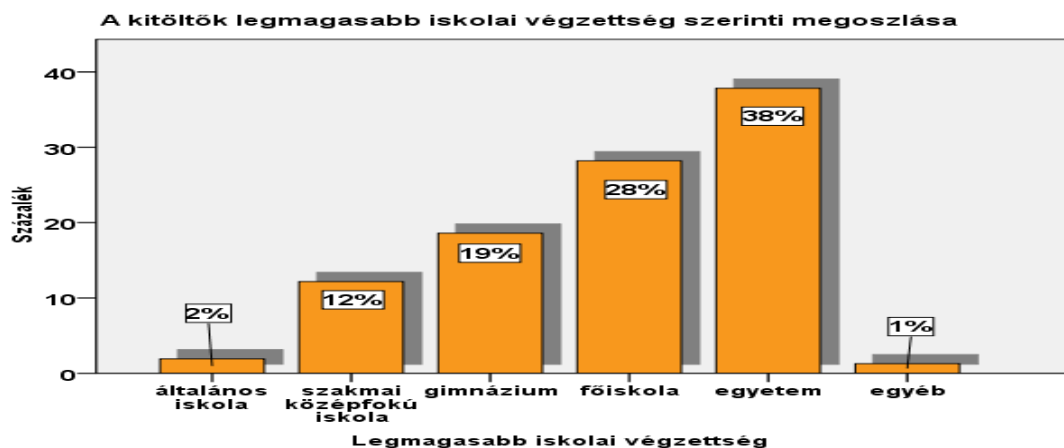

8. ábra: Anyanyelv szerinti megoszlás (fő)

Forrás: saját szerkesztés

A **kitöltők legmagasabb iskolai végzettségének** kérdésekor akadt néhány nehézség. Ugyanis a megadott lehetőségek közül (... years of primary school, vocational school, secondary school, college, university, other) a válaszadóknak nem mindig volt egyértelmű melyik iskolatípus mit takar – az egyes országok eltérő oktatási rendszere miatt. Így előfordult, hogy kitöltés közben a résztvevők egymással beszélgetve találgatták, hogy mi is lehet az ő legmagasabb iskolai végzettségük, néhányan közülük pl. a college kifejezést, mely kérdőívemben a főiskolát jelöli ők egyfajta középfokú iskolatípusnak értelmezték. Ennek fényében a következőképpen alakult a kitöltők (156 fő) iskolai végzettség szerinti megoszlása (9. ábra): legtöbben – 38% (59 fő) az egyetemet jelölték, ezt követte a főiskolai/college végzettség – 28% (44 fő), majd a gimnáziumi – 19% (29 fő), szakmai középfokú végzettség – 12% (19 fő), az általános iskola – 2% (3 fő) végül az egyéb kategória 1% (2 fő).

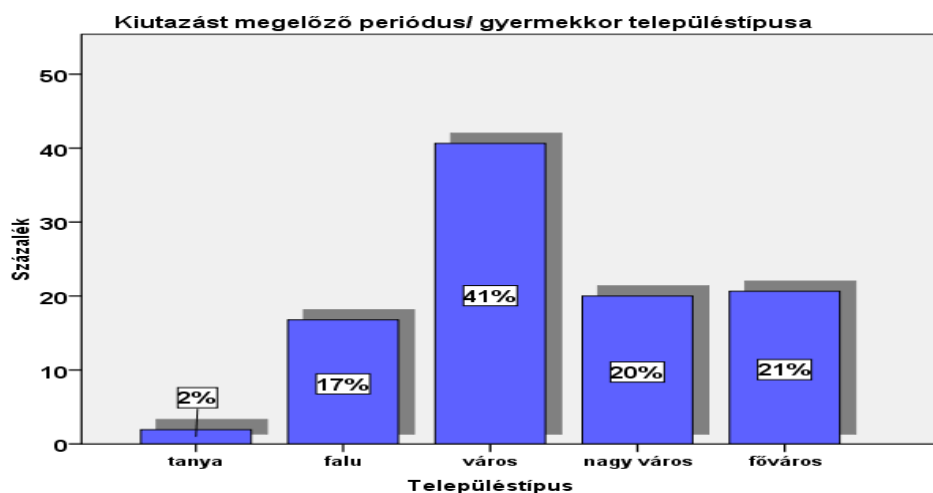
A válaszadóknak tehát több mint a fele (66%) magas iskolai végzettséggel rendelkezik saját bevallása szerint, mivel a főiskola vagy egyetem kategóriákat jelölték meg, ami igen érdekes és előnyös képet fest a Londont választó migráns fiatalokról.

9. ábra: A kitöltők legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása (%)

Forrás: saját szerkesztés

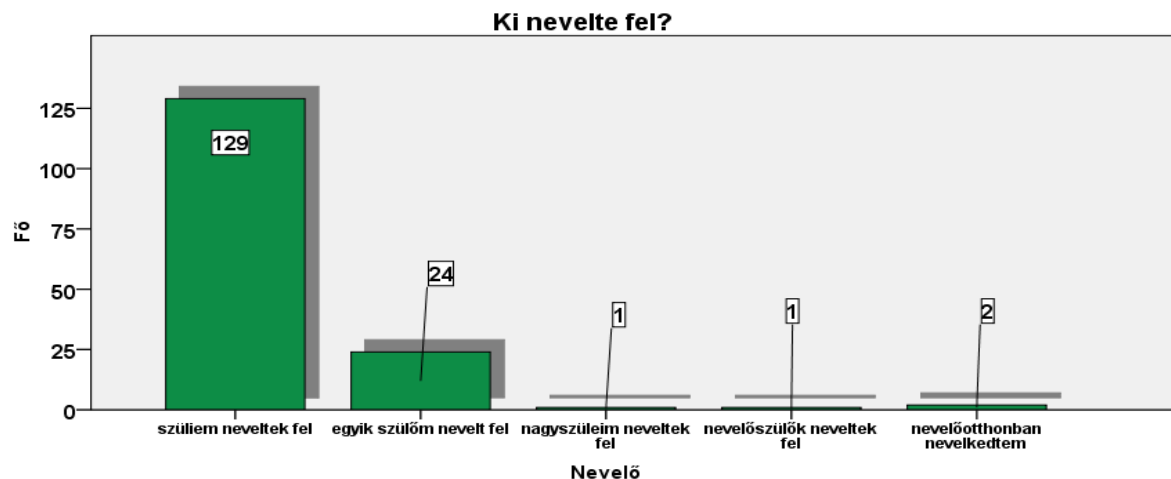
A kérdőív azt is vizsgálta, hogy megkérdezettek **hol töltötték gyermekkorukat**, vagy a kiutazást megelőző periódust, mivel ez a tényező meghatározó lehet a korábbi lakhelytől merőben eltérő, esetleg összehasonlíthatatlanul nagyobb, fejlettebb városba való költözés melletti/elleni döntésben. Erre a kérdésre 155 fő adott választ, melyek a következőképpen alakultak: a legtöbben a várost/ town jelölték 41% (63 fő), ezt követte a sorban a főváros/ capital city 21%-al (32 fő), szorosan mögötte a nagyváros/big city 20%-al (31 fő), majd a falu/ village 17%-al (26 fő) és a tanya/farm 2%-al (3 fő). A választható kategóriák megadásakor a magyar közigazgatási rendszertől elrugaszkodva egy nemzetközileg egyszerűbb csoportosítást célozott meg a kérdőív. Az eredmények a 10. ábrán láthatóak.

10. ábra: A kiutazást megelőző időszak/ gyermekkor településtípus szerinti megoszlása (%)

Forrás: saját szerkesztés

A szociokulturális háttért jellemzőit firtatva azt is fontos befolyásoló faktor lehet, hogy az érintett résztvevőt **ki nevelte fel**, mivel a tapasztalt és látott családmódel szintén hatással lehet a migrációs döntésre és az új helyzetben való boldogulásra. A nevelőket illetően viszonylag szerencsésen alakultak az eredmények, olyannyira, hogy a %-os ábrázolás helyett célszerűbb volt az adott válaszok gyakoriság alapján történő bontása. A 11. ábrán látható, hogy a legtöbbjük, tehát a 157 kitöltő közül 129 főt a szülei nevelték fel, 24 főt pedig egyik szüleje, 1 fő mondta, hogy őt nagyszülője nevelte. Szintén 1 fő jelölte, hogy őt nevelőszülők nevelték és érdekesség, hogy 2 fő viszont nevelőotthonban nevelkedett. A legnagyobb számban tehát a hagyományos, 2 szülő családmódel képviselői mutatkoztak, ám jelentős lehet a 2 fő nevelőotthonban nevelkedett résztvevő válasza is. (Érdeemes lenne egy külön kutatásban feltárni őket milyen indítékok motiválták a külföldi/ londoni munkavállalásban.)

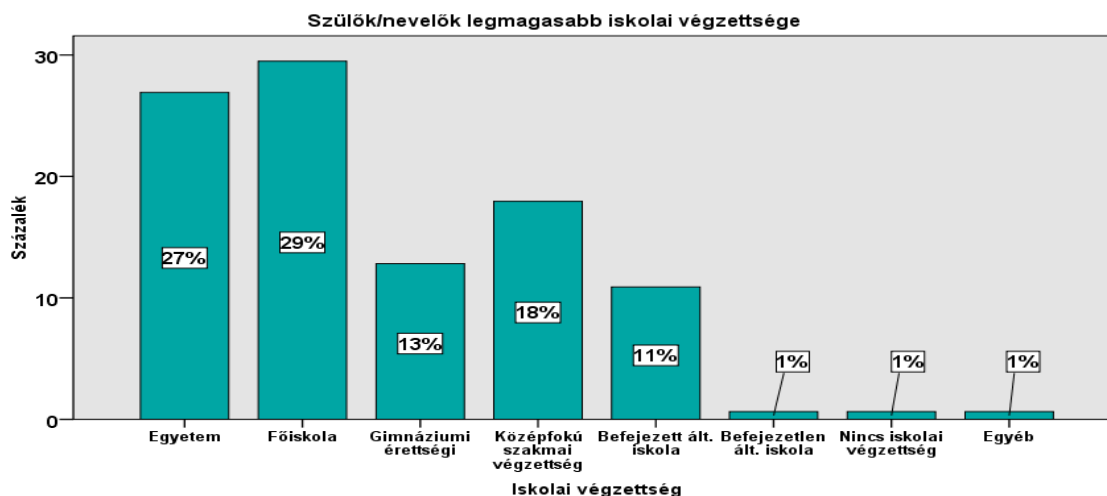

11. ábra: A nevelőtípusok gyakoriság szerinti megoszlása (fő)

Forrás: saját szerkesztés

Az előző tényezőt alapul véve következett a **szülők/nevelők legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlás vizsgálata** (12. ábra), mely azon túl, hogy hatással van a felnövekvő gyermek iskolai végzettségére, szintén befolyásolhatja a külföldi munkavállalásra irányuló döntést. Sajnos itt is előfordult – ahogy a korábbi iskolázottságra vonatkozó kérdésnél is nehézséget jelentett a kitöltők számára – hogy a különböző kifejezések hazájukban vajon milyen iskolatípusra illenek. Ezek alapján pedig a következőképpen alakultak az eredmények: a legtöbben itt is a főiskolai/college végzettséget jelölték (29%) (46 fő), ezt követte szorosan az egyetemi végzettségűek csoportja (27%) (42 fő), aztán a középfokú szakmai végzettséggel rendelkezők (18%) 28 fő, a gimnáziumi érettségivel ren-

delkezők (13%) (20 fő). Végül a befejezetlen iskolai végzettségűek (1%), iskolai végzettség nélküliek (1%) és egyéb végzettséggel rendelkezők (1%) zárták a sort 1-1 fő képviselőjében.

12. ábra: Szülők/nevelők legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása (%)

Forrás: saját szerkesztés

A külföldi munkavállalás indítékainak gyakoriság szerinti megoszlása – azaz, hogy **„miért döntött úgy hogy külföldön vállal munkát”** –igen színes képet mutatott. A felsorolt választási lehetőségek a szakirodalom tanulmányozása után, az abban felbukkanó leggyakoribb említett okokként jelentek meg, kiegészítve néhány személyesen tapasztalt indokkal. Ám legmeghatározóbb alapja a korábban már említett Bodó féle kutatás volt. A kérdésre válaszoló 157 kitöltő válasza (314 db) a következőképpen alakultak (13. ábra): a leggyakrabban előforduló alternatíva (27%) (85 db) a jobb fizetések volt, ami a korábbi kutatásokban is vezető értéként szerepelt. Ezt követte 14%-al (45 db) tapasztalatszerzés, rögtön utána a kíváncsiság/ kalandvágy 14%-al (44 db). A következő helyet, holtversenyben az „otthon nem találtam munkát” és a tanulási vágy érte el 10-10%-al (32-32 db), utána következett az „önéletrajzomban jól mutat” és az egyéb okok kategória szintén holtversenyben 6-6%-al (19-19 db). Érdekes, hogy utóbbiban sok esetben megjelent a család után költözés, vagy éppen a család elhagyása („menekültem a férjem elől”). Ezt követte 4-4%-al (11-11db) a barátok miatti költözés és a mások pozitív példájának motiválása. Végül a turisztikai vonzerő 3%-al (9 db) és a korábbi munkahelyen való érdemtelen bánásmód 2%-al (7 db). Alapvetően tehát az látható, hogy a vezető ok gazdasági megfontoláson alapszik, ám nagyon jelentős még a tapasztalatszerzés – mely a hazai pályakezdési lehető-

ségeket is jellemezheti – és a kalandvágy is, mely természetesen fokozottan jellemző a fiatal korosztályra és az európaiak számára is könnyebben kielégíthetővé vált az Unió miatt, ám az abba nem tartozóknak is könnyebb, mint korábban.

13. ábra: A külföldi munkavállalás indítékainak gyakoriság szerinti megoszlása az összes kitöltő esetében (db) Forrás: saját szerkesztés

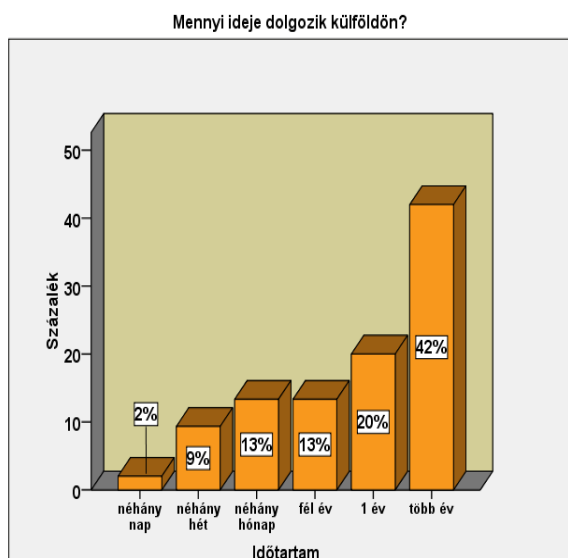
Külön vizsgálva a magyar anyanyelvűek válaszait (158 db) (14. ábra), szintén első helyre került a jobb fizetés 34%-al (54 db). Ezt követte a kalandvágy 14%-al (22 db), tapasztalatszerzés 12%-al (19 db), tanulási vágy 7%-al (11 db), majd az önéletrajzbeli hasznosság 5%-al (8 db), ez után a barátok – mások pozitív példája –érdemtelen bánásmód az előző munkahelyen 4%-al (7-7-7 db) követi, végül a turisztikai vonzerő és az egyéb kategória zárja a sort 3%-al (4-4 db). A jobb fizetések motívuma kiemelkedően nagy arányt mutat, ami egyértelműen és általánosan jellemzi a hazai munkaerő-piaci viszonyokat is és a fiatalok, esetlegesen pályakezdők elhelyezkedési esélyeit. A korosztályra jellemző kalandvágy, kíváncsiság, valamint a tapasztalatszerzés itt is markánsan jelenik meg, a többi kategória azonban nagyságrendileg hasonló tendenciát mutat a nemzetközi eredményekkel.

A külföldi munkavállalás indítékainak vizsgálata gyakoriság szerint a magyar kitöltők

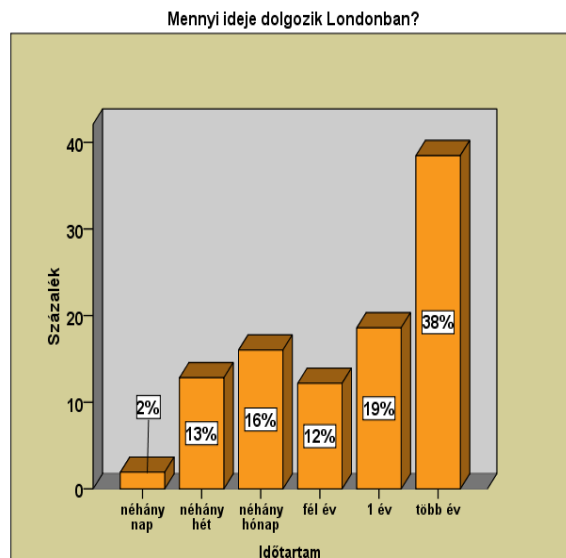

14. ábra: A külföldi munkavállalás indítékainak gyakoriság szerinti megoszlása a magyar kitöltők esetében (db) Forrás: saját szerkesztés

Egy másik szempont – **a külföldi munkavállalásban töltött idő** alapján is vizsgáltam az adott populációt. Sokak számára ez, mivel első alkalommal szánták rá magukat külföldi munkavállalásra egybevágot a következő kérdéssel, ami a Londonban dolgozóként eltöltött időt vizsgálta, így célszerű ezeket egymással párhuzamosan tárgyalni. Az első kérdésre, mely általánosan külföldre vonatkozott 150 fő válaszolt, míg a másodikra, mely Londonra utalt már 156 fő. Ahogy a 15-16. ábrán láthatjuk, nem tapasztalunk túl nagy eltérést. A két kérdésre adott válaszok között megfigyelhető tendencia szinte mindkét esetben ugyanazt a képet mutatta. A legtöbben, külföld esetében 42% (63fő), London esetében 38% (60 fő) mondta, hogy már több éve dolgozik külföldön, tehát valószínűsíthetően megtalálták számításukat, nem hagyták el a várost. A második legtöbb válasz a második legmagasabb időtartamra az 1 évre érkezett, külföld esetében 20% (30 fő), London esetében 19% (29 fő), így ez a válasz is összecseng a korábban említettekkel. A sorban ezt követte London esetében a néhány hónapra adott válaszok száma – 16% (25 fő), majd a néhány hetes időtartam – 13% (20 fő), végül a fél év 12%-al (19 fő) és a néhány napja munkába álltak zárták a sort 2%-al (3fő). Az általánosságban külföldi munkavállalás esetében is hasonlóan alakultak a mutatók. 13-13%-ot kapott a fél év, néhány hónapos időtartam (20-20 fő), ezt követte a néhány hetes 9% (14 fő), végül a néhány napos időtartam – 2% (3fő). Ahogy látható a kitöltők több mint fele legalább 1 éve külföldön vagy akár épp Londonban dolgozik. A hazaköltözési döntés valószínűleg néhány hónap kint tartózkodás után jöhet el, hiszen a Londoni diagramon a folyamatos növekedő tendenciában egy törést figyelhetünk meg néhány hónap után, de még a fél éves kint tartózkodás előtt.

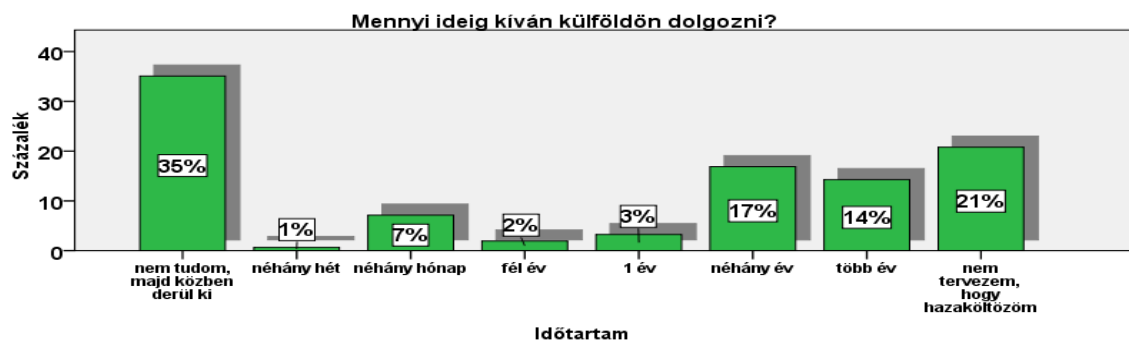

15. ábra: A külföldi munkavállalásban eltöltött idő (%) Forrás: saját szerkesztés

16. ábra: A londoni munkavállalásban eltöltött idő (%) Forrás: saját szerkesztés

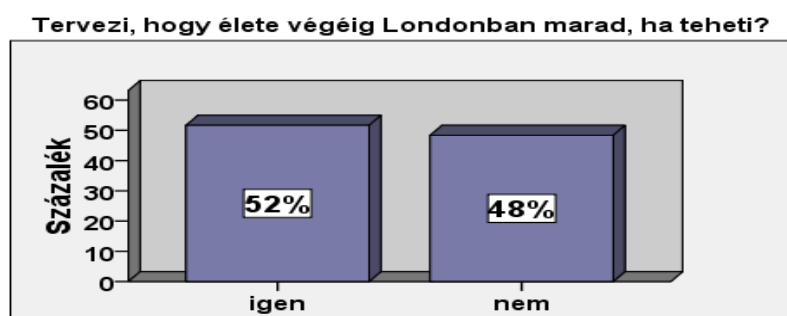
A külföldi munkavállalás tervezett időtartamára vonatkozó kérdés kapcsán, a kitöltők külföldi/ londoni munkavállalási terveire, elképzeléseire fókuszált a kérdőív. A 8 választható lehetőség közül a 154 kitöltő 35%-a (54 fő) még nem tudja, hogy meddig akar külföldön maradni, kivár. Nem feltétlenül menne haza, hiszen sokan közülük már évek óta külföldön dolgoznak, valószínűleg pillanatnyilag meg is találták számításukat, vagy csak éppen most érkeztek és a lehetőségek feltérképezésénél járnak. Viszont nagyon nagy arány 21% (32 fő) mondta, hogy nem is tervezi, hogy hazatér valaha, ők mindenképpen külföldön maradnának. Kiemelkedő még a néhány évre – 17% (26 fő) és a több évre – 14% (22 fő) tervezők száma is, melyből nyilvánvalóan látszik, hogy a legtöbb Londonba érkező migráns több éves időtartamra, életútbeli váltásra szánta rá magát döntésével. Az összes kitöltő csupán 13%-a tervezi külföldi munkavállalását 1 évre, vagy annál kevesebb hosszúságúra. Így az 1 évre tervezők 3%-ot (5 fő), fél évre 2%-ot (3 fő), néhány hónapra 7%-ot (11 fő) és a néhány hétig maradni vágyók 1%-ot (1 fő) tesznek ki (17. ábra).

17. ábra: A külföldi munkavállalás tervezett időtartama (%)

Forrás: saját szerkesztés

A Londonban való letelepedési szándékot vizsgálva, azaz, hogy ha tehetnék **Londonban maradnának-e** a megkérdezettek **életük végéig** nem adtak meglepő válaszokat a kitöltők. (18. ábra) A fentiekre mindenesetre 151 fő válaszolt, 52%-uk (78 fő) mondta, hogy igen, ott maradna, míg 48%-uk (73 fő) voksolt a nem mellett. Annyit azonban le-szűrhetünk, hogy a válaszok alapján, külföldön, esetünkben Londonban munkát vállalók-nak kb. fele véglegesen letelepedne Londonban, ami az ide irányuló migráció mértékét te-kintve igen nagy szám. Ám érdemes ennek okaira is felfigyelnünk. Az ott letelepedésre hajló magyarok közül sokan hozták fel indokként, hogy Magyarországon nincsenek lehe-tőségek, nem látnak esélyt a jövőre, rosszak a politikai körülmények, Londonban viszont jól keresnek, jobbak a körülményeik, itt képzelik el a jövőjüket. A nemleges választ adók indokai között többek között szerepelt a kíváncsiság/kalandvágy – „több országot is ki-szeretnék próbálni”, a biztos körülmények – „ha jobb lehetőség adódik máshol, akkor pat-tanok”, nem kedvelik az időjárást, nem alapítanának Londonban családot vagy, mert a csa-ládjuk, barátaik Magyarországon vannak. Más országok kitöltőinek véleménye hasonló volt a magyarokéhoz. Akik maradnának elsősorban a jó fizetést, a város szépségét és at-moszféráját hangsúlyozták, ezen kívül a lehetőségek tárházát, vagy, hogy már családot is alapítottak, letelepedtek. Néhány kitöltő esetében pedig az otthoni kilátástalan jövőkép merült fel. Akik pedig semmiképp nem telepednének le Londonban azt hangsúlyozták, hogy London túl zsúfolt (busy), hangos, rohanó, stresszes. Sok esetben előkerült az ott-honhagyott család motívuma. Ezen kívül az időjárás, a magas árak és hogy alapvetően csak átmeneti állapotként tervezték ottlétüket.

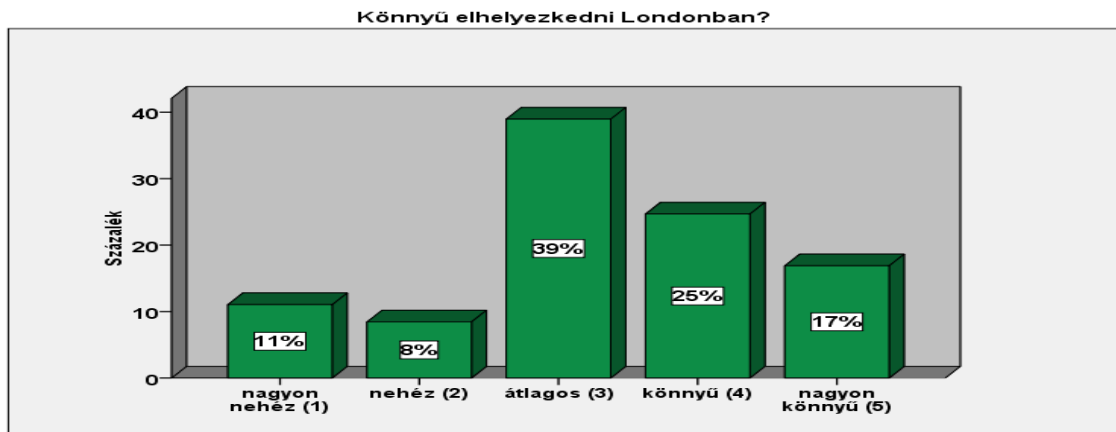

18. ábra: A Londonban való letelepedési szándék (%)

Forrás: saját szerkesztés

A **Londonban való elhelyezkedési nehézség** tekintetében, a kitöltők (154 fő) egy 5 fokú skála segítségével adhattak választ. Ahogy a 19. ábrán látható a többség, azaz 39% (60 fő) szerint átlagosan könnyű elhelyezkedni Londonban. Az e fölötti 42% (64 fő) mondta, hogy az átlagosnál könnyebb ott munkát találni – ebből 26 fő mondta, hogy nagyon

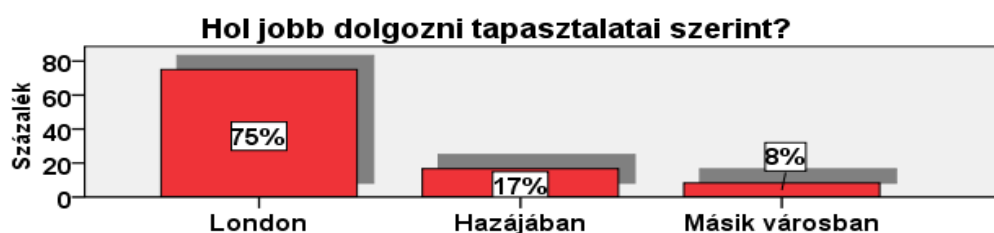
könnyű. Csupán a fennmaradó 19% (30 fő) mondta, hogy az átlagosnál nehezebb volt számára az állástalálás. Összességében tehát a mintába került munkavállalók 81%-a állította, hogy átlagos vagy annál jóval könnyebb munkát találni Londonban.

19. ábra: Elhelyezkedési nehézség Londonban (%)

Forrás: saját szerkesztés

Ennek fényében arra is kitért a kutatás, hogy **hol jobb dolgozni** a kitöltők tapasztalatai szerint. A válaszolók (156 fő) túlnyomó többsége – 75% (117 fő) szerint egyértelműen Londonban, 17% (26 fő) mondta hazáját, míg a fennmaradó 8% (13 fő) szerint másik városban. (20. ábra) Ezek között megjelölt például Toronto, Monaco, Zürich, országgént pedig megemlítették Kaliforniát és Ausztráliát. Összességében tehát a vizsgált populáció pozitívabban viszonyult londoni munkájához, mint a hazai állásához, álláslehetőségekhez.

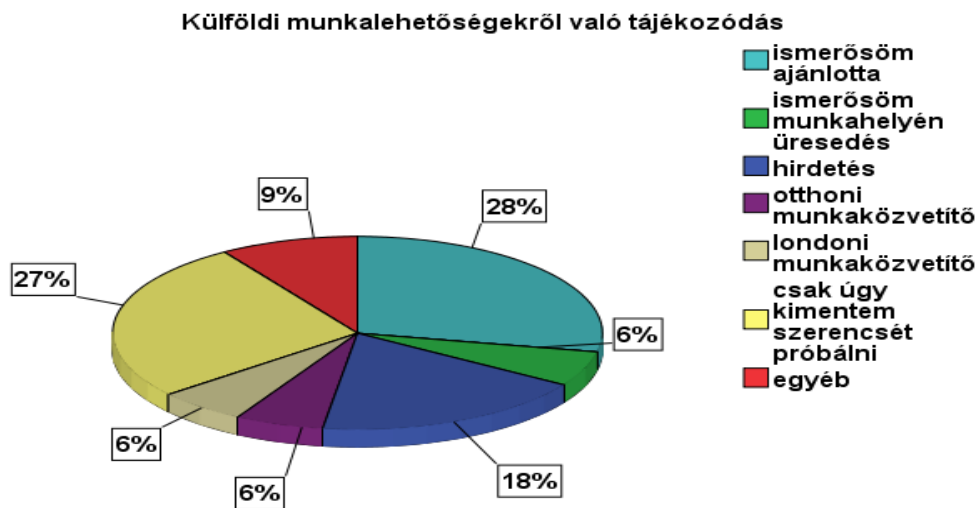

20. ábra: A munkavállalás szempontjából preferált város (%)

Forrás: saját szerkesztés

Annak kapcsán, hogy a kutatásban résztvevők **honnan tájékozódtak a külföldi munkalehetőségről** 153 fő válaszát sikerült begyűjtenem. Itt meglepően nagy arányt mutatott az ismerős által ajánlott munkahellyel bírók kategóriája – 28% (43 fő), majdnem ugyanilyen értékkel következett az előzetes tájékozódás nélküli szerencsepróbálók kategó-

riája – 27% (41 fő). A harmadik helyet a hirdetés útján való informálódás érte el (akár internetes, akár napilap) – 18% (28 fő), a következő helyet az egyéb kategória kapta – 9% (14 fő) végül zárásként a londoni munkaközvetítők, otthoni munkaközvetítők és az ismerős helyén bekövetkezett üresedés jött a sorban 6-6%-al (9-9 fő). (21. ábra) Igaz, hogy utolsó helyen végeztek a közvetítő irodák, de ez a 9-9% mégis mutatja annak jelentőségét, hogy napjainkra egyre nagyobb szerepet kap ezen szervezetek köre, melyeknek egy része nonprofit vállalkozásként segít a külföldön való elindulásban, míg mások jelentős közvetítői díjakat kérnek el egy-egy kisegítő munkáért is. Meglepő még, de talán jellemző is a fiatal korosztályra a szerencsepróbálók magas száma. Sokan ugyanis előzetes tájékozódás nélkül indulnak meg egy-egy külföldi, esetünkben londoni munkaerőpiac felé és amint azt láthattuk korábban, leggyakrabban meg is találják számításaikat.

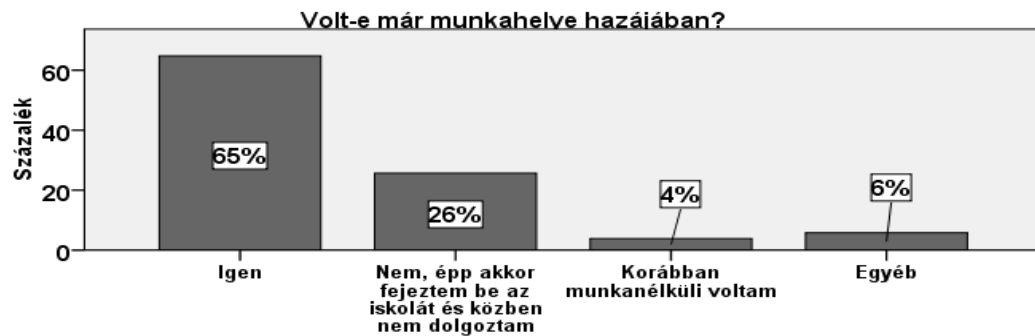

21. ábra: Külföldi munkalehetőségekről való tájékozódás (%)

Forrás: saját szerkesztés

A kérdőív 17. kérdésében arra voltam kíváncsi, hogy mennyire van összehasonlítási alapjuk a kitöltőknek a jelenlegi és az anyaországbeli munkavállalással kapcsolatban, így a kérdőív arra is kitért, hogy **volt-e már munkahelyük hazájukban**. Esetünkben a 156 válaszoló 65%-a (101 fő) mondta, hogy korábban dolgozott hazájában, 26% (40 fő) épp akkor fejezte be tanulmányait és közben nem dolgozott, csupán 4%-uk (6 fő) számolt be arról, hogy munkanélküli volt korábban és 6% (9 fő) mondta, hogy ő egyik kategóriába sem tartozik. Ezek alapján látható, hogy a legtöbben tehát dolgoztak, van tapasztalatuk, ám az is kirajzolódik, hogy sok fiatal az iskolai végzést követően egyből külföld felé veszi

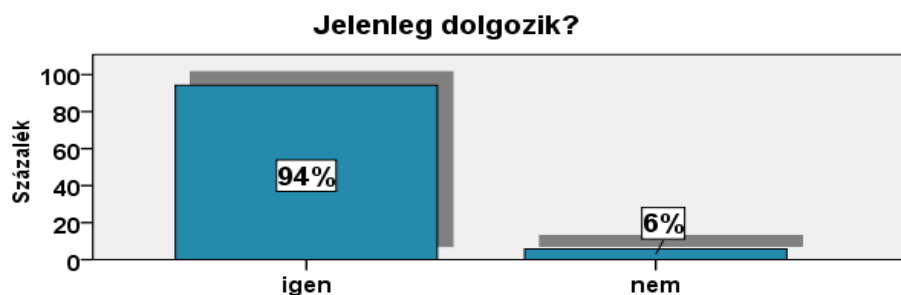
az irányt, ami tanulságos és elgondolkodtató (ám nem meglepő) lehet ismerve a magyar fiatal pályakezdekők helyzetét is. (22. ábra)

22. ábra: Hazai munkavállalási tapasztalatok megoszlása (%)

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezés pillanatában dolgozók arányát vizsgálva azaz, hogy a megkérdezett **jelenleg dolgozik-e**, a kitöltők (155 fő) 94%-a (146 fő) válaszolt igennel, a fennmaradó 6% (9 fő) pedig nemmel. A kitöltés során igyekeztem minél több jelenleg dolgozó kitöltőt találni, ám belekerült a mintába néhány tanuló és az adott pillanatban állást kereső személy is. (23. ábra)

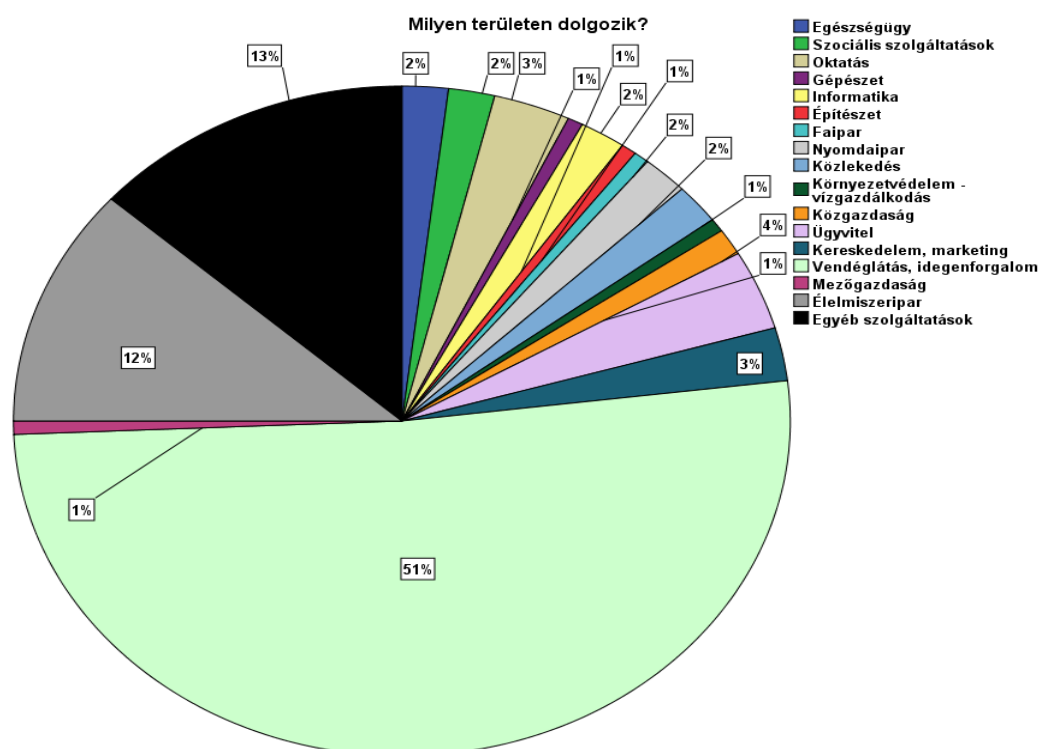

23. ábra: A megkérdezés pillanatában dolgozók aránya (%)

Forrás: saját szerkesztés

A fenti gondolatmenetet követve, a korábban „igen, jelenleg dolgozom” választ adók **elhelyezkedési területei** is a vizsgálat tárgyát képezték. (24. ábra) A felsorolt 21 szakmaterület közül – mely a szakkepotes.hu honlap szakmacsoportjain alapszik – a 156 fő kitöltő 51%-a (80 fő) jelölte meg foglalkozási területként a vendéglátás/ idegenforgalmat, ami nagyon nagy arány. A kérdőív révén a kérdésre kapott adatok valószínűleg nem tükrözik hűen a valós arányokat, mégis egyfajta sejtést bocsátanak előre a bevándorlók által betöltött pozíciók foglalkozási terület szerinti besorolását illetően. A kapott vála-

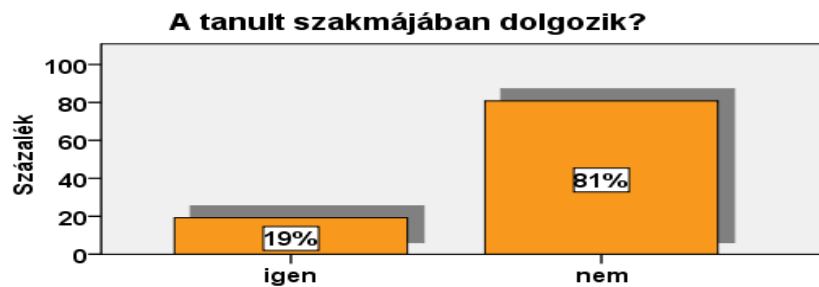
szok alapján jelentős területet jelentett még az egyéb szolgáltatások köre, mely 13%-ot ért el (21 fő). Ezt követte az élelmiszeriparban dolgozók köre 12%-al (18 fő), majd nagyon közeli értékeket produkálva az ügyvitellel foglalkozók (4% - 6 fő), az oktatás területén tevékenykedők (3% - 5 fő) és a kereskedelem és marketing (3% - 4 fő), majd az egészségügy (3 fő), szociális szolgáltatások (3 fő), informatika (3 fő), nyomdaipar (3 fő) és a közlekedés (3 fő) munkavállalói: rendre 2-2%-al. A sort pedig gépészet (1 fő), építészet (1 fő), faipar (1 fő), környezetvédelem és vízgazdálkodás (1 fő), valamint a mezőgazdaság (1 fő) zárja 1-1%-al. Az eredmények összességében a vártaknak megfelelően alakultak. Ám még annyit hozzátennék, hogy az eredmények részben azzal magyarázhatóak, hogy Londonban – világváros révén – napjainkra egyre nagyobb teret hódít a tömegturizmus, melyben tevékenykedő munkaadók szívesen is alkalmazzzák a külföldi munkaerőt. Hasonlóan a harmadik helyen végzett élelmiszeriparral. Ám számomra hiányzó területnek tűnik a raktárban dolgozók köre, hiszen személyes ismerősem közül is sokan dolgoznak ezen a területen. Valószínűleg, mivel a kitöltők nem mindig tudták pontosan besorolni saját foglalkozásukat az összefoglaló területek közé, ez a típusú munka is bekerülhetett az egyéb szolgáltatások második legnagyobbként alakuló kategóriájába.

24. ábra: Foglalkozási területek szerinti megoszlás (%)

Forrás: saját szerkesztés

Fontos szempont az is a migránsok esetében, hogy tanult **szakmájukban tudtak-e elhelyezkedni Londonban**. A válaszok előre sejthetők, ám ezt szemlélteti a 25. ábra is. A 151 válaszolónak kevesebb, mint negyede (19% - 29 fő) tudott saját szakterületén elhelyezkedni Londonban, a fennmaradó 81% (122 fő) nem tanult szakmájában dolgozik. Tehát valószínűsíthetően a saját, tanult szakmában való munkavállalás nem alapvető, kizárólagos kritériumként jelenik meg a mintában szereplő kitöltők túlnyomó többségénél.

25. ábra: A tanult szakmájukban dolgozók aránya (%)

Forrás: saját szerkesztés

A **kitöltők jelenlegi munkájának megoszlása alapján** színes paletta rajzolódott ki, melyre a megkérdezettek valamennyien válaszoltak (157 fő). Az így kapott foglalkozás megnevezéseket magyarra fordítva és azokat a FEOR-nak megfelelően csoportosítottam a korábban említett foglalkozási területek szerint, melyet a Nemzeti Pályaorientációs Portál 21 szakmacsoportja szerint soroltam be. Ez a csoportosítás némileg eltérhet a korábban kiértékelte kérdés eredményétől, mivel a kitöltők nem feltétlen sorolták be saját foglalkozásukat a megfelelő szakmacsoportokba. Olykor az is előfordult, hogy egy-egy említett foglalkozás több szakmacsoport profiljába is beleillett.

Az eredmények mindenesetre nagyon színes palettát mutatnak, melyek tehát a következők:

Egészségügy: Laborasszisztens, vegyészet (FEOR 3115-19), Orvosi képzőképző diagnosztikai és terápiás berendezések kezelője - (FEOR 3323-00).

Szociális szolgáltatások: pszichológus - (FEOR 2628-00), Kozmetikus - (FEOR 5212-00), Fodrász - (FEOR 5211-00), Rendőr - (FEOR 5251-00), Munkaerő-közvetítő (FEOR 3520-05), Gyermekfelügyelő, dajka - (FEOR 5221-00).

Oktatás: Középiskolai tanár - (FEOR 2421-00)

Gépészet: Gépészmunkás - (FEOR 3116-00).

Informatika: Rendszergazda - (FEOR 2152-00), Számítógép-hálózat- és rendszertechnikus - (FEOR 3143-00).

Építészet: Mezőgazdasági mérnök - (FEOR 2131-00), Építészmérnök - (FEOR 2115-00).

Könnvűipar: Ipari formatervező - (FEOR 2723-15), Hangszerkészítő - (FEOR 7415-00).

Faipar: Fa- és könnyűipari technikus - (FEOR 3114-00), Bútorasztalos - (FEOR 7223-00). **Nyomdaipar:** Nyomdaipari technikus (FEOR 3114-14).

Közlekedés: Közlekedésautomatikai technikus - (FEOR 3139-03).

Környezetvédelem-vízgazdálkodás: környezetgazdálkodási agrármérnök (FEOR 2168-03). **Ügyvitel:** Üzletviteli szaktanácsadó - (FEOR 2522-07), finanszírozási elemző – (FEOR 2522-01), üzleti tervező – elemző munkatárs – (FEOR 2522-06), Pénzügyintézet ügyintéző - (FEOR 3612-00).

Kereskedelem-marketing, üzleti adminisztráció: bolti pénztáros, jegypénztáros - (FEOR 5117-00), (sales assistant) bolti eladó - (FEOR 5113-00), Üzleti szolgáltatási tevékenységet folytató egység vezetője - (FEOR 1334-00), Ügynök (a biztosítási ügynök kivételével) - (FEOR 3624-00), PR tevékenységet végző tervező, szervező - (FEOR 2532-00), Ingatlanügynök, ingatlanforgalmazási ügyintéző - (FEOR 3633-00).

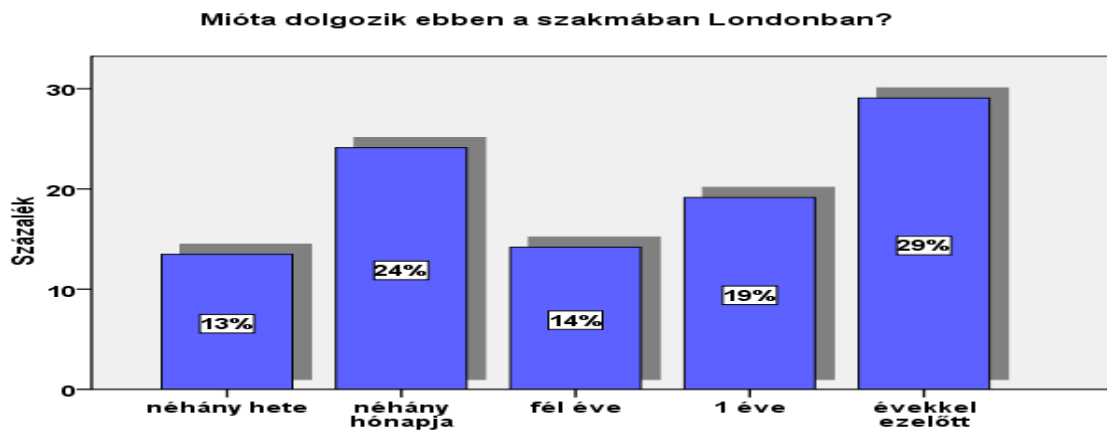
Vendéglátás-idegenforgalom: Pincér - (FEOR 5132-00), Pultos - (FEOR 5133-00), recepciós (általában) - (FEOR 4222-00), Szálláshely-szolgáltatási tevékenységet folytató egység vezetője - (FEOR 1331-00), Utazásszervező, tanácsadó - (FEOR 4221-00), Üzleti szolgáltatási tevékenységet folytató egység vezetője - (FEOR 1334-00), szakács - (FEOR 5134-00), Konyhai kisegítő - (FEOR 9236-00).

Élelmiszeripar: pék, finomipari és édesipari termékgyártó - (FEOR 7114-00).

Egyéb szolgáltatások: „diák”, rakodómunkás - (FEOR 9223-00), Ügyfélszolgálati recepciós (FEOR 4222-07), egyéni vállalkozó, Egyéb takarító és kisegítő - (FEOR 9119-00), Épület-karbantartó asztalos (FEOR 7514-08), Hordár, csomagkihordó - (FEOR 9234-00), szemétgyűjtő, utcaseprő - (FEOR 9211-00), Házi takarító - (FEOR 9111-00).

Szintén a fentiekhez kapcsolódott a következő vizsgálati pont is, mely arra tért ki, hogy **mióta dolgoznak az adott szakmában, Londonban** a kitöltők. A kérdésre válaszoló 141 fő 29%-a (41 fő) mondta, hogy évekkal ezelőtt kezdte, 19%-uk (27 fő) 1 éve, 14% (20 fő) fél éve, majd itt egy kisebb törés figyelhető meg, ugyanis a grafikon tendenciája itt egy – hirtelen – viszonylag magas értéket produkál 24%-al (34 fő) a néhány hónapja ebben dolgozókkal. Végül 13%-al (19 fő) zárja a sort a néhány hete itt dolgozók köre. Érdekes lehet számunkra a grafikon tendenciája. Látható, hogy az időtartam növekedésével

növekszik azok száma, akik az említett szakmában, Londonban dolgoznak, ám a korábban említett törés néhány hónap és fél év között arra utalhat, hogy ez idő tájt jöhet el annak a döntésnek az ideje, hogy a bevándorló visszatér-e hazájába, esetleg tovább költözik, így valószínűleg itt sokan le is morzsolódnak. (26. ábra)

26. ábra: A Londonban dolgozók általuk említett szakmában töltött idő megoszlása Londonban (%)

Forrás: saját szerkesztés

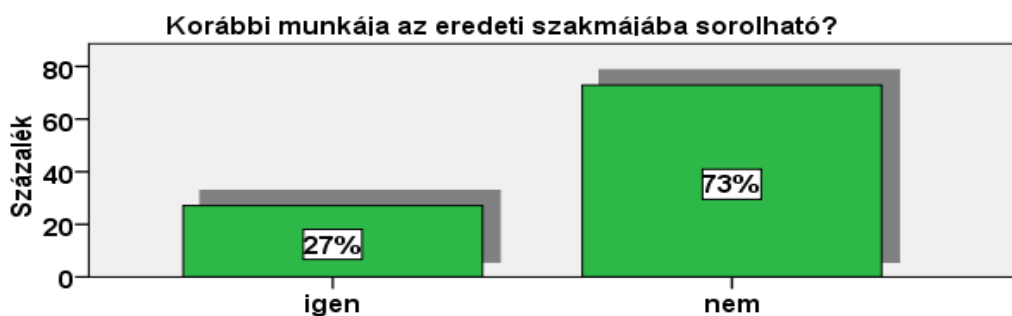
A kutatás következő vizsgálati pontja arra vonatkozott, hogy **ha a kitöltők korábban rendelkeztek munkahellyel mivel foglalkoztak.** Itt nagyon sok válasz érkezett, melyeket csoportosítottam a korábban már használt szakmacsoportok szerint és a 27. ábrán összehasonlítottam az így kapott eredményeket a korábban említett jelenlegi munkahely szintén szakmacsoportbeli besorolásával. Mivel nem ugyanannyi fő válaszolt (113 fő – korábban, 150 fő – most) a két kérdésre (sokan csak most fejezték be az iskolát), így az összehasonlító elemzés sajnos nem pontos, ám egy általános tendenciát itt is felfedezhetünk. Ahogy az ábrán is látszik a legtöbb kitöltő (80 fő) jelenleg a vendéglátás /idegenforgalom területén dolgozik, ám korábban csak 48 fő dolgozott ezen a területen, tehát itt egyfajta átcsoportosulás figyelhető meg. Az ábra alapján az is látszik, hogy az ügyvitel, egyéb szolgáltatások, az oktatás és az egészségügy területén is növekedett a jelenleg abban dolgozók száma, míg a többi szakmacsoportban csökkent, vagy nem változott. Ám a legszembetűnőbb mégiscsak a vendéglátás/ idegenforgalom növekedése maradt.

27. ábra: A kitöltők foglalkozási terület szerinti besorolása (fő)

Forrás: saját szerkesztés

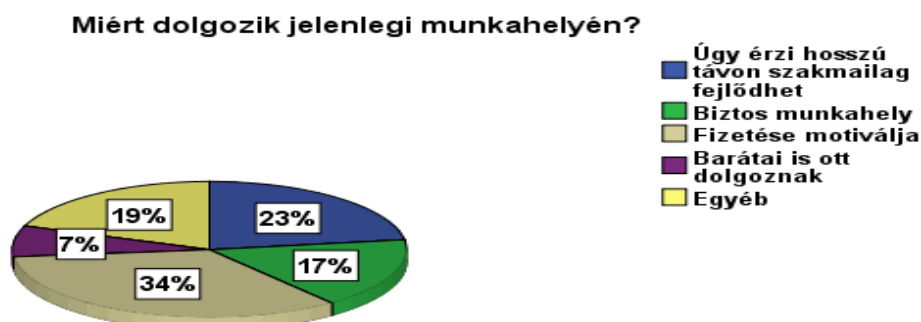
Még jobban tisztázhatja a fenti feltevést a következő pont, melyben a kitöltők arra válaszoltak, hogy **jelenlegi munkájuk eredeti szakmájukba sorolható-e**. Ahogy a 28. ábra is mutatja a kitöltők 73%-a (102 fő) válaszolt nemmel és csupán 27% (38 fő) állította, hogy ő saját szakmájában tudott elhelyezkedni Londonban. A válaszolók túlnyomó többsége tehát valószínűleg arra törekedett, hogy mielőbb egy biztos, megélhetési költségeit biztosító munkát találjon Londonban – függetlenül attól, hogy élvezi-e vagy sem, melyet később vizsgált a kérdőív – a szakmában maradás tehát nem volt alapvető kritérium.

28. ábra: A jelenlegi foglalkozás a kitöltők eredeti szakmájába sorolhatóságának megoszlása (%)

Forrás: saját szerkesztés

Fontos megvizsgálni azt is, hogy a kutatásban résztvevők **miért dolgoznak jelenlegi munkahelyükön**. A kérdésre válaszoló 150 fő 34%-át (51 fő) a fizetése motiválja, ezt követte a sorban azoknak a csoportja, akik úgy érzik, hosszú távon szakmailag fejlődhetnek jelenlegi munkahelyükön – 23% (34 fő), majd az egyéb okok miatt ott dolgozók kategóriája következett 19%-al (29 fő). Nem sokkal lemaradva, 17%-al (25 fő) a biztos munkahely miatt ott dolgozók csoportja, végül pedig 7%-al (11 fő) a barátaik ismerősei miatt ott dolgozók köre zárta a sort. A vezető motívumok tehát az anyagiak, a szakmai fejlődés és egyéb okok voltak. Utóbbiak között többször is jelezték a kitöltők, hogy nincs más választásuk, ezért dolgoznak ott, néhány esetben a házastárs kívánja így, vagy pedig épp most szeretnének munkahelyet váltani. (29. ábra)

29. ábra: A jelenlegi munkahelyen való munkavállalás indítékainak megoszlása (%)

Forrás: saját szerkesztés

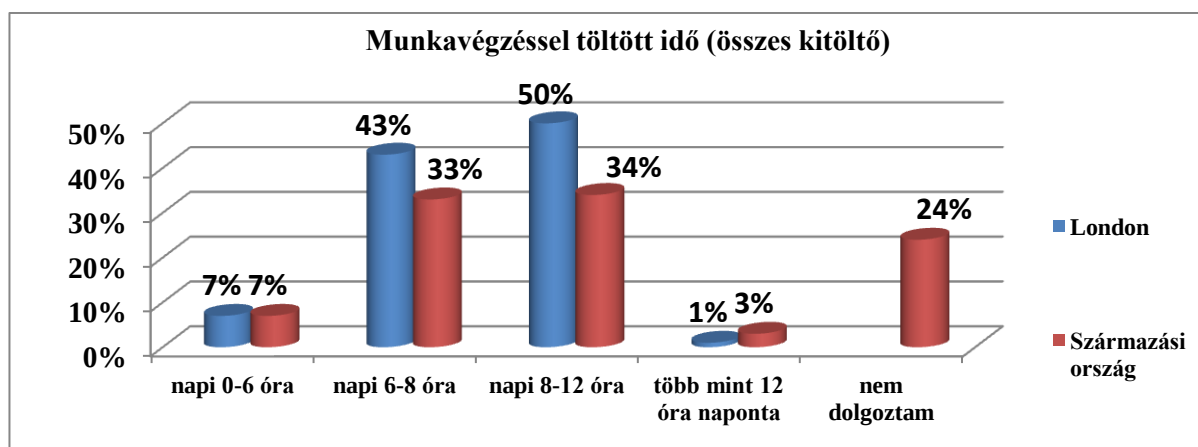
Korábban már utaltam rá, hogy érdemes górcső alá venni azt is, hogy az idegen körülmények között, legtöbbször nem is saját, eredeti szakmájukban tevékenykedő munkavállalók valójában **élvezik-e** ezt az új helyzetet, **aktuális munkájukat**. Az eredmények itt is szerencsésen alakultak. A 151 fő válaszadó 79%-a (119 fő) mondta, hogy élvezi a munkáját és a fennmaradó 21% (32 fő) állította az ellenkezőjét. Ami magyarázatot adhat arra, hogy az érintettek miért dolgoznak még mindig Londonban, az adott szakmában a fent említett munkahelyi motívumokon (többek között az anyagiak, szakmai fejlődés, biztos munkahely) kívül. (30. ábra)

30. ábra: A londoni migráns munkavállalók aktuális munkájukkal való elégedettsége (%)

Forrás: saját szerkesztés

Köztudottan magasabb fizetések érhetők el Londonban, mint Magyarországon vagy akár más országok esetében is. Így felmerült a kérdés – ezzel összefüggésben, hogy ezért **több időt is kell-e munkával tölteni a világvárosban**, a megkérdezettek (153-153 fő) korábbi/ **hazai munkaóráinak számához képest**. Ezt szemlélteti a 31–32. ábra, melyeken jól látszódik, hogy valamennyi kitöltő esetében nőtt a Londonban a 6-8 órában (33%-ról 43%-ra, vagyis 55 főről 66 főre) illetve a 8-12 órában (34%-ról 50%-ra, vagyis 52 főről, 76 főre) napi szinten munkával töltött idő. A 0-6 órát munkával töltők számaránya nem változott, 7-7% (10-10 fő) maradt. Míg Londonban 3%-ról 1%-ra (4 főről 1 főre) csökkent a munkával napi szinten több, mint 12 órát töltők száma. A származási országukban pedig a kitöltők 24%-a (36 fő) nem dolgozott. Valószínűleg ez a 24% átkerülése a 6-8, illetve 8-12 órás csoportokba okozta azoknak nagymértékű arányváltozását a Londoni munkavállalást tekintve.

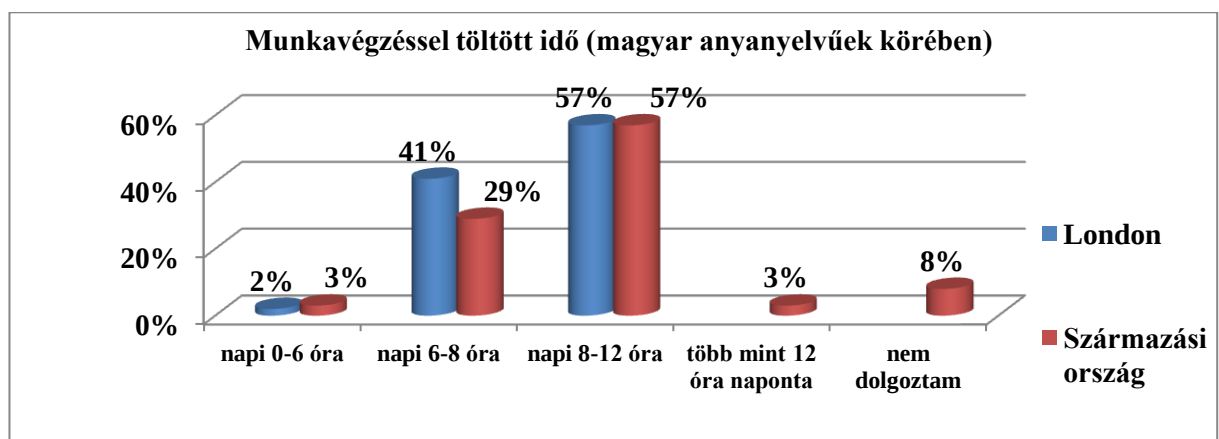

31. ábra Munkavégzéssel töltött idő az összes kitöltő esetén (%)

Forrás: saját szerkesztés

Ugyanezt a pontot vizsgálva a 65 fő magyar válaszoló esetében hasonló eredményeket tapasztalunk. Esetükben a napi 6-8 órát munkával töltők száma Londonban 29%-ról 41%-ra (19 főről 27 főre) változott. A napi 8-12 órát munkával töltők aránya változatlanul 57% (37-37 fő) maradt. A napi 0-6 órában munkát végzők esetében csökkenés volt tapasztalható 3%-ról 2%-ra (2 főről 1 főre), míg több mint 12 órát naponta Londonban már egy kitöltő sem töltött munkavégzéssel. Ám otthon ez az arány még 3% (2 fő) volt. Korábban, Magyarországon ezen kitöltőknek 8%-a (5 fő) nem rendelkezett munkahellyel.

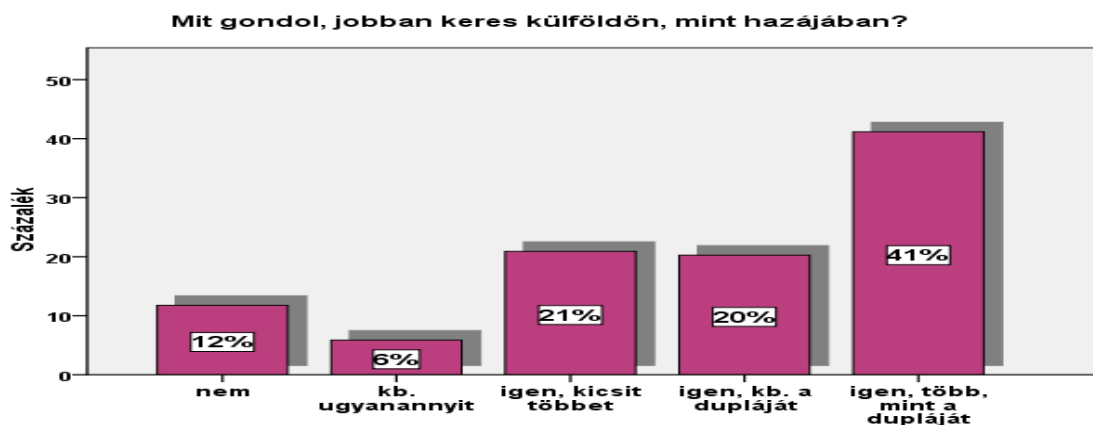
Londonban tehát a magyar viszonyokhoz képest is és általánosan a nemzetközi viszonyokhoz képest is a legtöbben napi 8-12 órát töltenek munkavégzéssel, melyet a napi 6-8 órát dolgozók csoportja követ.

32. ábra: Munkavégzéssel töltött idő a magyar anyanyelvűek esetén (%)

Forrás: saját szerkesztés

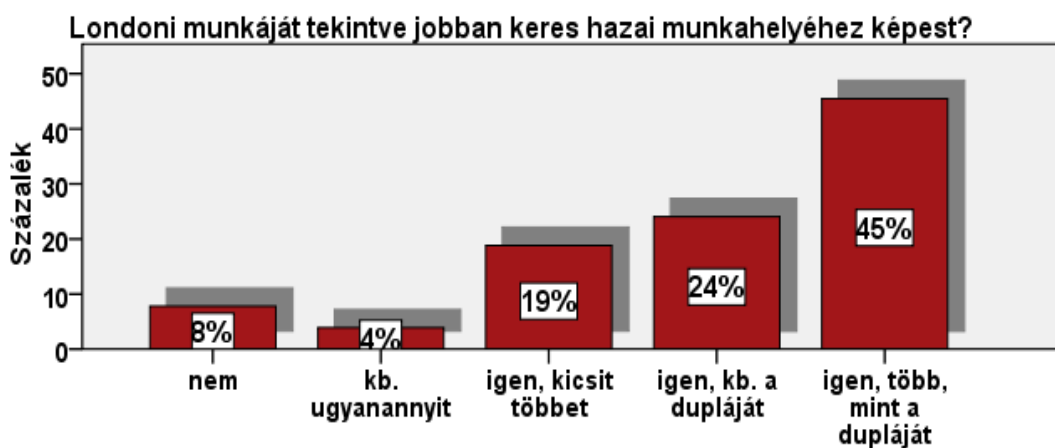
Az anyagi körülmények és lehetőségek vizsgálata elemzésének okán, a kitöltőknek válaszolnia kellett arra is, hogy **„mit gondolnak, jobban keresnek-e külföldön, mint hazájukban? (mennyivel?)”**. Az összehasonlítás tehát általánosan a külföldön elérhető fizetésekre vonatkozott az otthoni/ anyaországbeli fizetésekhez viszonyítva. A kérdésre válaszoló 153 fő 41%-a (63 fő) – ami kiugróan magas érték, mondta, hogy esetében több mint dupla annyit keres/ keresett már külföldön, mint amennyit szülőhazájában tudna. 20%-uk (31 fő) mondta, hogy dupla annyit, 21%-uk (32 fő) pedig kicsit többet keres otthoni fizetéséhez képest. 6%-uk (9 fő) állította, hogy a külföldi keresete megegyezik a hazájában elérhető fizetéssel, és a fennmaradó 12% (18 fő) véleménye volt, hogy otthon több pénzt is meg tudna keresni, mint bárhol külföldön. Az eredményeket nyilván befolyásolja a kitöltők származási országának gazdasági helyzete, ám még így is egyértelműen kirajzolódik az a tendencia, hogy összességében 82%-uk keres jobban – de legalábbis gondolja azt, hogy ez így volna – külföldön, mint hazájában. (33. ábra)

33. ábra: Külföldi kereseti lehetőségek alakulása a hazai bérekhez képest a válaszolók véleménye alapján (%)

Forrás: saját szerkesztés

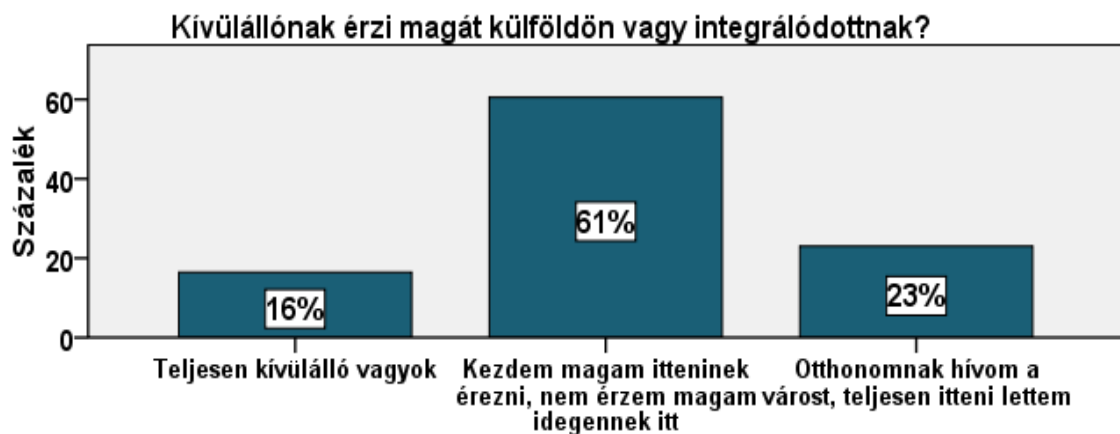
Ugyanezt a kérdést **Londonra kihegyezve** a 34. ábra szemlélteti. A tendencia hasonló a korábbi grafikonhoz képest. A 154 válaszoló 45 %-a (70 fő) nyilatkozta, hogy dupláját keresi meg Londonban az otthoni fizetésének. 24% (37 fő) nagyjából a dupláját, 19% (29 fő) pedig egy kicsivel keres többet Londonban, mint hazájában. 4% (6 fő) véleménye szerint ugyanannyit keres, mint amennyit származási országában keresett és 8% (12 fő) válaszolta, hogy a világvárosban nem keres jobban otthoni munkájához képest. Érdekes, hogy ebben az esetben a válaszolóknak már 88%-a gondolta úgy, hogy több fizetést kap az elvégzett munkája után Londonban, mint szülőföldjén. Mindez tehát szintén erős érv lehet egy hosszútávra való londoni berendezkedés mellett.

34. ábra: A londoni kereseti lehetőségek alakulása a hazai bérekhez képest a válaszadók véleménye alapján (%)

Forrás: saját szerkesztés

Érdekes és fontos faktor az is, hogy a külföldön/ Londonban munkát vállalók **menynyire érzik magukat integrálódottnak** abba a környezetbe, amelyben élnek és dolgoznak, mivel ez hatással lehet identitásukra, döntéseikre, az elvégzett munkájukra, mindennapjaikra ez által lehetőségeikre is. A megkérdezettek ez irányú véleményét a 35. ábra szemlélteti. A 152 fő válaszadó csupán 16%-a (25 fő) érzi magát teljesen kívülállónak. 61%-uk (92 fő) már kezdi magát londoninak érezni és nem érzi magát idegennek ott ahol él. A fennmaradó 23% (35 fő) nyilatkozott úgy, hogy már teljes mértékben londoni lett, otthonának is hívja a várost. Tehát amint láthatjuk a 33. ábrán, a legtöbbször – vagyis a válaszadónak több mint fele már rálépett az integráció talajára, vagy éppen már teljesen otthoninak is érzi magát, ami nélkülözhetetlen alkotóeleme egy a korábbihoz képest gyökeresen megváltozott környezetben való egészséges identitás, én-tudat kifejlődéséhez.

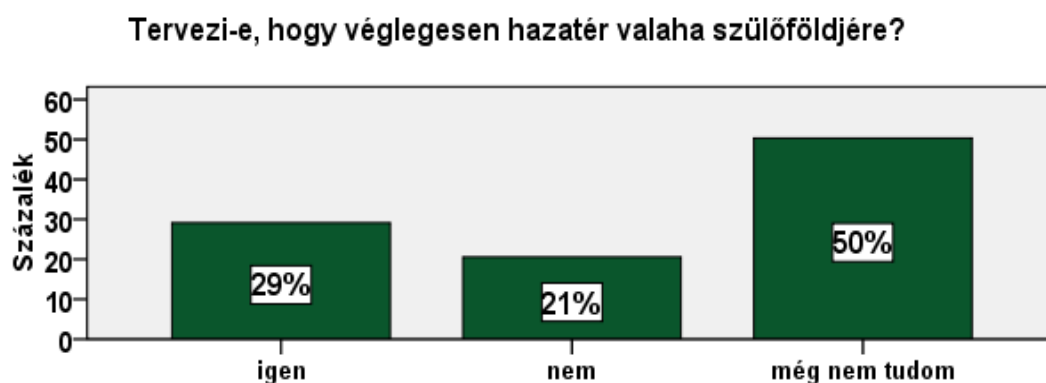

35. ábra: A válaszadók londoni beilleszkedési sikerének megoszlása (%)

Forrás: saját szerkesztés

Ezzel is összefüggésben lehet, hogy hogyan és **hol tervezik a jövőjüket** azok, akik életük során Londonban vállaltak munkát. Egyáltalán szóba jöhet-e a **szülőföldre való végleges hazaköltözés**, vagy éppen a másik oldalon, a külföldön/ Londonban maradás egy életen át. Erre is válaszoltak a kutatás résztvevői, összesen 151 fő. A legtöbbször, vagyis a megkérdezetteknek éppen a fele (50% - 76 fő) mondta, hogy még nem tudja, ők valószínűleg rugalmasan állnak a fenti kérdéshez. 29%-uk (44 fő) mondta ezzel szemben, hogy mindenképpen vissza szeretne térni szülőföldjére és végül 21%-uk (31 fő) válaszolt nemmel, tehát nem tervezi a hazatérést. (36. ábra) A magyarok esetében is majdnem ugyanez volt tapasztalható. A legtöbbször, bár kevesebb, mint a megkérdezettek fele (44% - 27 fő) mondta, hogy még nem tudja, 29%-uk (18 fő) tervezi a végleges hazatérést és nem sokkal lemaradva, 27%-uk (17 fő) mondta, hogy már nem szeretne hazaköltözni Magyarországra.

A legtöbbet tehát, bármelyik csoportot is vizsgáljuk, a jövőre bízzák magukat, vagy még várnak a körülmények változására, hogy azok alapján később könnyebben hozzák meg döntésüket.

36. ábra: A Londonban munkát vállaló migránsok hazatérési hajlandósága (%)

Forrás: saját szerkesztés

Ilyen befolyásoló körülmény lehet a **hazai munkanélküliség mértéke** is, ezért is kérdezett rá a kérdőív a kitöltők véleményére, mit gondolnak mekkora hazájukban a munkanélküliség. Az adatok kiértékelésénél azokat a válaszadókat vettem figyelembe (142 fő), akik korábban nyilatkoztak a származási országuk nevééről is, így az általuk gondolt munkanélküliségi adatokat összevetettem az országok valós 2012. évi munkanélküliségi adataival. Ehhez a www.tradindeconomics.com és a www.indexmundi.com honlapok adatait használtam. Az így kapott eredményeket táblázatos formában az 1. sz. melléklet 1. táblázata tartalmazza.

Röviden összegezve a kapott adatokat megállapítható, hogy a 34 kutatásban részt vevő ország képviselői közül 11-nél volt elmondható, hogy megközelítőleg jól becsülték meg a hazai munkanélküliségi adataikat a kitöltők. Ilyen volt Afganisztán, Bulgária, Dél-Afrikai Köztársaság, Írország, Japán, Lengyelország, Nepál, Nigéria, Portugália, Románia és Spanyolország. Ezek alapján, tehát a mintába került kitöltők esetében az volt tapasztalható, hogy országuk londoni migráns képviselőiként megközelítőleg tisztában voltak a hazai munkanélküliségi viszonyokkal. Ezzel szemben másik 9 ország képviselői inkább alábecsülték a kérdezett mutatókat a valósakhoz képest. Ilyen volt Belgium, Egyiptom, Franciaország, Hollandia, Kolumbia, Lettország, Litvánia, Pakisztán. Ezek a megkérdezettek sajnos nem voltak tisztában a hazai viszonyokkal, optimistábban gondolkodtak az otthoni munkanélküliség alakulásáról. Végül pedig azon országok sora következik, melyek túlbe-

csülték a kérdezett mutatókat, vagyis pesszimistábban álltak a helyzethez, mint amilyen az valójában. Ezek az országok (11 db) pedig: Banglades, Brazília, Fülöp-szigetek, India, Irán, Magyarország, Olaszország, Oroszország, Srí Lanka, USA és Venezuela.

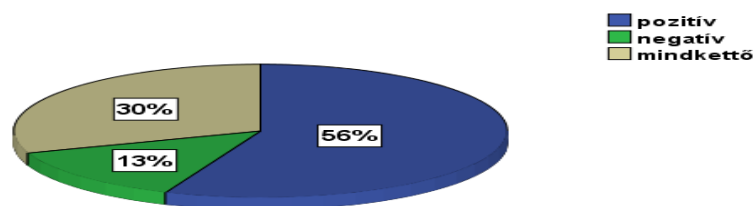
Elmondható, hogy sokszor migrációs indíték lehet a valóban nehéz/ kilátástalan hazai, otthoni gazdasági helyzet, vagy az arról való pesszimista vélekedés is. Ezért fontos, hogy az emiatt való külföldre költözés gondolatát pedzegető fiatalok először alaposan tájékozódjanak a hazai és kinti viszonyokról, mielőtt meghozzák ez irányú döntésüket.

A magyar fiatalok esetében a 63 válaszolóból csupán 20 fő (32%) tudta a helyes munkanélküliségi adatokat. 32 fő, azaz 51%-uk súlyosabbnak ítélte a helyzetet a valóságnál, míg 11 fő (17%) vélekedett pozitívabban a helyzetről. Sajnos a magyarok esetében igaznak látszik az elcsépelet szöveg, hogy híresen pesszimisták vagyunk, ezen adatok legalábbis ezt bizonyítják. Az sem írható erényeink közé, hogy a megkérdezetteknek csupán 32%-a volt tisztában a valós helyzettel.

Sokat elárulhat egy külföldön élő munkavállalóról, **hogyan vélekedik az ott őt körülvevő emberekről**. Milyennek tartja őket, szimpatikusnak vagy ellenszenvesnek; pozitívan vagy inkább negatívan viszonyul hozzájuk. Végző soron jól érzi magát közöttük vagy kevésbé. Különösen igaz ez Londonban, ami a multikulturalizmus fellegváraként szinte megszámlálhatatlanul sok nemzetiség képviselőjének ad otthont. A kérdőívben lehetőségük nyílt a megkérdezetteknek 3 szóban jellemezni a londoni embereket (tehát nem kifejezetten a briteket, hanem sokkal inkább ezt a színes embertömeget). A kapott válaszok alapján, azokat csoportosítva 3 kategória alakult ki. Így voltak, akik kizárólag pozitív szavakkal, voltak, akik csak negatív kifejezésekkel jellemezték az említett csoportot és voltak, akik vegyesen nyilatkoztak róluk – jót és rosszat is említve. Ezt szemlélteti a 37. ábra. A 152 válaszadó meglepően nagy aránya 56% (76 fő) csak pozitív töltetű szavakat használt a londoniak jellemzésére, tehát valószínűleg ők pozitívan is viszonyulnak hozzájuk. Ezt követte 30%-al (41 fő) az említett embercsoportot vegyes érzelmi töltetű kifejezésekkel illetők köre, végül 13%-al (18 fő) a negatívan nyilatkozók csoportja zárta a sort.

Érdekességként elmondható, hogy a leggyakoribb pozitív szavak között a segítőkész, kedves, udvarias, türelmes, barátságos, nyitott, elfogadó kifejezések szerepeltek, ezen kívül megjelent még a jólöltözött és szép szófordulat is. A leggyakoribb negatív töltetű jellemzők pedig az elfoglalt, rohanó, részeges, „party-animal” – „buliőrült”, rideg, rossz humorérzékű, lusta, rendetlen szavak voltak.

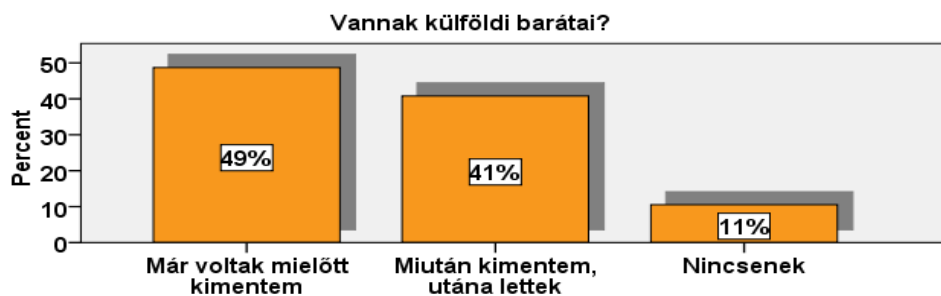
Jellemezze három szóval a londoni embereket

37. ábra: A londoniak jellemzése a válaszadók véleménye alapján (%)

Forrás: saját szerkesztés

A külföldön való munkavállalás gondolata megérlelődhet annak hatására is, hogy az érintett rendelkezik külföldi barátokkal, esetleg olyan ismerősökkel, akiknek már van tapasztalata ilyen téren. Mindez ösztönzőleg hathat a migrációs döntés meghozatalakor. A következőkben azt vizsgálta a kérdőív, hogy a megkérdezett londoni kitöltőknek **vannak, vagy voltak-e már korábban külföldi barátai**. (38. ábra) A 152 válaszadó 49%-a (74 fő) rendelkezett már a kiköltözése előtti időben is külföldi baráttal. Ez a csoport érte el a legnagyobb százalékot a felajánlott kategóriák közül, így feltételezhetően van összefüggés a két tényező között. A második legnagyobb értéket 41%-ot (62 fő) érte el azoknak a köre, akik a kiutazás után tettek szert külföldi barátokra. Ám érdekesebb, hogy igaz, a legkisebb arányt 11%-ot (16 fő) tett ki az a kategória, melyet a külföldi baráttal nem rendelkezők alkottak, ám ez a szám mégiscsak egy markáns kisebbséget jelöl. Tehát azon emberek csoportja, akik külföldön - esetünkben, Londonban élnek és dolgoznak, mégsem rendelkeznek egyetlen külföldi baráttal sem. Az ennek hátterében meghúzódó összefüggések feltárására érdemes volna egy külön kutatást lebonyolítani.

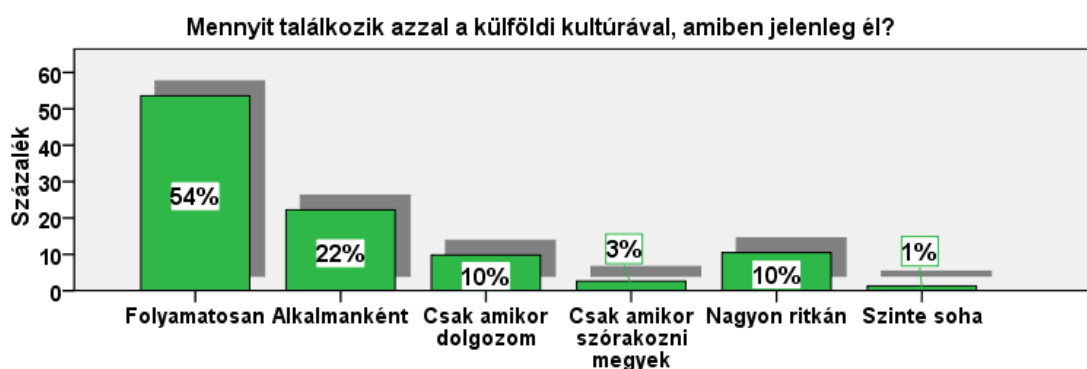

38. ábra: A külföldi barátok jelenléte (%)

Forrás: saját szerkesztés

Az is befolyásolhatja az identitás alakulását, a közérzetet és magát a külföldön, Londonban töltött idő atmoszféráját, ezáltal magát a munkavégzést, munkafolyamatokat is, hogy a munkavállaló **milyen gyakran és milyen mértékben** találkozik azzal az **idegen kultúrával**, amiben életét pillanatnyilag folytatni kívánja. Tehát a kérdés valójában az, hogy milyen gyakran kell belehelyeznie magát egy olyan világba, kultúrába, melynek vannak számára idegen elemei. Az, hogy adott esetben Londonba költözik egy munkavállaló, nem feltétlen jelenti, hogy a nap minden percében tapasztalja a fentieket, mivel lehet, hogy saját országából származó – tehát hasonló vagy megegyező kultúrájú – személlyel tölti pihenő/ szabadidejét, így ez idő alatt nem feltétlenül kell oly mértékben alkalmazkodnia ahhoz a kultúrához, amellyel például munkája során találkozik. Ennek megoszlását szemlélteti a megkérdezettek véleménye alapján a 39. ábra.

A legtöbben, azaz 54% (82 fő) mondták, hogy folyamatosan találkoznak ezzel a kultúrával, a második legnagyobb értéket – 22%-ot (34 fő) az alkalmanként opciót választók alkották. Ezt követte ugyanolyan számarányban a „csak a mikor dolgozom” (15 fő) és a „nagyon ritkán” (16 fő) kategóriákat választók csoportja 10-10%-al. Végül pedig a sort zárta, a csak a szórakozás alkalmával ezt megtapasztalók köre – 3% (4 fő), majd azok, akik szinte soha nem találkoznak ezzel a különböző kultúrával – 1% (2 fő). A legnagyobb értéket érthető okok miatt tehát az idegen kultúrával folyamatosan találkozó köre tette ki. A többi megkérdezett válasza pedig a korábban már említett tényezőkkel magyarázható.

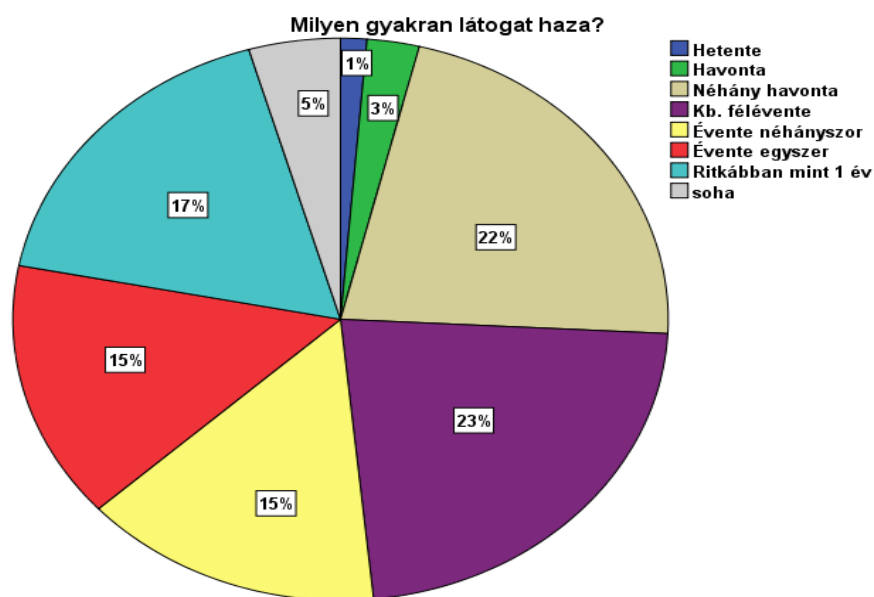

39. ábra: A külföldi kultúrával való találkozás gyakoriságának megoszlása (%)

Forrás: saját szerkesztés

A hazalátogatási gyakoriság tekintetében arra válaszoltak a megkérdezettek, hogy **milyen sűrűn látogatnak haza** ők, mint Londonban dolgozó fiatalok. Mennyire van lehetőségük, alkalmuk, anyagi keretük vagy éppen hajlandóságuk hazautazni egy-egy látogatás, vakáció erejéig szülőföldjükre. Mennyire tudnak, vagy nem tudnak elszakadni az ott-hon hagyott életüktől. Ezt szemlélteti a 40. ábra.

A 155 fő, a kitöltőnek közel negyede – 23% (35 fő) kb. félévente egyszer látogat haza, majdnem ugyanennyi válaszadóval 22% (34 fő) következett a néhány havonta hazalátogatók csoportja, összesen tehát 45%-ot jelent, akik néhány havonta de legalább félévente hazautaznak. 17%-al (27 fő) következett a sorban az 1 évnél ritkábban hazalátogatók csoportja, majd 15-15%-al (23-23 fő) az évente egyszer/néhányszor hazautazók kategóriája. 5% (7 fő) volt, aki soha nem látogat haza, majd ezt követte a gyakran, havonta (3% - 4fő) és a hetente (1% - 2 fő) hazautazók csoportja. Tehát az összes válaszadónak 49%-a legalább félévente egyszer hazalátogat, de összesen 78%-a az, aki évente legalább egy látogatást tesz hazájában, tehát tesz azért, hogy ne szakadjon el végleg attól a kultúrától, országtól, családtól, amelyben felnőtt.

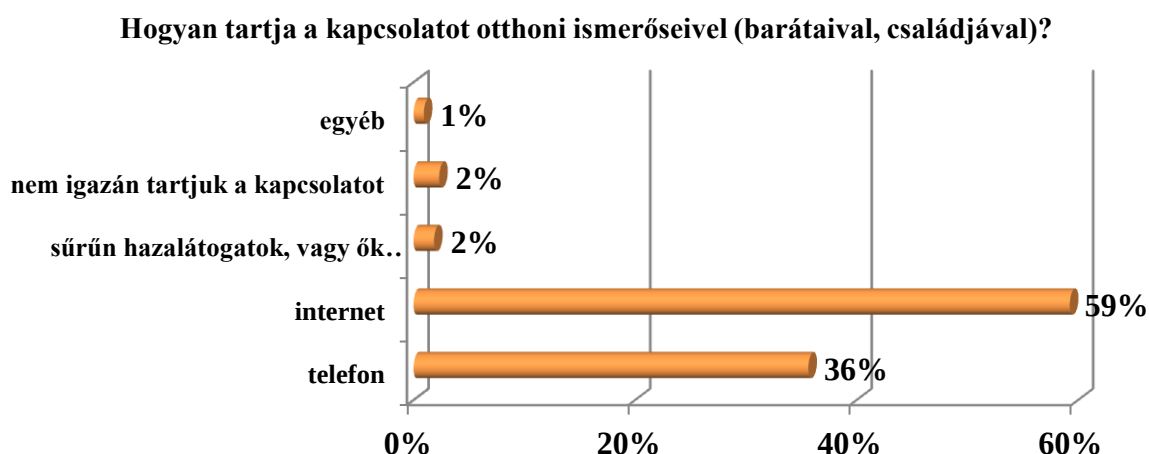

40. ábra: A megkérdezettek hazalátogatási gyakorisága (%)

Forrás: saját szerkesztés

A távoli országokból Londonba érkezők számára a tartós ottani munkavállalás az otthonhagyott ismerősökkel (családdal, barátokkal) való kapcsolattartást is nehezkesebbé teheti. A szeretteik otthonhagyásának ténye és az irántuk érzett emocionális kötelék erőssége meghatározhatja, de legalábbis befolyásolhatja a kint tartózkodás időtartamát, a visszatérés dátumát. Ám mindennek kézbentartása ma már a világ egyszerű beutazhatóságával és a technológiai fejlettség fényében sokkal könnyebbé vált. Ennek kezeléséről adott képet a megkérdezettek esetében a kérdőív következő kérdése: **„hogyan tartja a kapcsolatot otthoni ismerőseivel (barátaival, családjával)?”**, melynek eredményeit a 41. ábra mutatja be.

Ahogy láthatjuk, nem meglepő módon, interneten keresztül tartják leginkább a kapcsolatot ismerőseikkel a Londonban élő fiatalok (59% - 128 db), a második leggyakrabban választott mód pedig a telefon használata lett 36%-al (azaz 77 választással a 216-ból). Érdekes eredmény, hogy ugyanolyan számarányt ért el a sűrűn egymást meglátogatók (4 db) és az egymással kapcsolatot már nem igazán tartók csoportja (5 db) (2-2%). Utóbbi a távolság, esetleg az eltérő időzóna, új életmód miatt érzelmi kötődés meggyengülésével, vagy a kapcsolat eredetileg is gyenge voltával magyarázható. 1% (2 db) volt végül pedig az egyéb módokon kapcsolatot tartók köre, melyben személyes hozzáfűzként megjelent még a papíralapú, hagyományos levelezési mód is egy japán kitöltő esetében. A válaszadóknak tehát döntő többsége valamilyen módon azért tartja a kapcsolatot az otthoni ismerőseivel.

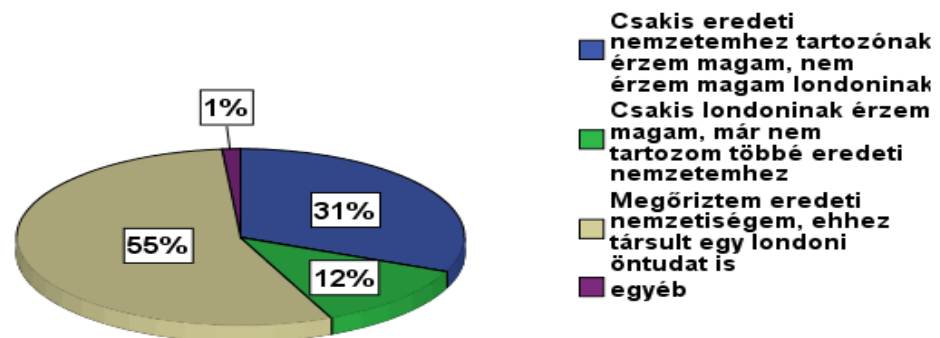
41. ábra: Otthoni ismerősökkel való kapcsolattartási módok gyakoriság szerinti megoszlása (darab)

Forrás: saját szerkesztés

Ezek alapján tehát logikusnak tűnt annak megkérdezése is, hogy az **érintettek Londonban londoninak érzik magukat, vagy inkább saját eredeti nemzetükhöz tartozónak**. Az erre válaszoló 150 kitöltő felelete elgondolkodtató képet adott, melyet a 42. ábrán mutat. Ahogy ott is látható, a megkérdezetteknek 55%-a (83 fő) mondta, hogy megőrizte eredeti nemzetiségét, és ehhez társult egy új, londoni öntudat is. Tehát kötődik még eredeti kultúrájához, nemzetéhez, ám a fennálló körülményekhez alkalmazkodva egy új színnel gazdagodott a személyisége, melyet „londoni öntudatként” nevezhetünk meg. Jelentős volt még, ám csak kisebb arányban megfigyelhető azoknak a köre, akik már csakis londoninak érzik magukat, többé már nem tartoznak eredeti nemzetükhöz (12% - 18 fő). Egyszóval ál-

lításuk szerint, ők már elhagyták, lemondtak életük egy korábbi szakaszához tartozó identitásukról és ennek helyébe egy a korábbi teljes mértékben kizáró új, londoni én-tudatot illesztettek. Ennél nagyobb arányban, 31% (47 fő) mondta, hogy esetükben nincs szó identitásváltozásról, ők csakis eredeti nemzetükhöz tartozónak érzik magukat, londoninak egy kicsit sem. Végül pedig 1%-ot (2 fő) tett ki azoknak a csoportja, akik egyik korábbi kategóriába sem tudták besorolni magukat.

Londonban londoninak érzi magát, vagy saját eredeti nemzetéhez tartozónak?

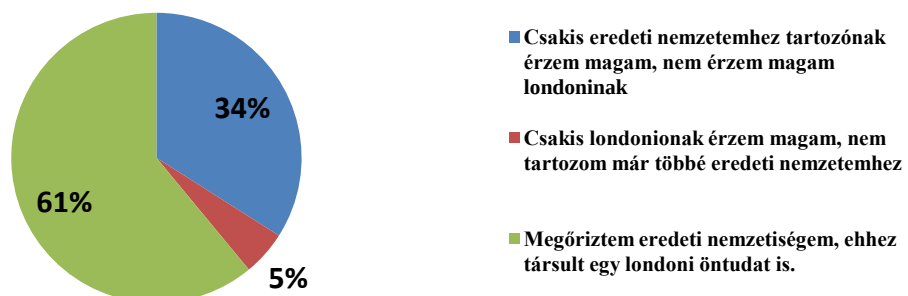

42. ábra: Az identitástudat változása a londoni migráns fiatalok körében (%)

Forrás: saját szerkesztés

Hasonlóan, de kicsit markánsabban látszódnak a fenti arányok a magyar anyanyelvű, londoni fiatalok körében. (43. ábra) A túlnyomó többség (61% - 40 fő) esetében megtörtént az identitástudat gazdagodása a magyar mellett a londoni vetülettel, míg szintén egy erős kisebbség mondta magát csakis magyarnak (34% - 22 fő). A korábbihoz képest pedig jóval kevesebben, csupán 5% (3 fő) érezte magát egyértelműen londoninak és magyarnak nem.

Londonban londonianak érzi magát, vagy saját eredeti nemzetéhez tartozónak?

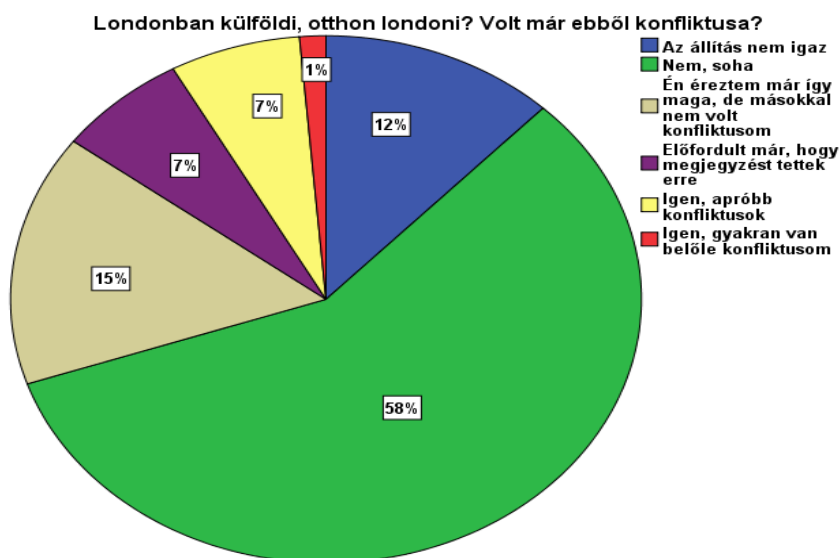

43. ábra: Az identitástudat változása a londoni magyar migráns fiatalok körében (%)

Forrás: saját szerkesztés

Gyakran tapasztalható a külföldön huzamosabb ideig dolgozók esetében, hogy Londonban külföldinek „számítanak”, ám otthon pedig új életmódjuk és élethelyszínük miatt külföldinek, esetünkben londoninak. Könnyen előfordulhat, hogy emiatt **konfliktus**ba is keveredhetnek másokkal. Tehát nagyon fontos és érdekes is, hogy ha fennáll ez a probléma, azt az érintettek hogyan élik meg, hogyan kezelik. Erre is kitért a kérdőív. Vajon ez valóban valós problémát jelent-e? (44. ábra) A kérdésre 149 fő válaszolt, melyeknek megoszlása a következő képet mutatta: először is, a kitöltők 12%-a mondta, hogy (18 fő) mondta, hogy ez az állítás esetükben tehát egyáltalán nem igaz, sosem tapasztalták ezt a problémát. A legnagyobb hányad, vagyis 58% (86 fő) nem állította, hogy nem valós a probléma, de nekik még sohasem volt ebből konfliktusuk. Ami esetünkben érdekes az a fennmaradó 30% megoszlása. Igaz ez szemmel láthatóan egy erős kisebbséget mutat, de esetükben akkor is problémaként jelentkeznek a korábban mondottak. Ennek a kisebbségnek a fele, tehát 15 % (23 fő) mondta, hogy érezte már így magát, ám ebből másokkal nem volt konfliktusa. 7-7%-ot (10-10 fő) tett ki azoknak a köre, akiknél erőfordult, hogy megjegyzést tettek erre vonatkozóan, vagy más apróbb konfliktusaik is voltak emiatt. Végül 1% (2 fő) mondta, hogy nekik gyakran van ebből konfliktusuk.

A probléma tehát az esetek többségében (70%) nem jelentkezik, ami viszonylag megnyugtató arányt jelent. Ám annál markánsabban jelenik meg a fennmaradó kisebbség esetében. Ám szerencsére ebben a csoportban is a tapasztalt konfliktusok erősségével fordított arányban állt a probléma megjelenésének gyakorisága.

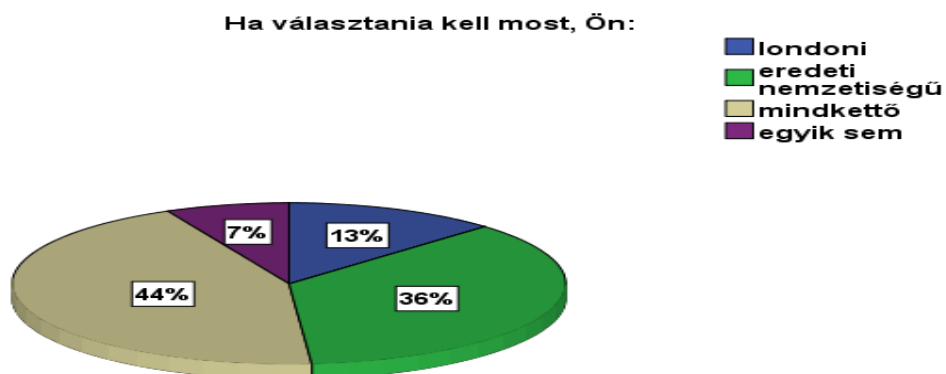

44. ábra: A migrációs konfliktusok megjelenésének megoszlása a Londonban munkát vállaló külföldi fiatalok esetében (%)

Forrás: saját szerkesztés

Utolsó pontként pedig a megkérdezettek jelenlegi én-tudatát vizsgálta a kérdőív – most a helyszíntől függetlenül, általánosságban, – mely nagyrészt hasonló volt a „**Londonban londoninak vagy eredeti nemzetiségűnek érzi magát**” című kérdéshez, ám az eredmények itt némiképp mégis eltértek. Itt a kérdést egyszerűen, röviden megfogalmazva, egyszavas felkínált választási lehetőségekkel adta meg a kérdőív, mintegy összefoglalva kimondatva a kitöltőkkel, hogy korábbi válaszaik után/ alapján, ha választhatnak akkor ők most londoninak, eredeti nemzetiségűnek, mindkettőnek vagy egyiknek sem érzik magukat. (45. ábra) Az arányok a korábbihoz képest nagyságrendileg nem változtak. Csupán kisebb eltérések figyelhetők meg az egyes kategóriák között. Ám érdekesség, hogy mivel itt egy a korábbi kérdésben fel nem kínált alternatíva az „egyik sem” választható lehetőségként megjelent, néhányan rájuk illőnek találva a kategóriát inkább ezt választották.

Az eredmények tehát a következőképpen alakultak: A 152 fő kitöltő 44%-a (67 fő) válaszolta, hogy ő jelenleg londoninak és eredeti nemzetiségűnek is tartja magát – ami a korábbi hasonló kategóriához képest 12%-os csökkenést mutat. A második legnépesebb csoportot a magukat eredeti nemzetiségűnek vallók alkották itt is, 36%-al (55 fő), ami a korábbi adatokhoz képest 5%-os növekedést mutat. A magukat már londoninak valló migráns fiatalok csoportja 13%-ot (19 fő) ért el – ami csupán 1%-os növekedést produkált. Végül pedig az új kategóriaként megjelenő „egyik sem” alternatíva 7%-ot (11 fő) ért el.

45. ábra: Az identitástudat változásának vizsgálata a londoni fiatal migránsok körében 2. (%)

Forrás: saját szerkesztés

3.4. A KERESZTTÁBLÁS ÖSSZEFÜGGÉSEK VIZSGÁLATA

Az adatok elemzése során az SPSS-rendszer Chi-négyzet próbáját alkalmaztam a kérdések közötti összefüggések és kapcsolatok kimutatására, melynek alapján néhány érdekes együttállás rajzolódott ki. Mivel a számos próbálkozásból sokszor nem volt szignifikáns összefüggés a kapott válaszok között, így csak az érdekesebb tényeket mutatom be pályamunkámban.

Ilyen volt többek között, amikor azt vizsgáltam vajon összefügg-e **a külföldön való munkavállalás időtartama azzal, hogy az érintettek rendelkeznek-e, vagy a kiutazást megelőző időszakban rendelkeztek-e külföldi baráttal.** (1. sz. melléklet/ 2. táblázat) A keresztábrás elemzés kimutatta, hogy a két kérdés között **szignifikáns összefüggés** van, mivel a Chi-négyzet próba $p=0,029$ sig lett és a Cramer's V szintén 0,029. (Ami azt jelenti, hogy ha Chi-négyzet próba 0,05 alatti értéket mutat, ott az adatok között szignifikáns összefüggés található.) A táblázat alapján pedig világossá vált, hogy azok esetében, akik sem a kiutazás előtt, sem utána nem rendelkeztek külföldi baráttal, az átlagosnál (24,1%) nagyobb összefüggés (56,2%) áll fenn a rövid tartózkodási idővel. Legkevésbé volt jellemző a rövid tartózkodási idő (0-0,5 év) azoknál, akik már a kiutazás előtt rendelkeztek ilyen baráttal (19,2%). Utóbbiaknál az átlagosnál nagyobb mértékű összefüggés volt diagnosztizálható a 0,5-1 év és az 1 évnél hosszabb kinn tartózkodási idő esetén is. Ám a több mint 1 éves kinn tartózkodási idő kapcsán nagyobb összefüggés (46,4%) mutatkozott azokkal, akik a kiköltözés után tettek szert ilyen barátokra (átlag: 42,1%). Összességében tehát elmondható, hogy annak függvényében is változik a külföldi munkavállalás időtartama, hogy az érintett rendelkezik-e külföldi baráttal. Még fontosabb, hogy az ott eltöltött idő összefügg azzal is, hogy a kiutazás után rendelkezik a migráns külföldi baráttal.

Összefüggést feltételeztem **a külföldön tölteni tervezett idő hosszúsága** és annak összefüggésében is, hogy az érintett **milyen településtípusban töltötte a kiutazást megelőző időszakot.** Ám a Chi-négyzet próba **nem mutatott** a két adatállomány között szignifikáns **összefüggést** ($p=0,268$ sig és Cramer's $V=0,268$), melyet az 1. sz. melléklet 3. táblázatában láthatunk.

Ám **nagyon erős összefüggést** mutatott az elemzés a között a két kérdés között, hogy **az érintettek attól függően, hogy mennyi ideje dolgoznak Londonban, mennyi ideig szándékoznak külföldön munkát vállalni.** A Chi-négyzet próba 0,000 sig összefüggést jelzett, a Cramer's V 0,000 volt. Tehát nagyon erős szignifikáns összefüggés tapasztalható a két tényező között. (1. sz. melléklet/ 4. táblázat) A mintába került megkérd-

zettek válaszai alapján azok, akik már több mint 1 éve dolgoznak Londonban az átlagosnál (20,9%) jóval kevésbé tervezik (37,3%), hogy visszatérnek szülőföldjükre. Míg azok, akik kevesebb, mint fél éve dolgoznak Londonban, sokkal inkább tervezik a hazatérést (6,2%) (fordított kérdés). Ugyanide jutunk, ha a táblázat másik végletét vizsgáljuk. Minél kevesebb időt töltött valaki Londonban, annál valószínűbb (29,2%), hogy 1 éven belül tervezi a hazatérését, mint az, aki már több mint 1 éve ott dolgozik (1,7%) (az átlag érték itt 13,1% volt).

Vizsgáltam azt is, hogy attól függően, hogy **hazájában rendelkezett-e munkahellyel az érintett összefügghet-e azzal, hogy Londonban a tanult szakmájában dolgozik-e**. Ám a lekérdezett mintán a Chi-négyzet próba **nem mutatott összefüggést**. ($p=0,185$ sig). (1. sz. melléklet/ 5. táblázat) Mint, ahogy érdekes módon aközött **sem mutatkozott szignifikáns összefüggés** a Chi-négyzet próbán, hogy **a külföldi munkavállalással eltölteni tervezett idő hosszúsága összefüggésben van-e a londoni kereseti lehetőségekkel**, ami számomra meglepő volt. Itt a Chi-négyzet próba $p=0,102$ sig-t mutatott, a Cramer's V úgyszintén. (1. sz. melléklet/ 6. táblázat)

Várakozásaimat igazolta az az összefüggés-elemzés is, melyben azt vizsgáltam, hogy **a Londonban a hazai bérekhez viszonyított kereseti lehetőségek összefüggésben állnak-e az ott munkában töltött órák számával**. A Chi-négyzet próba nem meglepő módon nagyon **erős szignifikáns összefüggést** mutatott a két tényező között ($p=0,004$ sig, Cramer's V úgyszintén). (1. sz. melléklet/ 7. táblázat) Ezek alapján tehát elmondható, hogy egyértelműen azok kerestek jobban Londonban az átlaghoz viszonyítva (88%), a hazai bérekhez képest, akik több időt töltöttek munkavégzéssel – napi 8 vagy annál több órát (94,7%). Valamint azok mondták, hogy inkább kevesebbet keresnek hazai megelőző keresetükhöz képest, akik kevesebb óraszámot (0-6 órát) dolgoztak naponta Londonban (60%).

A **hazatelepülési terveket is vizsgáltam a londoni elhelyezkedés nehézségével összefüggésben** és ugyan a Chi-négyzet próba itt **sem jelzett szignifikáns kapcsolatot** ($p=0,076$ sig, Cramer's V=0,076), a kérdés más módon való feltevése egy hasonló kutatásban szignifikáns eredményre is vezethet. (1. sz. melléklet/ 8. táblázat)

Megvizsgáltam még a **hazalátogatási gyakoriságot is a Londonban való munkavállalással eltöltött idő függvényében**. Itt **erős szignifikáns összefüggést** mutatott a Chi-négyzet próba ($p=0,002$ sig, Cramer's V=0,002), tehát a két tényező valóban összefügg. (1. sz. melléklet/ 9. táblázat) A táblázatról leolvasható, hogy minél hosszabb időt tölt Londonban az érintett munkavállaló annál inkább jellemző rá (37,3%), hogy ritkábban, mint

évente egyszer látogat haza, mint az átlag (22,1%). Míg a másik végletet – a kevesebb, mint fél évet Londonban töltőket – tekintve sokkal nagyobb a valószínűsége (34%) annak, hogy néhány havonta hazalátogatnak, mint az átlag (25,3%). Röviden tehát a vizsgált minta adatai azt mutatják, hogy minél több időt tölt az érintett Londonban, annál inkább lesz jellemző rá, hogy ritkábban látogat szülőföldjére.

A következő érdekes összefüggést annak vizsgálatakor találtam, amikor arra voltam kíváncsi, hogy **az identitástudat változása összefüggésben lehet-e azzal, hogy mennyire élvezik a munkájukat a megkérdezettek** (1. sz. melléklet/ 10. táblázat). A Chi-négyzet próba itt egyértelműen **erős szignifikáns összefüggést** jelzett ($p=0,007$ sig, Cramer's $V=0,007$). Így elmondható, hogy ha a migráns munkavállaló élvezi a munkáját, akkor az átlagnál (56,1%) jobban jellemző rá (60,7%), hogy londoninak/ vagy londoni és eredeti (mix) nemzetiségűnek fogja érezni magát. Míg ha az adott személy nem élvezi a munkáját nagyobb eséllyel (41,9%) fogja magát eredeti nemzetiségűnek érezni az átlagosnál (36,5%), vagy adott esetben inkább egyik nemzetiségűnek sem (19,4%) (itt az átlag 7,4% volt).

Arra a kérdésre, hogy **a londoni identitástudat összefüggésben van-e a mintába került migráns fiatalok családi állapotával** a Chi-négyzet próba ugyan szignifikáns **összefüggést mutatott** ($p=0,004$ sig, Cramer's $V=0,004$), de ez az összefüggés ezen a mintán **valójában nem értelmezhető**, mivel az adatok eloszlása nem volt egyenletes a választási lehetőségek között – valószínűleg egy nagyobb elemszámú minta beigazolná a kapcsolatot. (1. sz. melléklet/ 11. táblázat). Ami azonban ebből a táblázatból is jól látszik, hogy leginkább a házasok (66,7%) és az egyedülállók (62,7%) érzik magukat londoninak, vagy londoninak is - az átlagnál jobban (56,8%).

Végül pedig a Londonban való **letelepedési szándékot vizsgáltam az identitástudat változásának függvényében és szignifikáns összefüggést találtam** ($p=0,015$ sig, Cramer's $V=0,015$). Tehát a mintába került résztvevők alapján kimutatható, a logikusnak is tűnő gondolatmenet, hogy akik londoninak, vagy londoninak is érzik magukat, annál az átlagosnál (51,7%) nagyobb eséllyel jelenik meg a Londonban való letelepedés gondolata (62,2%), mint azoknál, akik eredeti nemzetiségűnek (37%) vagy egyik csoportba tartozónak sem érzik magukat (45,5%). (1. sz. melléklet/ 12. táblázat)

4. ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

4.1. ÖSSZEFOGLALÁS

Napjainkban már nem is kérdés mennyire aktuális a migráció, a külföldi munkavállalás problematikája. Egyre többen, és különösen a fiatalok döntenek úgy, hogy kipróbálják magukat egy másik országban, hátha ott könnyebben boldogulnak – ami szülőföldjük számára egyrészt rossz hír, mivel értékes munkaerőt és tudással rendelkező személyeket kell nélkülözniük, gyakran igencsak hosszú időre. Ám a másik oldalon az országba érkező migráns munkavállalók munkaerőt, tapasztalatokat és másféle megközelítési módokat hozhatnak, ami a fogadó országok gyarapodását is szolgálhatja. Nagyon fontos tehát, hogy a migráció nem csak az éppen fennálló, problémás hozadéka a gyorsan változó európai munkaerőpiacnak, hanem kívánatos feltétele is a jól működő gazdaságoknak és társadalmaknak is. Ahogy a *The Economist* folyóirat *Open Up* című cikkében is megfogalmazódott: „Bevándorlók nélkül a fejlett világ elöregedő és egyre válogatosabb társadalmi már rég hanyatlásnak indultak volna. Gyorsan átalakuló gazdaságaiknak egyre nagyobb szüksége van mind a magasan képzett, mind a kellemetlen és fárasztó munkákat is elvállaló képzetlen munkavállalókra.” (*The Economist*, 2008)

A fentiek ismeretében vállalkoztam egy saját migrációs kutatáson alapuló pályamunka megírására, mely a Londonban munkát vállaló fiatalok indítékait, munkavállalási körülményeit és ennek következményeit igyekezett górcső alá venni. A kutatásban elsősorban a hagyományos, papír alapú kérdőívezés révén jutottam adatokhoz, melyet 2012 őszén Londonba utazva, a helyi utcákon, központi és közösségi tereken például bevásárlóközpontokban töltöttem ki az arra járókkal. Ám a kérdőívet online formában is elkészítettem és egy közösségi oldalon közzétéve kértem a célcsoportba tartozókat, hogy szánjanak rá néhány percet és a válaszadás után küldjék tovább ismerőseiknek. Így összességében 157 darab magyar és angol nyelvű kérdőívet tudtam összegyűjteni, melyet SPSS és Excel rendszerben dolgoztam fel. Ez a 157 fő kitöltő 34 különböző ország képviselői között oszlott meg szerte a világból, ezen belül jelentős kisebbséget alkotott a magyarok csoportja (67 fő), akiket külön fel is kerestem Londonban lakóhelyükön a kérdőív kitöltése végett – így őket néhány kérdésnél külön is vizsgálhattam.

A kutatásom kezdetén három összetett hipotézist állítottam fel, melyek a következők voltak:

H1: Feltételezem, hogy a külföldi munkavállalás elsődleges okai a jobb kereseti lehetőségek, a széles munkaerő-kereslet. A fiatalok migrációs okai között alapvető szerepet játszik még a korábbi szociokulturális háttérük – ezért gyakran előfordul, hogy azok a fiatalok, akik rövidebb időre tervezik a kinti munkavállalást hosszabb időt töltenek Londonban a korábban tervezettnél, de életük végéig nem szándékoznak ott maradni.

A kutatási eredmények alapján a fenti hipotézis **RÉSZBEN IGAZOLÓDOTT BE**, mivel valóban, a megkérdezettek többsége (27%) egyértelműen az anyagiakat jelölte a migrációs döntésüket befolyásoló tényezőként. Ám mindemellett más indítékok is fontosnak bizonyultak. Vezető ok volt például a kíváncsiság/ kalandvágy, a tapasztalatszerzési vágy és az otthoni álláslehetőségek korlátozott száma is. A válaszolóknak 88%-a gondolta úgy, hogy több fizetést kap az elvégzett munkája után Londonban, mint szülőföldjén. A széles munkaerő kereslet a londoni munkavállalás nehézségi szintjének kapcsán jelent meg, amire a munkavállalók 81%-a reagált úgy, hogy átlagos vagy annál könnyebb munkát találni Londonban.

A hipotézis második fele, mely a migrációs okokat a szociokulturális környezettel hozta összefüggésbe színes eredményeket mutatott. Mivel alapvetően a fiatalokat vizsgálta a kutatás, így az életkor szerinti megoszlás 18-30 év között alakult, a nemek szerinti megoszlás egyenletesnek volt mondható. A családi állapotot tekintve a korosztályra jellemző egyedülálló vagy párkapcsolatban él kategóriák domináltak. Az iskolai végzettség aspektusában egyenes korreláció mutatkozott a magas iskolai végzettség és a Londonban munkát vállalók száma között. A kiutazást megelőző időszakra jellemző településtípus tekintetében nem állítható fel egy egységes tendencia – és az összefüggés-elemzés sem mutatott szignifikáns kapcsolatot a Londonban tölteni kívánt idő hosszúságával, – ám szintén a többségnél a felnevelő személy tekintetében egyértelműen a kétszülős modell dominált. A szülők/ nevelők iskolai végzettségét vizsgálva szintén a magas, legtöbbször felsőfokú végzettség volt a meghatározó, de ennek hitelességét gyengíthetik a nemzetközileg eltérő oktatási rendszerbeli és színvonalbeli különbségek – mivel nem csak Európából származó személyek vettek részt a felmérésben.

Végül a hipotézis végét alkotó „ezért gyakran előfordul, hogy azok a fiatalok, akik rövidebb időre tervezik a kinti munkavállalást hosszabb időt töltenek Londonban a korábban tervezettnél, de életük végéig nem szándékoznak ott maradni” gondolat vizsgálata következett. Ehhez kapcsolódva kiderült, hogy a válaszadók nagyobbik fele már hosszú ide-

je, azaz legalább 1 éve dolgozik külföldön (62%) / Londonban (57%), ám a többség még nem tudja (35%), hogy meddig kíván hazáján kívül maradni, viszont 21%-uk már biztosan tudja, hogy nem akar hazatérni. Az sajnos nem derült ki, hogy mennyi időre tervezték a kiutazást megelőzően a kint tartózkodás időtartamát, de az látható, hogy a legtöbben rugalmasan állnak ehhez az időtartamhoz. A londoni letelepedési szándék vizsgálata fele-fele arányt mutatott (52% igen, 48% nem), de mégis többen voltak, akik inkább letelepednének a városban, tehát a hipotézis utolsó része itt megcáfolásra került. A megkérdezettek nagy többsége (75%) szerint egyértelműen Londonban jobb dolgozni, mint hazájában vagy más városban. A külföldi munkalehetőségről való tájékozódás pedig nagy megoszlást mutatott a felajánlott alternatívák között, ezért ott sem állítható fel egyértelmű tendencia. Az elemzésekből kirajzolódott, hogy a kinn tartózkodás időtartama erősen összefügg azzal, hogy az érintett migráns fiatal rendelkezik/ rendelkezett-e a kiutazást megelőzően külföldi baráttal. Ám a hazatelepülési tervek és a londoni elhelyezkedés kitöltők által tapasztalt nehézsége között, nem volt kimutatható szignifikáns kapcsolat. De aközött, hogy attól függően, hogy az érintettek mennyi ideje dolgoznak Londonban, mennyi ideig szándékoznak külföldön munkát vállalni erős összefüggés mutatkozott.

H2: Feltételezem, hogy a Londonban munkát vállaló fiatalok túlnyomó többsége nem saját szakmájában keres munkát/ dolgozik. Az elsődleges céljuk a mielőbbi munkába állás és a jó kereset, amiért viszont sokkal több időt/órát is kell dolgozniuk.

Az eredmények kiértékelése alapján a fenti hipotézis szintén **RÉSZBEN IGAZOLÓDOTT BE**. Ennek feltárása szintén több oldalról való megközelítést igényelt. Ahogy az kiderült, a megkérdezettek nagyobbik fele (65%) már rendelkezett hazájában munkahellyel, ám erős kisebbséget alkotnak a frissen végzettek/ korábban munkanélküliek csoportja is. 94%-uk pedig jelenleg is dolgozik Londonban, mégpedig túlnyomórészt a 21 szakmacsoport közül is a vendéglátás/idegenforgalom területén (51%). Saját bevallásuk szerint e munkájuk pedig nem tanult szakmájukba sorolható (81%-nál) és megközelítőleg a válaszolók fele (48%) már legalább egy éve ezen a területen dolgozik. Viszont az is fontos, hogy elmondásuk alapján korábbi munkájuk sem eredeti szakmájukba volt sorolható (73%) – függetlenül attól, hogy hazájukról vagy külföldről beszéltünk. Jelenlegi munkahelyükön pedig a legtöbben (34%) a kedvező fizetés miatt dolgoznak, de az eredmények megoszlása itt is magas szintet mutatott, így egyértelmű tendencia nem állítható fel. A fenti indokon kívül pedig 79%-uk esetében arról is szó van, hogy egyszerűen élvezik a mun-

kájukat. Ahogy korábban már említettem 82%-uk általánosságban külföldön, de 88%-uk állította, hogy egészen pontosan Londonban jobban keres, mint szülőhazájában.

Arra kérdésre viszont, hogy mindezért többet is kell-e dolgozniuk a válaszok már nem voltak ennyire egyértelműek. Az elemzések arra mutattak rá, hogy a legkevesebb órát (0-6 óra) naponta dolgozók száma London és a szülőföld között nem változott, viszont Londonban már többen dolgoztak napi 6-8 vagy 8-12 órát, az otthoni viszonyokhoz képest, viszont a származási országukban a kitöltők közül többen dolgoztak több mint 12 órát naponta. A Londonban tapasztalható 6-8/ 8-12 órás napi munkaidőben dolgozók arányának növekedése pedig a hazájukban nem dolgozók (Londonban dolgozni kezdők) átcsoportosulásával magyarázható. Érdekes viszont, hogy az összefüggések keresésekor erős szignifikáns kapcsolatot találtam a Londonban a hazai bérekhez viszonyított kereseti lehetőségek és az ott munkában töltött órák számával. Mindez csupán azt bizonyítja, hogy minél több időt tölt a munkavállaló munkavégzéssel Londonban, annál inkább érzi, hogy a hazai viszonyokhoz képest jobban keres. Röviden tehát Londonban, a magasabb fizetésért nem kell több időt munkával tölteniük a munkavállalóknak a megelőző, otthoni állapothoz képest, de ha ezt teszik, erősödik bennük a tudat, hogy anyagi szempontból előnyösebb választás volt a Londoni munkavállalás. Ám, emellett az viszont, valóban beigazolódott, hogy a Londonban munkát vállaló fiatalok túlnyomó többsége (81%) nem saját szakmájában keres munkát/ dolgozik.

H3: A külföldön munkát vállaló fiatalokban felmerül a két lábon állás, az egyszerre itt is vagyok, ott is vagyok paradigmája. Azaz minden fiatalban élnek még a saját nemzeti sajátosságaik, melyeket alapvetően nem akarnak elfojtani vagy elfelejteni, de emellett egy új „londoni öntudatuk” is kialakul. Az a fiatal, aki hosszú időt tölt Londonban, többé nem érzi magát csak magyarnak, franciának stb., hanem kettős „nemzeti érzése” alakul ki.

A fenti tézisem a megkérdezett minta alapján **BEIGAZOLÓDOTT**, valóban végbemegy az érintettek körében ezen identitástudatbeli változás. Természetesen ezt a feltételezést is több aspektusból közelítettem meg, melyek alapján kiderült, hogy a válaszolók 23%-a már teljesen integrálódottnak érzi magát Londonban, 61%-uk pedig kezdi otthon érezni magát a városban/ nem érzi úgy, hogy idegen lenne ott. Az is kiderült, hogy az érintetteknek töredéke, csupán 21%-a tudja biztosan, hogy hazatérne hazájába, a fennmaradó nagy többség nem akar hazatérni, vagy még nem tudja, 34-ből 20 ország esetében pedig a valós hazai munkanélküliségi ráta is a londoni maradás mellett szól.

Érdekes tény az is, hogy a megkérdezetteknek több mint a fele (56%) csak pozitívan nyilatkozott a londoni emberekről és csupán 13%-uk volt, aki kizárólag negatív kifejezésekkel illette őket. A korábban már említett – külföldi munkavállalásban töltött időt erősen befolyásoló – külföldi barát létezése/ ténye a megkérdezettek esetében 89%-nál volt elmondható, azaz a kiutazás előtt vagy után, de rendelkeztek ilyen ismerőssel. A sajátjától eltérő kultúrával való találkozás gyakorisága alapján szintén meghatározónak bizonyult, hogy a legtöbbször állandóan (54%) találkoznak ezzel mindennapjaikban, így az efelé való nyitás lehetősége is nagyobb. A hazalátogatási gyakoriság vizsgálata alapján azt is láthatjuk, hogy a legtöbb kitöltő (78%) évente legalább egy látogatást tesz hazájában. A hazalátogatási gyakoriságot pedig többek között a Londonban való munkavállalással eltöltött idő is szignifikánsan befolyásolja. Tehát tesz azért, hogy ne szakadjon el végleg attól a kultúrától, országtól, családtól, amelyben felnőtt. Az otthoniakkal való kapcsolattartási módokat tekintve a mai technológiai fejlettségnek köszönhetően a vizsgált fiatalok meg is tudják oldani a kötelékek ápolását, mivel leggyakrabban interneten (59%) és telefonon (36%) tartják a kapcsolatot és mindösszesen töredékük, 2% mondta, hogy már semmilyen formában sem tartja a kapcsolatot az otthoniakkal.

Tézisemet támasztja alá az is, hogy Londonban a megkérdezett fiatalok többsége (55%) mondta, hogy megőrizte eredeti nemzetiségét, de ehhez egy új londoni öntudata is kialakult már. Abból pedig, hogy Londonban valójában külföldinek, otthon londoninak „számítanak” ezek a fiatalok jellemzően nem volt konfliktusuk – összesen 15% esetében fordult már elő, hogy megjegyzést tettek erre, vagy konkrétan konfliktusforrást jelentett. Zárásként, pedig mintegy összegezve a kutatást a legtöbb válaszadó (44%) úgy nyilatkozott, hogy ő lényegében londoninak és eredeti nemzetéhez tartozónak is érzi magát, 13%-uk pedig egyenesen londoninak, 7%-uk egyiknek sem és csupán a hátralevő 36% őrizte meg kizárólagosan eredeti nemzetiségét identitásában. Az említett identitástudatbeli változás pedig kimutatható, szignifikáns összefüggésben van azzal, hogy mennyire élvezik a munkájukat a megkérdezettek, ezen túl pedig a londoni letelepedési szándékra is hatással van.

4.2. KÖVETKEZTETÉSEK

Valóban igaznak bizonyult, hogy a legtöbbször az anyagi okok miatt választották Londont munkavállalásuk helyszínévé, ám szociokulturális környezetüknek kevesebb hatása volt a migrációs döntésükre, mint ahogyan azt előzőleg feltételeztem. És a megkérdezetteknek

fele pedig igenis szívesen letelepedne a városban. Arra azonban nem derült fény, hogy a tervezettnél rendre tovább maradnak a városban a kitelepült fiatalok, de az viszont kiderült, hogy minél több időt töltenek ott munkavállalóként annál tovább tervezik a külföldön maradást a jövőre nézve is.

Az is egyértelművé vált, hogy a Londonba költözött fiatalok közül legtöbben nem saját szakmájukban helyezkednek el, de élvezik aktuális munkájukat, túlnyomó részüket valóban magas fizetése motiválja jelenlegi munkahelyén, de ezért nem feltétlen kell több órát dolgozniuk a korábbi, hazai munkaóráikhoz képest.

Végül pedig az is tisztázódott, hogy e fiatalok jelentős hányadánál valóban változás megy végbe identitástudatukban. Immáron nem csak magyarként, franciaként vagy japánként tekintenek magukra, hanem egy új aspektussal gazdagodott személyiséggel – londoni polgárként jellemzik magukat. Ami nem azt jelenti, hogy ettől fogva ők a brit nemzet elkötelezett fiai, hanem eredeti nemzetiségüket megtartva egy új perspektívával, London hozadékával bővül énképük, így ők ezen túl már nem csupán saját nemzetük képviselői, hanem „Londoniak”.

A kutatás háttérben meghúzódó összefüggések feltárása érdekes és izgalmas kihívásnak mutatkozott számomra, melynek vizsgálatát nagy lelkesedéssel végeztem. A Londonban töltött idő alatt magam is megtapasztalhattam az utólagos adatelemzés eredményeinek való életben való érvényességét, melynek következményeként megfogalmazódott bennem, hogy a vizsgált probléma mindenképpen további longitudinális feltáró kutatások elvégzése után kiált. Feltehetően ez olyan újszerű megközelítések megelevenedését is lehetővé tenné, melyek nem csupán a migrációkutatással foglalkozó szakemberek számára jelentenének merőben új felfedezéseket, de adott esetben a nemzeti, vagy globális szintekre is hatással lehetnének. Ennek megvalósulása azonban egy következő, jövőbeni kutatás elvégzéséig még várat magára.

4.3. JAVASLATOK

A kutatási eredmények elemzése és kiértékelése során megfogalmazódott bennem néhány a témához kapcsolódó javaslat is. Ezeknek egy része kisebb volumenű, esetenként csupán a személyek közötti relációkban értelmezendő, míg másik része ugyan már nemzetpolitikai szinten is célkitűzésként szerepel, ám újbóli megerősítést nyer erről az oldalról

is megközelítve. Ezen felül pedig az ezek megvalósításához szükséges lépések mielőbbi megtételét is szükségesnek tartom.

Javaslom tehát, hogy még több, hasonló jellegű kutatást végezzünk a továbbiakban a probléma alaposabb feltérképezésére, beleértve többek között a külföldi munkavállalás személyiségbeli változásainak, a kiutazást befolyásoló körülmények teljesebb feltárásának és a nemzetközi migrációs vándorlások háttérösszefüggéseinek vizsgálatát.

Javítani kellene a hazai munkaerő-piaci körülményeket – ahogy ez már korábban megfogalmazott gazdasági célkitűzésként is megjelent, – így a fizetéseket a megélhetési költségekhez igazítani, megfelelő számú produktív munkahelyet biztosítani, hogy a fiatal pályakezdők se kényszerüljenek a külföldön való boldogulásra.

Mindezek mellett szorgalmazni kellene a külföldi tanulmányi és munkahelyi programok fejlesztését, népszerűsítését, hogy az ezeken részt vevő érintettek az így szerzett tapasztalataikkal hozzájárulhassanak adott esetben oktatási intézményük, munkahelyük vagy akár származási országuk gyarapodásához.

Kíváncsinos volna egy állami szintű program kidolgozása is a munkahelyteremtés mellett a munkahelyi diszkrimináció csökkentésére, hogy ez által javuljanak a fiatalok hazai elhelyezkedési esélyei és „ittthon maradási kedve” – így megelőzve tömeges elvándorlásukat.

Mindemellett megoldást kellene találni arra is, hogy a munkavállalóknak lehetősége legyen tanult szakmájukban elhelyezkedni Magyarországon, de ugyanez javasolt a többi országok esetében is, hiszen így a képzésükbe fektetett ráfordítások is könnyebben hasznosulnának.

Adott esetben, ha egy cég vagy egyéb munkahely szervez külföldi kiküldetést egy munkavállalója számára, akkor gondoskodnia kellene a jelölt kötelező jellegű felkészítéséről az új ország kultúrájára, az eltérő körülményekre vonatkozóan, hogy maga a kiküldetés ne végződjön kudarccal sem a munkáltató, sem a foglalkoztatott számára. A felkészítés megtartásáról és a kiküldetés tapasztalatairól dokumentáció vezetése volna javasolt, hogy a következő hasonló esetben, ebből már tanulva még sikerebben tudják megszervezni mind a felkészítést, mind a külföldi kinn tartózkodást.

Végül pedig a tanácsadói munka kapcsán fontos odafigyelni, hogy azon fiatalok körében, akiknél jobb vagy kézenfekvőbb megoldás híján felmerül a külföldi munkavállalás gondolata, a tanácsadók segítsék őket az információgyűjtésben, tájékozódásban és az erre való teljes felkészülésben. Ezek mellett pedig a másik oldalon maguknak, a tanácsadóknak

is szükséges lenne ilyen irányú, globális ismeretekre szert tenni, hogy a tőlük telhető legjobb módon tudják segíteni a tanácskérők boldogulását e téren.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

1. Artner, A. (2011a): Globális munkaerő-piaci helyzet, válságkezelés és hatásai. *Munkaügyi Szemle*, 55. évf. 1. sz., pp. 44-51.
2. Artner, A. (2011b): Válság és migráció. *Munkaügyi Szemle*, 55. évf. 2. sz., pp. 66-69.
3. Bodó, J. (2008): *Diskurzusok és életutak a migráció tükrében*. Scientia Humana, Budapest 222. p.
4. Elek, L. (2011): Ha külföldön dolgozunk. *Humánpolitikai Szemle*, 22 évf. 10. sz., pp. 66-67.
5. Egyedi, I. (2009a): A globalizáció vagy a műszaki haladás? Az egyre nagyobb jövővelmi különbségek magyarázatának kutatása. *Humánpolitikai Szemle*, 20. évf. 5. sz., pp. 94.
6. Egyedi, I. (2009b): Költségcsökkentés más módon – Brit vállaltok törekvései a tömeges elbocsátások elkerülésére. *Humánpolitikai Szemle*, 20. évf. 7-8 sz., pp. 146-148.
7. G. Tóth, I. (2011): Szökésjog - Népszerűsödő külföldi munkavállalás. *HVG*, 36. sz., pp. 56-57.
8. Hajduk, A. (2008): *Esély vagy veszély? Bevándorlás Magyarországra*. Demos Magyarország Alapítvány, Budapest 118. p.
9. Hárs, Á. (2009): Nemzetközi migráció a számok és a statisztika tükrében. *Statisztikai Szemle*, 87. évf. 7-8. sz., pp. 682-711.
10. Illés, S. – Kincses, Á. (2009): Migráció és cirkuláció. *Statisztikai Szemle* 87. évf. 7-8. sz., pp. 729-747.
11. Koltai, A. (2009): Az interkulturális sokk és az ebből fakadó problémák megelőzése. *Munkaügyi Szemle*, 53. évf. 1. sz., pp. 81-89.
12. Lindler, S. (2011): A hazai munkaerőpiac helyzete 2011. I. negyedében. *Humánpolitikai Szemle*, 22. évf. 6. sz., pp. 3-9.
13. Lindler, S. (2010): A munkanélküliség alakulása az OECD országokban 2009 III. és IV. negyedévi adatok tükrében. *Humánpolitikai Szemle*, 21. évf. 5. sz., pp. 3-8.
14. Melegh, A. (2011): A globalizáció és migráció Magyarországon. *Educatio*, 20. évf. 2. sz., pp. 166-180.

15. Moldikova, I. (2009): A keletről nyugatra irányuló migráció jellegzetességei az európai migrációs rendszer összefüggéseiben: a migráció kontrolljának lehetőségei és korlátai. *Demográfia* 52. évf. 2-3 sz., pp. 113-147.
16. Pálinkó, É. (2011): Migráció és hazatelepülés a tudományos fokozattal rendelkező fiatal biológusok körében. *Munkaügyi Szemle*, 55. évf. 1. sz., pp. 89-98.
17. Rolek, T. (2009): A globális foglalkoztatási kihívás. *Munkaügyi Szemle* 53. évf. 2. sz., pp. 108-109..
18. Szakképzés, mobilitás, migráció I. (kutatási jelentés). *Szakoktatás*, (2011) 61. évf. 6. sz. pp. 1-6.
19. Szűcs Nóra (2010): Hazatérési sokk, avagy otthon, édes otthon. *Munkaügyi Szemle* 54. évf. 3. sz., pp. 84-89.

Internetes források:

1. Földes, A.: A közhangulat és a jövőtlenség miatt menekülnek a magyarok.
http://index.hu/belfold/2012/10/11/a_politika_es_a_kozhangulat_miatt_menekulnek_a_magyarok/ (2012. 10. 10.)
2. Google: Public data. Bruttó hazai termék – Magyarország
http://www.google.hu/publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_&met_y=ny_gdp_mkt_p_cd&idim=country:HUN&dl=hu&hl=hu&q=magyarorsz%C3%A1g+gdp
(2012. 10. 10.)
3. Google: Public data. Munkanélküliségi ráta – Magyarország és Egyesült Királyság
http://www.google.hu/publicdata/explore?ds=z8o7pt6rd5uqa6_&met_y=unemployment_rate&idim=country:uk&fdim_y=seasonality:sa&dl=hu&hl=hu&q=munkan%C3%A9l%C3%BClis%C3%A9gi+r%C3%A1ta+egy%C3%BClt+kir%C3%A1lys%C3%A1g#!ctype=l&strail=false&bcs=d&nselm=h&met_y=unemployment_rate&fdim_y=seasonality:sa&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=country_group&idim=country:uk:hu&ifdim=country_group&hl=hu&dl=hu&ind=false (2012. 10. 10.)
4. Index Mundi: Afghanistan Unemployment Rate
http://www.indexmundi.com/afghanistan/unemployment_rate.html (2012. 10.15.)
5. Index Mundi: Nepal Unemployment Rate
http://www.indexmundi.com/nepal/unemployment_rate.html (2012. 10.15.)
6. Központi Statisztikai Hivatal (2010): Munkaerő-piaci helyzetkép, *Statisztikai Tükör*, 6. évf. 12. sz., pp. 1-4.

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/munkerohelyz/munkerohelyz11.pdf>
(2012. 09.10.)

7. Magyarország Nagykövetsége – London – Egyesült Királyság. AZ ország társadalmi-gazdasági helyzete.

http://www.mfa.gov.hu/kulkepviselet/UK/hu/Bilateralis/az_orszag_tarsadalmi_gazdasagi_helyzete (2012. 10. 10.)

8. Nemzeti Pályaorientációs Portál: Szakmacsoport – választó.

<http://eletpalya.munka.hu/szakmacsoport-bemutatas> (2012. 10. 20.)

9. Unemployment Rates, list by country www.tradingeconomics.com/unemployment-rates-list-by-country (2012. 10. 15.)

MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET: TÁBLÁZATOK

1. táblázat: A megkérdezettek származási országában becsült munkanélküliségi ráta a kitöltők válaszai alapján

Országok	Valós munkanélküliségi ráta (%) (2012)	Inkább alábecsülte	Inkább túlbecsülte	Megközelítőleg jól becsülte
Afganisztán	35			x
Albánia	13,3			nincs adat
Banglades	4,5		x	
Belgium	7,4	x		
Brazília	5,4		x	
Bulgária	12,3			x
Cseh Köztársaság	8,4			nincs adat
Dél-Afrikai Köztársaság	24,9			x
Egyesült Királyság	7,9			
Egyiptom	12,6	x		
Franciaország	10,2	x		
Fülöp-szigetek	7		x	
Hollandia	6,6	x		
India	3,8		x	
Irán	8		x	
Írország	14,8			x
Japán	4,2			x
Kolumbia	9,7	x		
Lengyelország	12,4			x
Lettország	16,1	x		
Litvánia	13,3	x		
Magyarország	10,4		x	
Nepál	46			x
Nigéria	23,9			x
Norvégia	3			nincs adat
Olaszország	10,7		x	
Oroszország	5,2		x	
Pakisztán	5,7	x		
Portugália	15			x
Románia	7,6			x
Spanyolország	24,6			x
Srí Lanka	3,9		x	
Ukrajna	9,1			nincs adat
USA	7,8		x	
Venezuela	7,9		x	

Forrás: saját kérdőíves adatok, www.indexmundi.com, www.tradingeconomics.com

2. táblázat: A külföldi baráttal való rendelkezés és a külföldi munkavállalásban töltött idő közötti összefüggés vizsgálata (SPSS)

Do_you_have_foreign_friends * new_how_long_abroad Crosstabulation

			new_how_long_abroad			
			less than 0.5 year	0,5-1 year	more than 1 year	Total
Do_you_have_foreign_friends	After I came I got them	Count % within Do_you_have_foreign_friends	12 21,4%	18 32,1%	26 46,4%	56 100,0%
	No	Count % within Do_you_have_foreign_friends	9 56,2%	4 25,0%	3 18,8%	16 100,0%
	Yes, I already had before I came	Count % within Do_you_have_foreign_friends	14 19,2%	27 37,0%	32 43,8%	73 100,0%
	Total	Count % within Do_you_have_foreign_friends	35 24,1%	49 33,8%	61 42,1%	145 100,0%

p=0,029 sig, Cramer's V=0,029

Forrás: saját kérdőíves adatok

3. táblázat: A külföldön tölteni tervezett idő hosszúságának vizsgálata azzal összefüggésben, hogy az érintett milyen településtípusban töltötte a kiutazást megelőző időszakot (SPSS)

Childhood_place * new_plans_for_moving_back Crosstabulation

			new_plans_for_moving_back				
			maximum 1 year	more years	don't know	no plans for moving back	Total
new_childhood_place	farm, village	Count	3	12	10	4	29
		% within new_childhood_place	10,3%	41,4%	34,5%	13,8%	100,0%
	town	Count	9	16	27	10	62
		% within new_childhood_place	14,5%	25,8%	43,5%	16,1%	100,0%
	big city	Count	3	12	5	10	30
		% within new_childhood_place	10,0%	40,0%	16,7%	33,3%	100,0%
	capital city	Count	4	8	11	8	31
		% within new_childhood_place	12,9%	25,8%	35,5%	25,8%	100,0%
	Total	Count	19	48	53	32	152
		% within new_childhood_place	12,5%	31,6%	34,9%	21,1%	100,0%

p=0,268 sig, Cramer's V=0,268

Forrás: saját kérdőíves adatok

4. táblázat: A londoni munkavállalással eltöltött idő összefüggése a külföldön tervezett munkavállalás időtartamával (SPSS)

How_long_you_been_working_in_London * new_plans_for_moving_back
Crosstabulation

			plans_for_moving_back				
			maximum 1 year	more years	don't know	no plans for moving back	Total
How_long_you_been_working_in_London	less than 0.5 year	Count	14	18	13	3	48
		% within been_working_in_London	29,2%	37,5 %	27,1 %	6,2%	100,0 %
	0,5-1 year	Count	5	13	21	7	46
		% within been_working_in_London	10,9%	28,3 %	45,7 %	15,2%	100,0 %
	more than 1 year	Count	1	17	19	22	59
		% within been_working_in_London	1,7%	28,8 %	32,2 %	37,3%	100,0 %
	Total	Count	20	48	53	32	153
		% within been_working_in_London	13,1%	31,4 %	34,6 %	20,9%	100,0 %

p=0,000 sig, Cramer's V=0,000

Forrás: saját kérdőíves adatok

5. táblázat: A származási országban való munkahellyel rendelkezés összefüggésének vizsgálata a tanult szakmában való elhelyezkedéssel Londonban (SPSS)

Job_in_mother_country * Are_you_working_in_your_profession_studied
Crosstabulation

		Are_you_working_in_your_profession_studied		
		no	yes	Total
Job_in_mother_country	yes	Count 76	Count 22	Count 98
		% within Job_in_mother_country 77,6%	% within Job_in_mother_country 22,4%	% within Job_in_mother_country 100,0%
	no	Count 45	Count 7	Count 52
		% within Job_in_mother_country 86,5%	% within Job_in_mother_country 13,5%	% within Job_in_mother_country 100,0%
	Total	Count 121	Count 29	Count 150
		% within Job_in_mother_country 80,7%	% within Job_in_mother_country 19,3%	% within Job_in_mother_country 100,0%

p=0,185 sig, Cramer's V=0,185

Forrás: saját kérdőíves adatok

6. táblázat: A külföldi munkavállalással eltölteni tervezett idő hosszúságának vizsgálata a londoni kereseti lehetőségekkel összefüggésben (SPSS)

Better_money_London2 * new_plans_for_moving_back Crosstabulation

			plans_for_moving_back				
			maximum 1 year	more years	dont know	no plans for moving back	Total
better_money_London2	no or same	Count	5	3	8	2	18
		% within better_money_London2	27,8%	16,7%	44,4%	11,1%	100,0%
	yes, better money	Count	15	44	44	30	133
		% within better_money_London2	11,3%	33,1%	33,1%	22,6%	100,0%
	Total	Count	20	47	52	32	151
		% within better_money_London2	13,2%	31,1%	34,4%	21,2%	100,0%

p=0,102 sig, Cramer's V=0,102

Forrás: saját kérdőíves adatok

7. táblázat: A londoni kereseti lehetőségek vizsgálata a Londonban munkavégzéssel töltött idő összefüggésében (SPSS)

Working_hours_London * better_money_London2 Crosstabulation

			better_money_London2		
			no or same	yes, better money	Total
Working_hours_London	0-6 hours/ day	Count	4	6	10
		% within Working_hours_London	40,0%	60,0%	100,0%
	6-8 hours/ day	Count	10	55	65
		% within Working_hours_London	15,4%	84,6%	100,0%
	8 hours or more/ day	Count	4	71	75
		% within Working_hours_London	5,3%	94,7%	100,0%
Total		Count	18	132	150
		% within Working_hours_London	12,0%	88,0%	100,0%

p=0,004 sig. Cramer's V=0,004

Forrás: saját kérdőíves adatok

8. táblázat: A hazatelepülési tervek vizsgálata a londoni elhelyezkedés nehézségével összefüggésben (SPSS)

Easy_to_find_a_job_in_London2 *
Want_to_go_back_and_live_ever_in_your_mother_country_permanently
Crosstabulation

			Want_to_go_back_and_live_ever_in_your_mother_country_permanently			
			I do not know yet	no	Yes	Total
Easy_to_find_a_job_in_London2	Harder than the normal	Count % within Easy_to_find_a_job_in_London2	9 30,0%	10 33,3%	11 36,7%	30 100,0%
	Normal	Count % within Easy_to_find_a_job_in_London2	27 47,4%	11 19,3%	19 33,3%	57 100,0%
	Easier than the normal	Count % within Easy_to_find_a_job_in_London2	37 60,7%	10 16,4%	14 23,0%	61 100,0%
	Total	Count % within Easy_to_find_a_job_in_London2	73 49,3%	31 20,9%	44 29,7%	148 100,0%

p=0,076 sig, Cramer's V=0,076

Forrás: saját kérdőíves adatok

9. táblázat: A hazalátogatási gyakoriság vizsgálata a Londonban munkavállalással eltöltött idő függvényében (SPSS)

**How_long_you_been_working_in_London * How_often_do_you_go_home_for_visit
Crosstabulation**

			How_often_do_you_go_home_for_visit			
			min. few months often	min. 1 occasion per year	rarely than 1 per year	Total
How_long_you_been_working_in_London	less than 0.5 year	Count	16	24	7	47
		% within been_working_in_London	34,0%	51,1%	14,9%	100,0%
	0,5-1 year	Count	16	27	5	48
		% within been_working_in_London	33,3%	56,2%	10,4%	100,0%
	more than 1 year	Count	7	30	22	59
		% within been_working_in_London	11,9%	50,8%	37,3%	100,0%
	Total	Count	39	81	34	154
		% within been_working_in_London	25,3%	52,6%	22,1%	100,0%

p=0,002 sig, Cramer's V=0,002

Forrás: saját kérdőíves adatok

10. táblázat: Az identitástudat változásának vizsgálata annak függvényében, hogy mennyire élvezik a munkájukat a megkérdezettek (SPSS)

Do_you_enjoy_your_job * now_you_are Crosstabulation

		now_you_are			
		original nationality	Londoner or both of them	not either of them	Total
Do_you_enjoy_your_job no	Count	13	12	6	31
	% within Do_you_enjoy_your_job	41,9%	38,7%	19,4%	100,0%
yes	Count	41	71	5	117
	% within Do_you_enjoy_your_job	35,0%	60,7%	4,3%	100,0%
Total Count		54	83	11	148
% within Do_you_enjoy_your_job		36,5%	56,1%	7,4%	100,0%

p=0,007 sig, Cramer's V=0,007

Forrás: saját kérdőíves adatok

11. táblázat: Az identitástudat változásának vizsgálata a családi állapot függvényében (SPSS)

Family_status * now_you_are Crosstabulation

			now_you_are			
			original nationality	Londoner or both of them	not either of them	Total
Family_status	divorced	Count	0	0	1	1
		% within Family_status	,0%	,0%	100,0%	100,0%
	engaged	Count	5	5	0	10
		% within Family_status	50,0%	50,0%	,0%	100,0%
	in relationship	Count	17	20	7	44
		% within Family_status	38,6%	45,5%	15,9%	100,0%
	married	Count	6	12	0	18
		% within Family_status	33,3%	66,7%	,0%	100,0%
	single	Count	25	47	3	75
		% within Family_status	33,3%	62,7%	4,0%	100,0%
	Total	Count	53	84	11	148
		% within Family_status	35,8%	56,8%	7,4%	100,0%

p=0,004 sig, Cramer's V=0,004

Forrás: saját kérdőíves adatok

12. táblázat: A Londonban való letelepedési szándék vizsgálata az identitástudat változásának függvényében (SPSS)

Now_you_are * Would_you_like_to_settle_down_in_London Crosstabulation

			Would_you_like_to_settle_down_in_London		
			no	yes	Total
Now_you_are	original nationality	Count % within now_you_are2	34 63,0%	20 37,0%	54 100,0%
	Londoner or both of them	Count % within now_you_are2	31 37,8%	51 62,2%	82 100,0%
	not either of them	Count % within now_you_are2	6 54,5%	5 45,5%	11 100,0%
	Total	Count % within now_you_are2	71 48,3%	76 51,7%	147 100,0%

p=0,015 sig, Cramer's V=0,015

Forrás: saját kérdőíves adatok

2. MELLÉKLET: MAGYAR NYELVŰ KÉRDŐÍV

Tisztelt Kitöltők!

Somogyi Noémi vagyok, a Szent István Egyetem, emberi erőforrás tanácsadó szakos hallgatója.

Az alábbi kérdőívvel többek között az Önök külföldi munkavállalásával kapcsolatos véleményéről, tapasztalatairól szeretnék képet kapni, melyet a készülő szakdolgozatomhoz használnék fel.

Kérem, segítse munkámat azzal, hogy kitölti ezt a kérdőívet!
A részvétel önkéntes és névtelen, ezért kérem, válaszaiban törekedjen az őszinteségre!

Egyes kérdéseknél több válasz is lehetséges.
Ha úgy érzi, Önre több is igaz, kérem, értelemszerűen jelölje meg valamennyi megfelelőt!

Köszönettel:

Somogyi Noémi

Budapest, 2012.09. 24.

1. Életkora:.....év

2. Neme: férfi / nő

3. Családi állapota:

1. egyedülálló
2. párkapcsolatban él
3. eljegyzett
4. házas
5. elvált
6. özvegy

4. Anyanyelve:

5. (Befejezett) Iskolai végzettsége:

1.osztály általános iskola
2. szakmai középfokú iskola
3. gimnázium
4. főiskola
5. egyetem
6. egyéb:.....

6. Hol töltötte gyermekkorát/ a kiutazás megelőző időszakot?

1. tanyán
2. falun
3. kisvárosban
4. nagyvárosban, megyeszékhelyen
5. főváros

7. Kérem, húzza alá a megfelelő választ!

1. szülei nevelték
2. nagyszülők nevelték
3. egyik szülő nevelte
4. nevelőszülők nevelték
5. intézetben nevelkedett

8. Szülei, nevelői legmagasabb iskolai végzettsége:

1. főiskola
2. egyetem
3. gimnáziumi érettségi
4. szakmunkásképző, szakközépiskolai érettségi
5. nyolc általános
6. befejezetlen általános iskola
7. nincs iskolai végzettség
8. egyéb:.....

9. Miért döntött úgy, hogy külföldön vállal munkát? (Több választ is megjelölhet!)

1. jobb fizetések
2. tapasztalatszerzés
3. barátok, ismerősök miatt
4. kíváncsiság, kalandvágy
5. otthon nem találtam munkát
6. mások pozitív példája nyomán
7. tanulás, szakmai tudás elmélyítése
8. előző, otthoni munkahelyi érdemtelen bánásmód
9. önéletrajzomban jól mutat
10. turisztikai vonzerő
11. egyéb:.....

10. Mennyi ideje dolgozik külföldön?

1. most kezdtem, pár napja
2. pár hete
3. néhány hónapja
4. fél éve
5. 1 éve
6. több éve

11. Mennyi ideje dolgozik Londonban?

1. most kezdtem, pár napja
2. pár hete
3. néhány hónapja
4. fél éve
5. 1 éve
6. több éve

12. Mennyi ideig kíván külföldön dolgozni?

1. nem tudom, majd közben derül ki
2. néhány hét
3. néhány hónap
4. fél év
5. egy év
6. pár év
7. több évig
8. nem is tervezem, hogy hazaköltözzöm

13. Tervezi, hogy élete végéig Londonban maradjon, ha teheti?

1. Igen, mert
.....
2. Nem, mert
.....

14. Könnyű elhelyezkedni Londonban? (Értékelje 1-5 terjedő skálán! 1. nagyon nehéz, 5. nagyon könnyű)
.....

15. Hol jobb dolgozni tapasztalatai szerint?

- otthon
- Londonban
- másik város:.....

16. Honnan tájékozódott a külföldi munkalehetőségekről?

1. ismerősöm ajánlotta
2. ismerősöm munkahelyén üresedés volt
3. hirdetésben láttam
4. otthoni munkaközvetítőn keresztül
5. londoni munkaközvetítőn keresztül
6. csak úgy kimentem szerencsét próbálni
7. egyéb:.....

17. Volt-e már munkahelye hazájában?

1. Igen volt már munkahelyem
2. Nem, épp akkor fejeztem be az iskolát és közben nem dolgoztam
3. Korábban munkanélküli voltam
4. Egyéb:.....

18. Jelenleg dolgozik?

1. Nem
2. Igen

19. Milyen területen dolgozik?

1. Egészségügy
2. Szociális szolgáltatások
3. Oktatás
4. Művészet, közművelődés, kommunikáció
5. Gépészet
6. Elektrotechnika-elektronika
7. Informatika
8. Vegyipar
9. Építészet
10. Könnyűipar
11. Faipar
12. Nyomdaipar

13. Közlekedés
14. Környezetvédelem-vízgazdálkodás
15. Közgazdaság
16. Ügyvitel
17. Kereskedelem-marketing, üzleti adminisztráció
18. Vendéglátás-idegenforgalom
19. Mezőgazdaság
20. Élelmiszeripar
21. Egyéb szolgáltatások

20. A tanult szakmájában dolgozik?

1. Igen
2. Nem

21. Mi a foglalkozása?

.....

22. Mióta dolgozik ebben a szakmában Londonban?

23. Előtte ha dolgozott, mi volt a munkája?

.....

24. Korábbi munkája az eredeti szakmájába sorolható?

1. Igen
2. Nem

25. Miért dolgozik jelenlegi munkahelyén?

1. Úgy érzi hosszú távon szakmailag fejlődhet
2. Biztos munkahely
3. A havi fizetésem motivál
4. Barátaim is itt dolgoznak
5. Egyéb:.....

26. Élvezi a munkáját?

1. Igen
2. Nem

27. Mennyi időt vesz el a munkavégzés Londonban?

1. napi 0-6 óra
2. napi 6-8 óra
3. napi 8-12 óra
4. több mint 12 óra naponta

28. Hazájában mennyi időt töltött munkavégzéssel?

1. nem dolgoztam
2. napi 0-6 óra
3. napi 6-8 óra
4. napi 8-12 óra
5. több mint 12 óra naponta

29. Mit gondol, jobban keres külföldön, mint hazájában? (mennyivel?)

1. nem
2. kb. ugyanannyit
3. igen, kicsit többet
4. igen, kb. a dupláját
5. igen, több, mint a dupláját

30. Londoni munkáját tekintve jobban keres hazai munkahelyéhez képest?

1. nem
2. kb. ugyanannyit
3. igen, kicsit többet
4. igen, kb. a dupláját
5. igen, több, mint a dupláját

31. Kívülállónak érzi magát külföldön vagy integrálódottnak?

1. teljesen kívülálló vagyok
2. kezdem magam itteninek érezni, nem érzem magam idegennek itt
3. otthonomnak hívom a várost, teljesen itteni lettem

32. Haza akar-e valaha térni szülőföldjére, véglegesen?

1. igen
2. nem
3. még nem tudom

33. Hazájában mekkora a munkanélküliség?

1. 0-5 %
2. 5-8 %
3. 8-10 %
4. 10-12%
5. több mint 12%

34. Ha jellemeznie kellene a londoni embereket 3 szóban mit mondana?

1.
2.
3.

35. Vannak külföldi barátai?

1. Már voltak mielőtt kimentem
2. Miután kimentem, utána lettek
3. Nincsenek
4. Egyéb:.....

36. Mennyit találkozik azzal a külföldi kultúrával, amiben jelenleg él?

1. Folyamatosan
2. Alkalmanként

3. Csak amikor dolgozom
4. Csak amikor szórakozni megyek
5. Nagyon ritkán
6. Szinte soha

37. Milyen sűrűn látogat haza?

1. Hetente
2. Havonta
3. Néhány havonta
4. Kb. félévente
5. Egy évben néhányszor
6. Évente egyszer
7. Ritkábban, mint 1 év
8. Soha

38. Hogyan tartja a kapcsolatot otthoni ismerőseivel (barátaival, családjával)?

1. telefonon
2. interneten
3. sűrűn hazalátogatok, vagy ők látogatnak meg
4. nem igazán tartjuk a kapcsolatot
5. egyéb:.....

39. Londonban londoninak érzi magát, vagy saját, eredeti nemzetéhez tartozónak?

1. Csakis eredeti nemzetemhez tartozónak érzem magam, nem érzem magam londoninak
2. Csakis londoninak érzem magam, már nem tartozom többé eredeti nemzetemhez
3. Megőriztem eredeti nemzetiségem, ehhez társult egy londoni öntudat is
4. Egyéb:.....

40. Londonban külföldi, otthon londoni? Volt már ebből konfliktusa?

1. Az állítás nem igaz
2. Nem, soha
3. Én éreztem már így magam, de másokkal nem volt konfliktusom
4. Előfordult már, hogy megjegyzést tettek erre
5. Igen, apróbb konfliktusok
6. Igen, gyakran van belőle konfliktusom

41. Ha választania kell most, Ön:

1. londoni
2. eredeti nemzetiségű
3. mindkettő
4. egyik sem

3. MELLÉKLET: ANGOL NYELVŰ KÉRDŐÍV

Dear Participants!

I am Noemi Somogyi, studying as a Human Resources Consultant in Szent István University (Hungary).

With this questionnaire I would like to get information about your experiences and opinion about working abroad, and I would like to use this for my survey for the university.

Please help me with filling this questionnaire!

The participation is voluntary and anonymous, so honesty would be highly appreciated.

In some of the questions you can pick more answers!
If you think more than one is true for you, do not hesitate to mark all of them.

Thank you:

Noemi Somogyi

Budapest, 12.09. 24.

1. Age

2. Gender: male/ female

3. Family status:

1. single
2. in relationship
3. engaged
4. married
5. divorced
6. widowed

4. Mother tongue:.....

5. Highest qualification:

1.years of primary school
2. vocational school
3. secondary school
4. college
5. university
6. other:.....

6. Where did you spend your childhood or the period before you came here?

1. farm
2. village
3. town
4. big city
5. capital city

7. Please underline the correct answer:

1. my parents brought me up
2. my grandparents brought me up
3. one of my parents brought me up
4. fosterers brought me up

5. I was raised in an orphanage

8. The highest qualification of my parents/ fosterers is:

1. University
2. College
3. Grammar school graduation
4. Vocational school graduation
5. finished primary school
6. not finished primary school
7. do not have school qualification
8. other:.....

9. Why did you decide to work abroad? (You can pick more answers)

1. better salary
2. seek of experience
3. because of friends and acquaintances
4. curiosity, adventure
5. lack of job opportunity
6. influence of other's positive example
7. education, deepening of knowledge
8. treated unfairly in previous job
9. useful for the CV
10. tourist attraction
11. other:.....

10. How long have you been working abroad?

1. for a few day
2. for a few weeks
3. for a few months
4. for a half year
5. for 1 year

6. for years

11. How long have you been working in London?

1. for a few days
2. for a few weeks
3. for a few months
4. for a half year
5. for 1 year
6. for years

12. How long are you willing to work abroad?

1. do not know, time will tell
2. for a few weeks
3. for a few months
4. for a half years
5. for 1 year
6. for a few years
7. for many years
8. no plans for moving back

13. If you could, would you like to settle down in London?

1. Yes, because.....
2. No, because.....

14. Is it easy to find a job in London? (rate it on a 1-5 scale. 1 - very difficult, 5 - very easy)

.....

15. According to your experiences where is it better to work?

1. Mother country
2. London
3. other city:.....

16. How did you get information about the job opportunity abroad?

1. through an acquaintance
2. free position in an acquaintance's work place
3. advertisement
4. mother country's registry office
5. London's registry office
6. no previous plans made
7. other:.....

17. Did you have a job in your mother country?

1. Yes
2. No, I just graduated, and I didn't have a job while studying
3. I was unemployed before
4. other:.....

18. Are you working at the moment?

1. No
2. Yes

19. Which field are you working in?

1. Healthcare
2. Social services
3. Education
4. Art, Communications
5. Mechanical engineering
6. Electrical engineering
7. Informatics

8. Chemical Engineering

9. Architecture

10. Light industry

11. Wood industry

12. Printing, press

13. Transportation

14. Environmental protection, water management

15. Economics

16. Business

17. Trade-, Marketing

18. Catering-Tourism

19. Agriculture

20. Food industry

21. other services

20. Are you working in your profession studied?

1. Yes
2. No

21. What is your job?.....

22. When did you start to work in this profession in London?

.....

23. If you had a job before, what was it?

.....

24. Your job before can be related to your original profession?

1. yes
2. no

25. Why are you working at your present workplace?

1. I feel I can improve in my profession there in the long term
2. This is a secure workplace
3. My salary motivates me
4. My friends are working there as well
5. other:.....

26. Do you enjoy your job?

1. Yes
2. No

27. Your job in London needs how many hours?

- 0-6 hours daily
- 6-8 hours daily
- 8-12 hours daily
- more than 12 hours per day

28. How many time did you spend at work in your mother country?

1. I did not work before
2. 0-6 hours daily
3. 6-8 hours daily
4. 8-12 hours daily
5. more than 12 hours per day

29. Do you think you can make better money abroad than in your mother country? (How much is the difference?)

1. No. I do not think so
2. I think it is the same
3. Yes, a bit more
4. Yes, double that amount
5. Yes, more than double that amount

30. Do you think you can make better money in London than in your mother country? (How much is the difference?)

1. No. I do not think so
2. I think it is the same
3. Yes, a bit more
4. Yes, double that amount
5. Yes, more than double that amount

31. How you feel yourself abroad: as an outsider or integrated?

1. I am absolutely an outsider
2. I start to feel myself a Londoner, I do not feel myself as a stranger
3. I regard this city my home, I am absolutely Londoner

32. Do you want to go back and live ever in your mother country permanently?

1. Yes
2. No
3. I do not know yet

33. How much is the rate of unemployment in your country?

1. 0-5 %
2. 5-8 %
3. 8-10 %
4. 10-12%
5. more than 12%

34. If you would like to describe the Londoners, what 3 words would you use?

- 1.....
- 2.....
- 3.....

35. Do you have foreign friends?

1. Yes, I already had before I came
2. After I came I got them
3. No
4. other:.....

36. How often do you meet the different culture in which you live?

1. All the time
2. Sometimes
3. Just if I am at work
4. Just if I go out
5. Very rarely
6. Almost never

37. How often do you go home for a visit?

1. Weekly
2. Monthly
3. Few monthly
4. About once in six months
5. A few occasion per year
6. Once a year
7. Rarely than once per year
8. Never

38. How can you keep in touch with your acquaintance (family, friends)?

1. by phone
2. via the Internet
3. I go home very often or they come to see me
4. We do not really keep in touch
5. other:.....

39. In London do you feel as a Londoner, or someone from your mother country?

1. I feel as someone only from my mother country, I do not feel as a Londoner
2. I feel as a Londoner only, I do not feel as someone from my mother country anymore
3. I preserved my original nationality and a new Londoner self awareness was also added
4. other:.....

40. In London, are you a stranger or a Londoner? Have you ever had a conflict from it yet?

1. This phrase is not true
2. No, never
3. I felt like this before, but I have not had a conflict with anyone
4. It has happened before that somebody made a remark
5. Yes, smaller conflicts
6. Yes, I very often have conflicts about it

41. If you could choose now, you are.....

1. a Londoner
2. of original nationality
3. both of them
4. not either of them